

ליקוטי

מזהר"ן

מבואר

חברותא

ללימוד בעיון

תדעו כשיבא משיח צדקינו יווסדו עוד ישיבות שילמדו בהם ספרי רבינו ז"ל
דברי מוהרנ"ת זצ"ל (שישיק היא תש"ז)

הערות אפשר להפנות למייל lezavotlaze@gmail.com

ליקוטי מוהר"ן

מבואר

חזרותא

ללימוד בעיון

מבוא לביאור

הביאור מורכב מג' חלקים:

הראשון – ביאור הפשוט, ששולב בגרסת התורה והוא מסקנת העיון שבהערות החלק השני – ההערות^א, בנוי על פי רוב בדרך של קושיא ותירוץ. ופתיחת כל המראה מקומות עם מפרשיהם כדי שהלומד יוכל בעצמו לדון בדיוק הדברים ולא יוכרח לסמוך עלי. שעל כן נקרא חיבור זה חברותא, כי הכוונה להיות עזר ללומד ולא ספר חידושי תורה אע"פ שמובלעים בו גם הרבה חדושים.

והשלישי – היא הקדמה לתורה שהיא מבט כללי על התורה, שאמור לקשור את כל חלקי התורה בקשר אחד.

ועוד גם לבאר נושאים שבמיוחד קשים להבנה בתורה. ההקדמה – בנויה על מסקנת העיון שבהערות לכן אין בה כמעט ראיות למבואר בה

דרך הלימוד נ"ל לדמות למחרוזת כי כל תיבה ומשפט בתורה הן חרוז נפלא שצריך לעיין בו תחילה בפני עצמו ללמוד אותו היטב ולכן בזה גלשתי גם מעבר לקשר העניין לתורה, ואח"כ לעיין בו כיצד נקשר לתורה, וכן לעבור מחרוזת לחרוז אע"פ שעדיין לא נקשרו היטב החרוזים כולם זה לזה. וכך נהגתי בכל מקום שכתבתי הערה ולפי מסקנת ההערה ביארתי את הפשט המשולב בגרסא.

וכל זה עדיין בחי' "הזורעין בדמעה", כי עיקר ה"ברינה יקצורו" זה למצא את החוט החזק שיחרו את כל החרוזים היטב דהיינו לתפוס את מהלך התורה באופן שכולל את כל הפרטים בלא שישאר פרט מיותר שכביכול אין בו צורך למהלך התורה. וזה השתדלתי לעשות אחרי לימוד כל התורה בעיון כתבתי הקדמה לתורה שהכוונה בה לבד מביאורי מושגים קשים להבנה, העיקר לעשות סיכום קצר שכולל את כל החרוזים ופושט את כל הספיקות כפי שנתבררו בעיונים שבהערות. (אמנם כיון שאין ביהמ"ד בלא חידוש גם בהקדמה נתחדשו דברים שלא תמיד העתקתי אותם להערות) (זו היתה כוונתי ועדיין אני מצפה להצליח יותר)

דפי הליקוטי מוהר"ן בצורת הדף נלקחו מליקוטי מוהר"ן המדויק, מהדורת תקפא שהיא גרסת מוהרנ"ת שהדפיס בביתו, מוגה בהשוואה לשאר מהדורות. ובתוספת מ"מ הישנים וחדשים.

הערות אפשר להפנות למייל lezavotlaze@gmail.com

^א היכן שנזכר הריצ"ח הכוונה להרה"ג רבי יוסף צבי חשיין שליט"א. (הריצ"ח כה 23) פירוש שהוא ביאור שאמר בתורה כה בדקה 23. (הריצ"ח במדבר תשנ"ד) הפירוש שהוא ביאור שאמר בשיעור על הזוהר פיקודי שנאמר בשנת תשנ"ד פ' במדבר. הרבה יסודות וביאורים ששמעתי ממנו הבאתי ולא כולם ציינתי מחשש שלא לזה היתה כוונתו ובחלקם ציינתי שדברי הם עפ"י מה ששמעתי ממנו דאוי לי אם אומר ואוי לי אם לא אומר, והוא רחום יכפר עוון.

^ב השתדלתי מאד כל ביאור להקדים לו את הקושיא המכריחה אותו וכל קושיא התחלתי בלשון צ"ע כדי להקל על מי שרוצה לעיין בעיקר בקושיות.

^ג עיין חיי מוהר"ן אות שפט שכל תורה של רבינו אע"פ שהיא חדרים חדרים היא קשר אחד הדוק, ועיין תורה סה שהתפלה של רבינו היא אחד ממש ובסופה עדין אחוז בתחילתה וכן מסתבר שמי שאמר על עצמו שזכה ליחידה דיחידה אצלו התורה והתפלה הן כל אחת ושתייהן יחד אחדות פשוטה.

הודעה

כל הביאורים הם בדרך אפשר והצעה בלבד,

כי מי יודע עומק כוונתו ובפרט אנו והלוואי שגם במה שכיוון למדרגתי לא שבשתי, ורק כיון שציוה לעיין ולחדש בתורתו אנו מקיימין דבריו על פי שכל הפשוט שלנו וכדברי מוהר"ת הנוקבים שכל מה שמוקבל מרבו צריך לידע שצדקו אינו יודע כלל, כי כפלים לתושיה, פי מאד עמקו מחשבותיו, פי דבריו הם כמעין הנובע והם פחינת מים עמקים עצה בלב איש. וצריך כן פעם לעיין היטב בדבריו הקדושים ולחזור ולשאב מהם עצות נפלאות באופן שיוכל להציל את עצמו ממשקף מים רבים של זה העולם. וכל מה שידע ויוציא מדבריו צריך לידע ולהבין ולהאמין שצדקו אינו יודע כלל עד היכן מגיעים עמקות דבריו העמקים מני ים וכו'. רק במה שהרש"ה יכול להתבונן מהם עצות לעבודתו יתברך כפי מדרגתו, אבל עצם תורתו ואפילו שיחותיו הקדושות אי אפשר להשיג בשום אופן וכמו שאמר רבותינו זכרונם לברכה, הריפה למדתי מרבותי ולא חסרתי מהם אלא וכו'. עכ"ל

ועיקר כוונת החיבור הזה הוא לבאר הפשט באופן שכל אחד יוכל ללמוד ולעורר קושיות ללימוד בעיון ולפתוח את המראה מקומות להקל על הלומד בעיון. ולרגע לא שכחתי את אנ"ש החריפים שאם יעינו בזה מסתמא יהיו להם הרבה הערות, והרבה חרושים שעמלתי שעות רבות להבין ולחדש מסתמא אצלם הוא דבר פשוט שמיד עלו עליו. כל מעלתי עליהם היא רק הסבלנות לעמוד ולטרוח הרבה שעות עמ"נ להגיש כשלחן ערוך את הדברים להקל על הרוצה ללמוד בעיון, כיון שלא מצאתי אחר שעשה זאת.

התנצלות

אמנם מעט בברסלב העיון לפרסם חידושיהם חלקם כדי לא להיקרא בעל המחבר וכיו"ב תארי כבוד

וחלקם כנראה מחשש שלא יצאו חובת הזהרת רבינו בתורה כא את ח' שאין לדרוש לרבים אלא דברים המבוררים לו כאחותו שאסורה לו כמבואר בשבת קמה, ואע"פ שהזהיר בתורה סא' (סוף אות ה') שכ"א חייב להאמין בחשיבות חרושיו, מסתמא כוונתו להאמין אבל לא לדרוש ולפרסם.

אבל כיון שאמר אני חדש מלא ישן ולא ידוע שבוה דווקא יצא לחדש ולחלוק על מפרשים רבים שהאריכו בחיוב כתיבת חידושים עיין **מוהרש"א** ב"ב י: שעל זה אחו"ל פסחים נ. אשרי מי שבא לכאן ותלמודו בידו ובספר **חסידיים** אות תקל מי שגילה לו הקב"ה דבר, ואינו כותבה ויכול לכתוב, הרי גוול מי שגילה לו, כי לא גלה לו אלא לכתוב, דכתיב (תהלים כה יד) סוד ה' ליראיו ובריתו להודיעם, וכתיב (משלי ה טו) יוצאו מעינותיך חוצה, וזה שכתוב (קהלת יב יד) יביא במשפט על כל נעלם, שגורם שנעלם, אם טוב שגילה לו אם רע, שאינה כותבה: ובביאור **ברית עולם להחיד"א** שם. הוסיף בשם ספר **לב אריה** שכתב בהקדמתו משם רז"ל שבזמן שבית המקדש קיים כשארם מקריב קרבן מתכפר לו וכשארם כותב בספר מה שלומד איזה חידוש הכתיבה זו עולה לו במקום קרבן. ובוה פי' הרב הנ"ל את הכתוב ובה ומנחה לא חפצת וכו' עולה וחטאה לא שאלת או אמרתי הנה באתי במגילת ספר כתוב עלי שיעלה במקום קרבן. עוד עי"ש בשם ספר **רבינו אפרים** על התורה כתב יד פרשת כי תשא שכתב בשם **רבי אליעזר מגרמזיא** ז"ל שכל מי שמגלין לו רוי תורה מן השמים ואינו כותב עתיד ליתן את הדין עכ"ל. ועיין **שפתי כהן** למוה"ר מרדכי הכהן מגורי הארז"ל בהקדמת ספרו בוה"ל 'נינתה רשות למי שחננו ה' קצת דעה וחכמה ובינה לבאר ולפרש מה שקבלה נשמתו בסיני ואם לא יכתבם נראה לי שהוא נענש כמו הנביא שהוא כובש נבואתו שחייב מיתה. ועיין בספר **מחשבות חרוץ** לר' **צדוק הכהן** אות טו שכתב שיש גם חיוב לפרסם כי שמא יש בדבריו איזה חידוש השייך לחלקו ולא נגלה לשום אדם והוא לכך נוצר לגלותו בעולם, ואם לא, ח"ו יצטרך להתגלגל. עוד עיין בספר **קהילות יעקב** ז"ע שכתב בהקדמת ספרו בשם ספר תורת גיטין מאמר הקדמון שדבר טוב אחד בספר מציל על הספר כולו. עכ"ל. לכן אולי ע"י הודעה והתנצלות הנ"ל אפשר כן לפרסם איזה חרושים גם לפחותים כמונו, ואנו תקווה שעכ"פ דבר טוב אחד יש גם בחיבור זה ויציל על הספר כולו.

ואע"פ שהרמב"ם מזהיר באגרות קדש מאמר קדוש ה' שלפני שדורש לרבים יחזור ד"פ אבל מה שכותב צריך לחזור אלף פעמים, מסתמא הכוונה להוראה למעשה ואע"פ שבודאי בדברי רבינו יש הוראה בקיום עצותיו ועיני השקפה למעשה, מסתמא בדרך לימוד מותר דאל"כ לא שבקת חי. ומסתמא גם הזהרת עכ"פ אם טעינו והזהרתם היא בכל ענין, אולי ראוי לכנות את הביאור חברותא, כי חברותא דרכו לומר גם את ספקותיו ולא רק דברים המבוררים כאחותו שאסורה.

עוד ענין חתימת שם המחבר היא סוגיא בפ"ע עיין **ספר חסידיים** שסו שחכמים ראשונים נמנעו כדי שלא להנות מהתורה ועיין שם סימן ח' שרשב"ג מי' הרוגי מלכות תלה בזה סיבת הריגתו עוד עי"ש סימן פד שמנכין לו מזכותיו, אמנם יש מקשים א"כ מאי משמאלה עושר וכבוד. מאידך רובא דעלמא נהגו כן לציון שמם ונ"ל הטעם או שצויין ע"י תלמידיהם או שכל היחס לפירוש הוא כפי גדולת המחבר בחכמה ויר"ש לכן חששו שאם לא יצינו שמם לא ינהגו כבוד ראש בדבריהם.

לעורר על חשיבות העיון בתורה של רבינו

עיין **חיי מוהר"ן** סימן שמו שאמר שטוב לקבוע לעצמו שני שעורים ללמוד ספריו הקדושים, שעור אחר פשוט ללמוד במהירות הרבה מאד כדי שיהיה שגור בעל-פה, ושעור אחר ללמוד בעיון גדול. כי יש עמקות גדול ונפלא בספריו. ועין במקום אחר מזה מענין עצם העמקות הגדול שיש בתורתו הקדושה והנוראה מאד עד אין סוף ואין תכלית:

ועיין **תורה קה תנינא** שהעיון בתורתו מסוגל לבטל הרהורים רעים כי הם באים מהמדמה ועיין ככבי אור (חכמה ובינה אות לו) לבאר דברי רבינו בסוף תורה כה שצריך לקרא שם חדש ליצה"ר דהיינו מדמה. הטעם כי המדמה הוא מדרגה שמינית ביצה"ר שנחתה כנגד התורה של רבינו ולפ"ז דווקא תורת רבינו מסוגל ביותר להכניע ולתקן את המדמה.

ועיין **חיי"מ סימן תקבא** – שרבינו אמר כבר נתתי לכם כח המדמה כשר וטוב וכו'.

ועיין **ביאור הלכות** (תורה נד אות ד) – שהכוונה בעיקר לתורה נד שבה המשיך לאנשיו ובעיקר למוהר"ת מדמה זך וברור. ועי"ש אות ו' שכל אחד כפי התכללותו בו ובתורתו כן זוכה. (וכיצד התכללות בתורתו עיין בסוף תורה פו תנינא מש"כ רבינו דהיינו לעיין באותו מאמר ולכות להבין בו ולעשות עמו איזה עבודה עי"ש)

ועיין **תורה ח' תנינא אות ז'** שעיקר האמונה תלויה בברור המדמה ועי"ש אות ח' שע"כ צריך מאד לחפש ולבקש מאד צדיק כזה שיכול להמשיך מדמה מבורר לאנשיו.

עוד עיין **תורה עב תנינא** שע"י הסתכלות בצדיק והצדיק בו וזכין להתנוצצות המוחין ולשפלות (שרק היא תקום בתחית המתים) ולגדולה כפי מדרגת מוחו. ועיין בפל"ח שם אות ב' וד' עפ"י לק"ה תפלין ו' כו שגם ע"י לימוד ספרו מתקיים כל זה עפ"י המבואר בתורה קצב שפניו ושכלו של הצדיק נמצא בספרו.

ועיין **ככבי אור** (שיחות וספורים אות מג) הובא בחכמה ותבונה (סימן ב' אות טו) – שרבינו שאל את רבי אהרן תלמידו שהיה הרב של ברסלב למה לא תקח את ספרי ותענין בו היטב עד שיעלה על דעתך איזה קשיא ואח"כ תוסיף ותענין בו עד שתבין ותדע את התירוץ שע"י.

ידועים דברי רבינו שכינה בשם אפיקורס את אותם שאמרו שתורתו גבוהה מדאי. ונראה פשוט כוונתו בזה שאין אחד שלא יכול למצא תועלת בספרו. וא"א לומר שהכוונה שכל אחד יש כמה תורות שמתאימות לו שהרי לא אמר זאת על ספרו אלא על תורתו קודם שנעשו לספר א"כ בכל תורה בלקוטי מוהר"ן יכול כל אחד בכל מדרגת הבנה למצא איזה תועלת נצחית ואמנם לכאורה צריך לומר זאת גם על כל חלק מתורה אבל בזה צ"ע. עכ"פ לפ"ז צריך זהירות גדולה וכל אחד לבחון עצמו אולי ח"ו הוא מאתם אלה שמכונים בפי רבינו אפיקורס. מה שנקט לשון אפיקורס דהיינו כופר במציאות הנבואה ובנבואת משה (רמב"ם תשובה ג' ח'). נראה כוונתו כיון שאמר בתורה מו תנינא שאסור לומר תורה אלא אם יכול לומר באופן שכל אחד ישמע רק מה שצריך לו ולא יותר. נמצא שמי שסובר שרבינו אמר תורה גבוהה הוא מיטל פגם בצדיק.

ואם תקשה שרבי אברהם בן נחמן זצ"ל שהיה גאון ועמקן עצום אמר בככבי אור (ששן ושמה יו) הלואי שאבין ואדע עכ"פ עשרת אלפים שנה לאחר התחיה דבור אחד מדבריו הנוראים כפי שידע אותו אדמו"ר ז"ל עוד בזה העולם. וא"כ מה הטענה על אזובי הקיר כמונו. אבל אדרבה משם ראייה כי המשך דבריו שם שעל כל זה רבנו בעצמו הזהיר לכמה וכמה שישתדלו לחדש בתורתו כמבואר בתורה קה תנינא שאפילו אם לא יכוון לכוונתו זה טוב, ומוכן מזה שהיו לו כמה כוונות בדבריו הנוראים שגם אנו נוכל לידע ולהבין בהם קצת וכו' עי"ש.

מי שיש לו קצת הרגשה בליקוטי מוהר"ן רואה בחוש שהספר לא נכתב לגאונים, ולא ליודעי קבלה, ולא ליודעי כל התורה כולה, אלא לכל אדם כפשוטו ממש ורואים בחוש שאדם פשוט יכול להתעורר מהספר של רבינו יותר מגאונים גדולים. ויש גאונים גדולים ואפילו כאלה שכותבים פירושים על הספר אעפ"כ רואים בחוש שאין להם את ההרגשה והמסר של רבינו שמקבל חסיד פשוט של רבינו, כי הספר הזה צריך רק ביטול לרבינו זה הכל, וכמוכן כשיש ביטול אזי ככל שהוא בעל כשרון ויותר בקי בספרים גם מוצא בו יותר טעם ועומק.

חברותא
ללימוד עיון
בספה"ק
ליקוטי מוהר"ן
תנינא
דף לד: לה.

תורה עג

בראשית לך לך יב (ה) ויקח
 אברהם את שרי אשתו ואת
 לוט בן אחיו ואת כל רכושם
 אשר רכשו ואת הנפש אשר
 עשו הָרְרָן ויצאו לְלֶבֶת
 ארצה כנען ויבאו ארצה
 כנען:
 ודיאל יב (ב) וַיְבִיט מִשְׁנֵי
 אדמת עפר ויקצו אלה לְחַיֵּי
 עולם וְאֵלֶּה לְחַרְפוֹת לְדָרְאִין
 עולם:
 ישעיה כו (ט) יְהִי מִתִּיב
 נְבִלְתִי יִקְמוּן הַקִּיצוּ וְרִנְנוּ
 שְׂכְנֵי עֶפְרַיִם כִּי טַל אִוֵּרֶת סִלְקָה
 וְאֶרֶץ רַפְאִים תְּפִילִי:
 ישעיה דג (ג) וְהָיָה הַנְּשָׂא
 בְּצִיּוֹן הַגּוֹתֵר בִּירוּשָׁלַם קְדוֹשׁ
 יֵאָמֵר לוֹ כֹּל הַקְּתוּב לְחַיִּים
 בִּירוּשָׁלַם:
 תורה עג
 מלאכי ג (ו) לְמִינֵי אֲבֹתֵיכֶם
 סִרְתֶּם מִחֵץ וְלֹא שְׁמַרְתֶּם
 שׁוּבוּ אֵלַי וְאֶשְׁבֶּה אֲלֵיכֶם
 אֲמַר יְיָ דֹדְךָ בְּקָאוֹת וְאֶמְרָתֶם
 בְּפֶה נְשׁוּבָה:
 נחמיה א (יא) אָנָּה אֲדֹנָי תְּהִי
 נָא אֲנֹכְךָ קֹשֶׁת אֵל תְּפִלַּת
 עַבְדְּךָ וְאֵל תְּפִלַּת עַבְדְּךָ
 הַחַפְצִים לְיִרְאָה אֶת שְׁמֶךָ
 וְהַצְלִיחֵה נָא לְעַבְדְּךָ הַיּוֹם
 וּתְגַמְרוּ לְרַחֲמִים לִפְנֵי הָאֵלִים
 הַיּוֹם וְאֲנִי הִיְיָתִי מִשְׁקָה
 לְמַלְאָךְ פ
 שמואל ב כג (א) וְאֵלֶּה דְבַרֵּי
 יְיָ וְהַתְּרַגְּמִים נָאִם יְיָ דָּוִד בֶּן
 יִשִׁי וְנָאִם הִגְבֵר חֶסֶד עַל
 מִשִׁיחַ אֱלֹהֵי יַעֲקֹב וְנִעְצִים
 זְמֵרוֹת יִשְׂרָאֵל:
 שמואל יט (ב) וַיִּבֶר דָּוִד עַל
 הַר סִינִי אֵל רֹאשׁ הַהָר וַיִּקְרָא
 דָּוִד לְמֹשֶׁה אֵל רֹאשׁ הַהָר
 וַיַּעַל מֹשֶׁה:
 שמואל א (א) וְאֵלֶּה שְׁמוֹת בְּנֵי
 יִשְׂרָאֵל הַקְּבָאִים מִצְרַיִם אֶת
 יַעֲקֹב אִישׁ וּבֵיתוֹ בָּאוּ:

כן הוא דייקא אמר למשה ואתה תחזה. ואתה דייקא, כי ידע יתרו בגודל קדושתו שהוא יכול לחזות ולהסתכל על כ"א ולחלק להם הגדולה והשררה ע"י ההסתכלות לבד כנ"ל. א"גם יתרו ה' גר, והגרים באים מקדושת היוזוג של הצדיקים, כ"ש (בראשית יב) ואת הנפש אשר עשו בחרן ואתה (בזוהר שלח לך ד' קסח) שאברהם ושרה בעת שהיו עקרים הולידו מזווגם נפשות הגרים [2]. וע"כ יתרו שה' גר שהוא בא מקדושת הזווג של צדיקים. ע"כ הוא יודע גודל יקר קדושת הצדיקים, שלגודל קדושתם נעשה מזווגם נפשות הגרים, מכל שכן קדושת פרישותם. וע"כ הוא יודע שלגודל קדושת ופרישות משה הוא יכול לחזות בעם. וע"י ראייתו לבד יתן להם הגדולה כנ"ל. וע"כ יתרו דייקא אמר למשה ואתה תחזה וכו' כנ"ל. וזה אותיות יתרו ס"ת ורבים משיני אדמת עפר יקצו (דניאל יב). כי יתרו דייקא אמר למשה ואתה תחזה כנ"ל וע"י בחי' ואתה תחזה ע"י זוכין לגדולה, וזוכין לביאורי התורה, וע"י באין לבושה ותשובה, וע"י התשובה שהיא בחי' חיים נצחיים חוזר ונחיה השפלות של כ"א. כי עיקר התחי' הוא להשפלות, בבחי' הקיצו ורננו שוכני עפר כנ"ל. וכ"ז נעשה ע"י יתרו דייקא, כי יתרו דייקא אמר למשה ואתה תחזה שעי"ז נעשין כל הבחי' הנ"ל. וע"כ מרומז באותיות יתרו ורבים משיני אדמת עפר יקצו שהוא ס"ת יתרו, כי ע"י יתרו שאמר ואתה תחזה ע"י נמשך בחי' חיים תחי' בחי' הקיצו ורננו שוכני עפר, בחי' ורבים משיני אדמת עפר יקצו. משיני אדמת עפר דייקא היינו בחי' שפלות כנ"ל: וזה (ישעיה ד') והיה הנשאר בציון והנותר בירושלים קדוש יאמר לו. והנותר בירושלים זה בחי' יתרו. על ידו דייקא קדוש יאמר לו להצדיק כי יתרו שהוא גר הוא יודע קדושת הצדיק כנ"ל. וע"כ אמר למשה ואתה תחזה מהמת שידע קדושתו כנ"ל וזה בחי' קדוש יאמר לו כנ"ל: וכלל היוצא מכל הנ"ל, שמי שבא אצל צדיק אמיתי ושומע מפיו תורה, ראוי שיומשך עליו בושה ושפלות גדול מאד. וזה סימן שהיה אצל צדיק יאמתי, כשנמשך עליו בושה ושפלות ע"י ששמע מפיו איזה דבר תורה. כי ע"י התורה שממשך הצדיק האמתי ע"י נמשך בושה, כמו שהיה בשעת מתן תורה כנ"ל. וע"י הבושה דהיינו תשובה, ע"י נחיה השפלות של משה שיש ככ"א בכל אבר ואבר, ואז מחויב שירגיש כ"א שפלותו באמת. אבל מי שהוא בא אצל איזה מפורסם ושומע מפיו תורה ובא עליו גדלות ע"י וכו'. (ההיפך מובן ממילא): אבל אין אנו יודעים כלל מהו שפלות יאמתי [1], כי בוודאי אין זה תכלית שיהיה שפל ונבזה ועצל שקורין רוע מול (ובלע"ז) שלים מולניק) כי השפלות הוא עיקר החיים של כל אבר ואבר והוא כל תענוג עוה"ב כנ"ל. ובוודאי אין זה התכלית של עוה"ב שיהיה נבזה ועצל וכו' ח"ו. ע"כ צריכין רק לבקש מהש"י שיעזור לזכות לעניויות ושפלות יאמתי [1] שהוא" עיקר החיים ועיקר התענוג של עוה"ב כנ"ל :

עג [2] מי שרוצה לזכות לתשובה, יהיה רגיל באמירת תהלים, כי אמירת תהלים מסוגל לתשובה: כי יש נון שערי תשובה [2], ומ"ט שערים יכול כל אדם ליכנס" בהם ולהשיגם. אך שער החמישים הוא בחי' התשובה של הש"י בעצמו כביכול. כי גם אצלו ית' מצינו בחי' תשובה, כ"ש (מלאכי ג) שובו אלי ואשובה אליכם [2]. ואלו המ"ט שערי תשובה הם בחי' מ"ט אותיות שיש בשמות שנים עשר שבטי י"ק [2], כי כל שער ושער יש לו אות מ"ט אותיות השבטים. והנה הכל הפצים ליראה את שמך [1], ואעפ"כ לאו כל אדם זוכה לעשות תשובה. כי יש אחד שאין לו התעוררות כלל לתשובה. ואפ"י מי שיש לו התעוררות לתשובה, אינו זוכה להגיע אל האות והשער של תשובה השייך לו. ואפ"י אם מניע לשם יכול להיות שהשער של תשובה סגור [2]. ומחמת כל זה אין האדם זוכה לתשובה. וע"י אמירת תהלים, אפ"י מי שאין לו שום התעוררות לתשובה, הוא מתעורר לעשות תשובה. וגם זוכה ע"י תהלים להגיע אל השער והאות" השייך לו ולפתוח השער. נמצא שזוכה ע"י תהלים לעשות תשובה. וזה בחי' (שמואל ב כג) נאום הגבר הוקם על, ודרז"ל (מ"ק מז): שהוקם עולה של תשובה. ונעים זמירות ישראל, כי ע"י בחי' נעים זמירות ישראל דהיינו ספר תהלים שיסד, ע"י הוקם עולה של תשובה, כי ע"י תהלים זוכין לתשובה כנ"ל: וזשארז"ל (ע"א דף ד ע"ב) לא ה' דוד ראוי לאותו מעשה אלא כדי להורות תשובה ליחיד וכו'. נמצא שעיקר הוראת התשובה ע"י דוד המלך. ועיקר התשובה של דוד המלך הוא ספר תהלים שאמרו בהתעוררות גדול מאד וברוח הקודש. עד שכ"א וא' כפי מה שהוא יכול למצוא א"ע בתוך ספר תהלים, ולזכות לתשובה ע"י אמירת תהלים כנ"ל [2]:

ועיקר הזדככות שנים עשר שבטי י"ק שהם מ"ט אותיות שהם בחינות מ"ט שערי תשובה היה במצרים, שהוא בחי' מצר הגרון שהוא בחי' תשובה עילאה [2] (כמובא בכתבי האר"י ז"ל וע"ש [2]). והבן היטב). וע"כ אחר שנזדככו שם במצרים וזכו לצאת משם, ספרו מ"ט ימי הספירה, שהם כנגד מ"ט שערי תשובה שהם בחי' מ"ט אותיות הנ"ל. וביום החמישים אז יורד ה' על הר סיני (שמות יט), זה בחי' ואשובה אליכם, בחי' התשובה של הש"י בעצמו כביכול בחי' שער החמישים כנ"ל :

וזוהו [2] ואלה שמות בני ישראל הבאים מצרימה את יעקב איש וביתו, סופי תיבות הם אותיות תהלים ואותיות תשובה. כי ע"י תהלים זוכין לתשובה, שהיא בחי' שמות בני ישראל הבאים מצרימה וכו'. כי מ"ט שערי תשובה הם בחי' מ"ט אותיות שיש בשמות בני ישראל הבאים מצרימה להזדכך שם כנ"ל :

סכותה בענן לך. ומדרש תהלים מזמור סה, ופסיקתא דר"ב כד ב' וילקוט שמעוני תהלים רמו תשפט. וי"ל שלעולם פתוחין ע"י תהלים. עינין שיש"ק ה"ו סימן רצב.
 17 גם בדפדפ"ר ותורלד-והאות, ומתורלד- ואות
 18 גם בדפדפ"ר ותורלד-והאות, ומתורלד-והאות (כלשון הגמרא)
 19 עיין לק"ה ר"ח ה' אות ו'
 20 בדפדפ"ר ומתורלד- בחי'
 21 הערה זו נוספה בתקפא
 22 מצרים בחי' מיצר הגרון. עיין פרי עץ חיים שער המצות להאריז"ל על מאמר ההגדה עבדים היינו. ובספר הלכות להאריז"ל בראשית סוף פ"א. ועיין ערכי הכנויים לרבי משה זכות אות ח' סימן קמו. ועיין לעיל תורה סב אות ה' [דף עו:]:
 23 שמות א' א'

א' בדפדפ"ר- שהוא, בתקפא לא ברור ואולי- שהוא, בתורלד- שהיא מתורלד- שהוא.
 ב' לא ידוע מתי והיכן נאמרה תורה זו
 ג' ראש השנה כא: ג' שערי בינה נבראו בעולם ועיין השל"ה הקדוש מסכת תענית דרוש משות מסעי (ז) (מהדורת תשלה ירושלים דף מה:): שהם שערי תשובה כנועד למקובלים.
 ד' גם בדפדפ"ר ותורלד ליכנס, ומתורלד- ליכנס
 ה' עיין לק"ה ק"ש ה' י' שמובא בספרים (עיין מדרש רבה איכה ה' כא) ויכח בין הקב"ה שובו ואשובה או השיבנו ונשובה ומהר"ג"ל מנאר שאין ויכח ע"ש.
 ו' עיין פרס יוסף עה"ת שמות ב יב בשם ספר לחם עוגי. ועיין קהלת יעקב ערך קך אות ג'.
 ז' לשה"כ בנחמה א' יא
 ח' יש ליישב מהמדרש ששערי תפילה לפעמים נעולים אבל שערי תשובה לעולם פתוחים עיין דברים רבה ב' יב. ואיכה רבה ג' ס' עה"פ

א' מתורלד- וגם
 ב' ע"ש ותהי שרה עקרה אין לו וכו' ולד גשמי לא אבל בשמתין בן עריש שעששה מנח התכונות והטקוה (שע"י) ואלו נפשות המשוקקות ללוי ית' ועיין שער הגלגולים הקדמה לד (ד"ה והנה שמאי הוקן) וביאר בני אהרן שם אות ז'.
 ג' מתורלד- אמיתי
 ד' מתורלד- האמיתי
 ה' הערה זו בסוגרם נמצאת כבר בדפדפ"ר
 ו' מתורלד- אמיתי
 ז' עיין חיי מוהר"ן סימן תפב
 ח' הערה זו בסוגרם נמצאת כבר בדפדפ"ר
 ט' מתורלד- אמיתי
 י' עיין לעיל תורה קצו [דף קיא:]: וסוף תורה קמו [דף קד:]: ועיין לק"ה תפלין ו' אות לא.

מאמר תהלים מסוגל לתשובה

מספה"ק ליקוטי מוהר"ן

זמן ומקום אמירת התורה
לא ידוע

פתיחה

רבינו מדבר ממעלת הרגיל באמירת תהלים, שעי"ז זוכה להתעורר לתשובה וגם למצא את שער התשובה השייך לו וגם לפתוח אותו. ומדבר מדוד המלך כיצד הקים את וגילה לעולם את מעלת תשובת היחיד/ג, בתשובה שעשה בכלל, ובפרט על חטא בת שבע ואוריה, הצעקות והתפילות שלו ברוח הקדש נעשה מהם ספר תהלים שכל אחד יכול למצא את עצמו וצרותיו בו, ונעשה לשער הפותח לכל אחד מישראל את כל אחד ממ"ט שערי התשובה.

לקוטי הלכות

ארי"ה ח"ג דף קצ"ד: ראש חודש ה' לו אותיות (א) מרי"ה עד ש"ע ניסור ובנין המלכות (ב) סוד הניסור ע"י הדורמיטא ואז המוחין עליו מ"ן ומקבלת המלכות מוחין שלא ע"י ד"א אלא מאמא (ג) יחוד זרין היינו יחוד תורה ותפילה תפילה על צרכיו היא למטה מתורה אבל תפילה שעושה מתורות היא שווה לתורה תפילה לחיי שעה היא בחי' תפילה רעה בחי' גנבא אל מחתרתא רחמנא קריה ואם כוונתו לקיום התורה אזי היא תפילה טובה אבל תפילה לתורה ועליה אמרו חז"ל מניחין חיי עולם שביל חיי שעה כי יש בה סכנת אחיות החיצונים ולכן היא בחי' אחר באחור כי צריכה שמירה (ד) עיקר התפילה השלימה היא לצורך נשמתו והיא שווה לתורה ובהנה ממנה בבחי' עטרת בעלה בבחי' ראשית חכמה יראת ה' (ה) (ו) לעשות מתורות תפילות צריך לזה תורה דעתיקא סתימאה (ז) עיקר התשובה ע"י ששועין מתורות תפילות תהלים הוא בחי' תפילות מתורות לכן הם ה' כנגד ה' חומשים (ח)

שיחות השייך לתורה זו

מוהר"ן היה לו בכל יום שיעור וסדר קבוע לאמירת תהלים. דהיינו אמירת יום אחד של תהלים. ובימי השוברים והספירה היה מוסיף עוד באמירת תהלים, נוסף על הקביעות היום יומית, והוא על-פי הנאמר בליקוטי מוהר"ן ח"ב סימן ע"ג, עיין שם: (שיש"ק ח"א, סעיף תקל"ח).

אמרו אנשי שלומנו לענין המובא בתורה ע"ג חלק ב' מענין חמישים שערי תשובה וכו', שיש שאף שכבר זכה האדם והתעורר לעשות תשובה, כשבא אל השער מוצא אותו סגור וכו', עיין שם. שלזה קשור מעלת קימת חצות שכשזוכה האדם להתעורר אז ולקום לשפוך שיחו כמים לפני ה' אז הוא עת שמוצא תמיד את השער פתוח באיזה מדרגה שהוא. וזהו שאמר ירמיהו הנביא בקינתו אחר שנחרב בית המקדש שהוא בחינת שער החמישים דקדושה, הכולל כל השערים, שהעצה לחזור ולבוא ולהיכנס בה הוא על-ידי קימת חצות לילה, וזהו "קומי רוני בלילה לראש אשמורות שפכי כמים לבך נוכח פני ה'" (איכה ב). והיינו "נוכח פני ה'" ממש, כי אז בעת קדוש זה כל השערים פתוחים לכל אחד ואחד (ראה בביאור הליקוטים בפירוש הרב"ח על תורה ט'): (שיש"ק ח"ו, סעיף רצ"ב).

ועל-כן אחר שנתדבקו שם במצרים וזכו לצאת משם, ספרו מ"ט ימי הספירה, שהם כנגד מ"ט שערי תשובה, שהם בחינת מ"ט אותיות הנוכח-לעיל, וביום החמישים, אז: "וירד ה' על הר סיני" (שמות י"ט, כ) - זה בחינת: "וְאֶשׁוּבָה אֲלֵיכֶם" (מלאכי ג, ז), בחינת התשובה של השם-יתברך בעצמו, כפיכח, בחינת שער החמישים כנוכח-לעיל:

על פי זה יתורץ הקושיה המפורסמת מה שהקשו הראשונים על מה שכתוב בתורה: "וּסְפַרְתֶּם לָכֶם מִמִּקְרַת הַשָּׁבַת מִיּוֹם הַבֵּיאָכֶם אֶת עַמְרַת הַתְּנוּפָה שֶׁבַע שָׁבוֹת תְּמִימֹת תִּהְיֶינָה, עַד מִמִּקְרַת הַשָּׁבַת הַשְּׁבִיעִת תִּסְפְּרוּ חֲמִשִּׁים יוֹם", והלא באמת אין סופרים כי אם ארבעים ותשע יום ולא חמישים, (עיין רש"י תו"ס ורא"ש על הפסוק שם; ותו"ס מנחות סה: ועוד). אמנם לפי דברי רבינו הכוונה היא תספרו את המ"ט יום, כדי שעל-ידי זה יאיר בכם בחינת יום החמישים, וזהו "תספרו" לשון ספיר ונהיר, "חמישים יום" - היינו יום החמישים שהוא בחי' שער החמישים: (- הרה"ח ר' לוי יצחק בנדר וְכָרוֹנוּ-לְבָרְכָהּ בשם השמועה-מעדני מלך סק"ד).

עד כאן השיחות

^א ציטת לוח תפוח תפוח. חבורות - ה' אייר עד כ"ד תשפ"ו ירושלים

^ב כל מי שהכיר יחוסו של דוד לא הצליח להבין כיצד כזה יחוס משוקק נעשה למלך עליהם. ראשיתו מצער בהולדת מואב מלוט ובתו הפחות צנועה דייקא ושקראה לבנה על שם אביה. ומעשה יהודה ותמר שנדמה לזנות כשהולידו את פרץ. ומבואר בשער הפסוקים שער ואונן נתגלגלו בסוד היבום של תמר בפרץ ורח. נמצא שפרץ שממנו יצא זרע משיח (רות ד' יח) הוא ער אותיות רע שהקב"ה המיתו בגלל מעשיו הרעים. ורות היא נכדתו של בלק הרשע גרה מואבית, ממואב הנ"ל שגם נאסרו לבא בקהל ישראל, ועדיין לא נפסק אם מואבית כן מותרת לבא בקהל. ועל כן בהולדת ישי את דוד נסתפק אם הוא מותר לבא בקהל לכן פרש מאשתו הישראלית והתכווין לשפוחו שהערימה עליו והודיעה לאשתו שבאה תחתיה ונולד דוד שעל כן עד ששמואל הנביא משחו למלך כולם החזיקוהו לממור. וכל כך היה מופרך בחייו עד שאמר טעיתי כשה אובד כמו ששמעתי מהריצ"ח דברי צחות בזה שרמזו בזה לשה דאבידה בגמ' ב"מ כו. דלרבי יהודה לא נמצא לו צריכותא כלל, דהיינו שלא היה צריך להכתב בתורה בענין אבידה, הכי נמי אמר דוד גם אני אין בי כל צורך לעולם. נמצא שע"י דוד המלך נודע לאחר הסתלקותו שהאדם המופרך ביותר יכול ע"י תשובה להיות הנבחר מכל עם ישראל להיות מורעו מלך המשיח.

הקדמה בראשי פרקים

נראה לחלק תורה זו לג' חלקים:

תחילה מדבר ממעלת הרגילות באמירת תהלים שזוכים עי"ז למ"ט שערי תשובה. ומי שזוכה לבחי' שובו אלי במ"ט שערי תשובה אזי הקב"ה מתגלה לו בבחי' ואשובה אליכם בחי' ביטול הבחירה. (מצינו במדרש ויכוח בין הקב"ה לישראל, שישראל טוענים השיבנו/ו והקב"ה טוען שובו, ובלק"ה מוהר"ת מגלה שמי שזכה לשער הנ"ל מבין שגם הקב"ה לא מתכווין שנושב בכוחו לבד/ו, אלא כוונתו היא שנצטק השיבנו, ולכאורה זה בעצמו המבואר כאן שע"י תהלים זוכים לכל שערי התשובה, כי תהלים הם בחי' צעקות השיבנו אליך ונשובה.

בחלק השני מבאר כיצד התחבר ספר תהלים ע"י דוד המלך שהם דברי ההתבודדות שלו, ודייקא ע"י שירד לחטא בת שבע להורות תשובה ליחיד שהיה מרבה לצעוק ולשוב על החילול ה' שגרם החטא הזה, בהמון התבודדויות ברוח הקדש עי"ז גם כל אחד מישראל יכול למצא עצמו בתהלים ולזכות לתשובה שלימה על ידו.

ובחלק האחרון מבאר שימי הספירה הם אחרי יציאת מצרים שבה זוכים לתשובה עלאה ואז סופרים מ"ט ימים להכנס במ"ט שערי תשובה מ"ט אותיות שמות השבטים. (וצריך להבין ענין התשובה שזכו ישראל במצרים, שרבנו מכנה אותה תשובה עלאה, והרי היא נקראת כור הברול שבו תוקן חטא אדה"ר בק"ל שנים שפרש מאשתו, וצ"ע מתי זכו לתשובה תתאה, וצ"ע דמחד גיסא נכנסו למצרים שבעים נפש צדיקים, אבל מאידך הרי יצאו רק אחד מחמש נמצא שארבע חמשיות היו סיגים ופסולת. ומאידך הרי על כולם נאמר ששמרו על ייחוסם ולשונם ושמום ולבושם. ומאידך אעפ"כ ביציאתם נאמר אלו ואלו עובדי ע"ו. וגם צ"ע שבשבת קמו. חד אמר שביעקב פסקה זוהמת הנחש וחד אמר שרק בהר סיני פסקה זוהמה מישראל.

א. אמירת תהלים מסוגל לתשובה

ב. יש נ' שערי תשובה, מ"ט אפשר להשיג, והנ' היא תשובת הקב"ה.

ג. מ"ט שערים הם בחי' "שובו" אלי, ושער הנ' בחי' "ואשובה אליכם" דהיינו שיש בכוחו להיכנס רק במ"ט שערים, אבל שער הנ' הוא בחי' "ואשובה אליכם", כי אין בכוחו להיכנס בו, אלא מי שזוכה למ"ט שערים אזי הקב"ה משלים ומאיר לו/ו את השער הנ'.

ד. מ"ט שערי תשובה כנגד מ"ט אותיות שמות השבטים/ו.

ה. כל שער יש לו אות (שמות א ב) ראובן שמעון לוי יהודה יששכר זבולן בנימין דן נפתלי גד אשר יוסף = 49 אותיות (נמצא שיש כמה שערים עם אותה האות כגון אות ו' ואות י')

ו. וכמו שהשערים הם שלבים בסולם זה למעלה מזה לזכות לתשובה שלימה, כך כנראה השבטים זכו כל אחד לתקן איזה שערים השייכים לאותיות שמו, ונעשה כמו בעל הבית באותם שערים, ויהודה שהוא כנגד המלכות זכה דייקא ע"י וירד יהודה (בראשית לח א) לתקן את המלכות ונשלם על ידי דוד עד שנעשה בעל הבית של כל השערים. ויוסף ובנימין בחי' הצדיק תיקנו ביסוד. וכן כל שבט במדה שלו.

^א צ"ע כי אמרו חז"ל הכל בידי שמים חוץ מיראת שמים עיין בפתיחה להשתפכות נפש שדן בזה עפ"י הגמ' עבודה זרה ה': תנו רבנן, מי יתן והיה לבבם זה להם ליראה. אמר להם משה לישראל כפויי טובה בני כפויי טובה, בשעה שאמר הקדוש ברוך הוא לישראל מי יתן והיה לבבם זה להם היה להם לומר תן לנו אתה וכו' ובמדרש"א שם ביאר שבכמה כתובים מבואר שהקב"ה יכול להטות לב בני"א לטובה. ומשמע שאעפ"כ נחשב מכת בחירה, כיון שהם בקשו זאת, כי עיקר הבחירה על הרצון והבקשה.

^ב צ"ע מדוע צריך לזה השגת שער הנ'. אולי כי יש דברים שבעוה"ז נתפסים כשני הפכים וכסותרים זה את זה, כמו הידיעה והבחירה ורק ע"י התגלות שער הנ' אפשר לתפוס שבאמת אין סתירה כלל, והכל אחד, הכי נמי הויכוח הזה הוא בחי' ויכוח על הידיעה והבחירה כי ישראל טוענים השיבנו אתה והקב"ה טוען שובו אתם כי הכל בידי שמים חוץ מיראת שמים, דאי לאו הכי על מה תקבלו שכר, אבל להבין שבאמת כוונת הקב"ה שנצטק בלבד ונבקש שישבינו, ואעפ"כ יחשב לנו שכר זה תרתי דסתרי, ורק בשכל של שער הנ' אפשר להבין.

^ג שהרי היא גמ' מפורשת במנחות כט: טעם שעה"ז ברא באות ה' כי אין כח לנופל לשוב בפתח שנפל ממנו כיון שכבר התגבר עליו היצה"ר א"א שישוב אלא ע"י סיעתא דשמיא שהקב"ה יעלה אותו לפתח מן הצד ע"ש. ועוד בסוכה דף נב: אמר רבי שמעון בן לקיש יצרו של אדם מתגבר עליו בכל יום ומבקש להמיתו שנאמר צופה רשע לצדיק ומבקש להמיתו ואלמלא הקדוש ברוך הוא שעוזר לו אינו יכול לו שנאמר ה' לא יעזובנו בידו ולא ירשיענו בהשפטו.

^ד ובאמת מבואר במנחות כט: שגם בכל שער א"א להכנס אלא בסיעתא דשמיא. ועוד מבואר בקדושין שבכל יום מתגבר היצה"ר על האדם ורק ע"י שהקב"ה עוזר מתגבר עליו. וא"כ מה החדוש בשער הנ'. ונראה לבד ממה ששער הנ' הוא מהות אחרת לגמרי מהמ"ט שערים, יש בחי' שהקב"ה עוזר לאדם רק כשמצידו עושה כל שבכוהו, ולכן רק כשאדם משתדל ונכנס במ"ט השערים אזי הקב"ה משלים לו את השער הנ', אלא שזה נמצא בכל שער ושער, כי כל בחי' כלולה מכל הבחי', ובכל שער יש מ"ט שערים והשער שמעליו הוא בחי' שער הנ', לכן בכל שער צריך סיוע של הקב"ה, וזוכים בו כשמשתדלים כל אחד כפי כוחו בכל כוחו.

^ה בספר לחם עוני כתב שכל אות מגן על שער אחד דהיינו שמ"ט אותיות השבטים הגנו על ישראל כשנפלו למ"ט שערי טומאה במצרים ולכן יצאו בחפזון כי שער הנ' אין אות שתגן עליהם. ונראה כי אותיות שמות השבטים היה בהם קדושה נפלאה שעל כן היו כתובים ב"ב אבני חושן (צ"ע שעל כתפות האפוד היו שתי אבנים ושם היו כתובים כ"ה וכו"ה סה"כ ג) ומכת האותיות האלה (ואותיות שמות האבות ואותיות שבטי י"ה או ישורון) האירי האבנים תשובות לכהן ע"י האורים ותומים.

ובשמות השבטים נחסרו אותיות ה' ט' כי לא היה בהם חטא ונחסרו אותיות ק' צ' כי נעלם מהם הקץ. עיין דעת זקנים בעלי התוס' בראשית מט א'. ועיין פסחים נו. שיעקב בקש גלות הקץ ונסתלקה ממנו ר"ה'ק וסבר שבגלגל פגם בבניו אמרו לו שמע ישראל וכו' ואזי אמר ברוך שם כבוד מלכותו לעולם ועד. ועיין זוהר ואתחנן רסד: שהם כה אותיות וכד אותיות כנגד מ"ט שערי תשובה.

- ואע"פ שבני הגבירות מיוחסים יותר מבני השפחות כך היא שלימות בנין עם ישראל שיהיו קומה אחת ראש ורגלים אבל בתיקון התשובה שע"ז זכו כל אחד להיות בעל בית באיזה שערי תשובה בזה בדרך כלל דייקא הנמוך יותר זוכה לתשובה יותר, והצדיק קשה לו לשוב, כדמצינו בשאל ודוד.
- ז. הכל חפצים ליראה את ה', אבל לא כ"א זוכה, כי או שחסר התעוררות, או שחסר ידיעת האות והשער, או שהשער סגור. (ג' תנאים לתשובה)
- ח. צ"ע מדוע צריך לדעת איזה שער הרי צריך להיכנס בכל המ"ט שערי תשובה? נראה כי השער הכוונה מדרגה בהמלכת הקב"ה על עצמי, וצריך לדעת את מדרגתו.
- ט. וצ"ע מדוע צריך לדעת גם את השער וגם את האות? ואולי רומז שלא רק מדרגה בקרבת ה' היא מדרגה אלא גם ההתכללות בכלל ישראל, ובכל שער שנכנס זוכה ליותר התכללות בכלל ישראל.
- י. שכמו ששלימות התשובה היא רק כשנכנס לכל המ"ט שערי תשובה, כך היא חסרה עד שיהיה כלול בכל המ"ט אותיות של שמות השבטים, כי השם הוא המהות של הדבר ושמות השבטים הן נשמת השבטים¹⁰, ושלימות התשובה היא להיות נכלל ומקושר לכולם. כי ישראל והתורה והקב"ה אחד (וזהר ויקרא עג) דהיינו קומה אחת המתלבשת זו בזו.
- יא. וע"י שרגיל באמירת תהלים זוכה לג' התנאים לתשובה הנ"ל, להתעורר, למצא, ולפתוח.
- יב. הכל חפצים ליראה את שמך - זה הקרקע עליו אנו מדברים. ועליו ע"י אמירת תהלים זוכים גם להתעורר לתשובה, דהיינו אע"פ שכבר חפץ ליראה, אבל עדיין צריך להתעורר. משמע שהחפץ בלבד הוא כמו מתוך שינה. ואע"פ שכבר התעורר לא יודע השער והאות, צ"ע כי תשובה היא לשוב אליו ית' ומ"ט שעריה הכוונה שבכל שער אני נעשה יותר קרוב ויותר ממליך אותו ית', והכוונה קרוב ברוחניות, שהם מ"ט מדרגות בהרגשת מציאות ה' המתבטא ביראה ואהבה ובכוונה לשם שמים בכל המעשים, ולכאורה לפ"ז מה שאינו יודע השער הכוונה שלא יודע מדרגתו בלשם שמים וצ"ע.

- יג. דוד המלך גילה לעולם כח תשובת היחיד, ועשה מזה ספר תהלים.
- צ"ע הרי תשובה קדמה לעולם. והיא אחת ממצות התורה שכל יהודי יחיד נצטווה כמ"ש והתוודו את עוונם כמבואר בחינוך מצווה רסד. וצ"ע הרי קין חזר בתשובה ולימד את אדם הראשון, וראובן עשה תשובה, ומה חידש דוד?¹¹ ראיתי מבארים שקודם מתן תורה עמדה החכמה ואמרה הנפש החוטאת תמות, ורק במתן תורה נתחדש החסד של תשובה לישראל, ושמונה מאות שנה עד דוד המלך עם ישראל עם של צדיקים¹² קשה היה להם לאמין בכח התשובה וכמו שמצינו אפילו בגדולי חכמי ישראל דואג ראש הסנהדרין ואחיתופל יועץ המלך שטענו (עיין מדרש שוחר טוב תהלים ג' ה')¹³ אפשר אדם ששבה את הכבשה (בת שבע) והרג את הרועה (אוריה) והפיל את ישראל בחרב יש לו תשובה? ורק אחרי פטירת דוד כשרצו להכניס את ארון הברית לבית המקדש ולא נפתחו השערים עד שביקש שלמה שיפתחו בזכות דוד אביו רק אז נתגלה גודל כח התשובה באמת ונהפכו פני שונאי דוד כשולי קדירה וידעו כל ישראל שמחל לו הקדוש ברוך הוא על אותו העון (סנהדרין קז):

¹⁰ ואותיות שמות השבטים היתה בהם קדושה נפלאה שהרי היו כתובות על החושן שעל לב הכהן הגדול, והם שהאירו ע"י האורים ותומים. וממה שהן כנגד מ"ט שערי תשובה מבואר ששלימות התשובה היא רק ע"י ההתכללות באותיות שמות כל השבטים דהיינו בנשמות י"ב בני יעקב, הכוללות את כל ס' רבוא נשמות ישראל. שהם כנגד ס' רבוא אותיות התורה וכמבואר בשמות הר"ן צא הקשר ההדוק ביניהן עד שמי שחשך לו אחד מישראל חשך לו אות בתורה. ונראה פשוט שגם חשך לו חלק מהקב"ה, כי ישראל והתורה והקב"ה אחד (וזהר ויקרא עג)

¹¹ אולי כי תשובת אדה"ר לא התקבלה שהרי לא תוקן החטא, וקין אומר רבנו בתורה לח שלא עמד בתשובתו וראובן לא חזרה לו הבכורה ולכן סברו העולם שתשובת יחיד לא מתקבלת וע"י דוד חזרה האמונה בתשובה. וצ"ע בזה אולי גם כיון שהם היו קודם מתן תורה ודוד אחרי מתן תורה, לכן תשובתו פעלה יותר והוא גילה זאת.

¹² כי דייקא לצדיק קשה מאד להאמין בכח התשובה כי כל מהותו היא שלעולם לא מתנתק מהקב"ה כדמצינו בשאל שהיה לא מאד קשה להודות בטעותו לעומתו דוד כמה פעמים טעה וחזר בקל הודה על טעותו כיון שלעולם לא החזיק עצמו צדיק ותמיד עשה תשובה.

¹³ מדרש תנחומא כי תשא - פרק ד - כי תשא את ראש בני ישראל זשי"ה (תהלים ג) רבים אומרים לנפשי אין ישועתה לו באלהים סלה רבי שמואל בר אמי ורבנן רבי שמואל בר אמי פתר קרא בדואג ואחיתופל רבים אלו דואג ואחיתופל שהיו רבים בתורה אומרים לנפשי שהיו אומרים לדוד אדם ששבה את הכבשה והרג את הרועה והפיל את ישראל בחרב יש לו תשובה שנאמר אין ישועתה לו באלהים סלה ואתה ה' אמר דוד ואתה רבון העולם הסכמת בתורתך עמהם ואמרת מות יומת הנואף והנואפת מגן בעדי בזכות אבותי כבודי שהחזרתני למלכותי ומרים ראשי שהייתי חייב הרמת ראש ונתת לי תלוי ראשי ע"י נתן הנביא שאמר גם ה' העביר חטאתך לא תמות (שמואל ב' יב)

יד. ואולי כיון שלא מצינו לפני דוד אדם שהתשובה שלו היתה בשלימות כזו שתיקנה לגמרי את החטא/יג, לכן אולי לא כל כך האמינו בה. ועוד אולי כיון שלא היה עדיין צדיק שהשתדל בה כל כך, לכן באמת לא היה כוחה גדול, דהיינו שדוד המלך ע"י התהלים שלו פתח יותר את שערי התשובה, כדי שכל אחד יוכל להיכנס בהם/יג, ביתר קלות ע"י התהלים שלו. כמו שכתוב/יג על יוסף הצדיק שע"י ששיבר הקליפה ותיקן ספירת היסוד, ניתן כח בכל ישראל לעמוד בניסיון מצרים ערות הארץ.
טו. ונראה שבתיקון מידת המלכות (דהיינו כיצד להמליך את הקב"ה בשלימות) מסייעת רוחו של דוד לכל ישראל הרגילים בספרו תהלים/טו, ואפשר שלזה התכווין דוד במה שבקש אגורך באהלך עולמים/טו בסוד כשאומרים שמו בשמו שפתותיו דובבות בקבר. ויש גם מדרגה יותר/יג שע"י מתעבר באדם ומסייע לו לשוב.

טז. עיקר זיכור י"ב שבטי יק שהם מ"ט אותיות ובחי" מ"ט שערי תשובה, היה במצרים דייקא כי היא בחי' מיצר הגרון, בחי' תשובה עלאה.
יז. תשובה עלאה הקשור למיצר הגרון נראה כוונתו עפ"י הסוד למבואר בפרי עץ חיים חג המצות פרק ז' שפרעה בעורף ושם לאה ובינה, כנראה כי תשובה תתאה היא ברחל ועלאה בלאה ולאה ראשה כנגד העורף ושם אחיות פרעה מאחרי הגרון שהוא בחי' מיצר הרומז למצרים.
יח. ועפ"י הפשט זכו במצרים לתשובה עלאה דייקא, אולי כי כבר פסקה זוהמת גוי מהם ביעקב אבינו כמבואר בגמ' שבת קמו. שמטתו שלימה וכל בניו צדיקים. וגם הוכיח סופו על תחילתו שבכל שנות גלות מצרים לא נתערבבו במצרים ונשארו מיוחסים אע"פ שהמצרים היו שטופים בזימה יותר מכל האומות ולא שינו שמם לשונם ולבושם, הרי שלכאורה לתשובה תתאה כבר זכו, ובמצרים זכו לתשובה עלאה. הכנה לקבלת התורה.
יט. וצ"ע מהמבואר בגמ' שבת הנ"ל שפסקה זוהמת גוי מעם ישראל רק בקרבנתם להר סיני/יג. וגם בלא זה קשה לומר שזכו לתשובה תתאה שהרי מצרים מבואר בספרים שהיה כור הברזל להפריד הסיגים

יב עיין קדושין מט: שבהרהור תשובה אדם כבר נקרא צדיק, ואעפ"כ לשלימות התשובה צריך ייסורים. גם יש חילוק בין תשובה של בן נה לתשובה של ישראל שהתחדשה במתן תורה יותר על מה שקדמה לעולם. כי קודם מתן תורה עמדה החכמה ואמרה הנפש החוטאת תמות. ורק במתן תורה נתחדש לעם ישראל חסד התשובה.
וצריך להבין כיצד מועיל תשובה ומה פועל בהרהור לבד ומה צריך עדיין יסורים. עיין תורה יד אות ה' שהבגדים הצואים צריך יגיעות רבות כדי להסירם. ובתורה ד' העוון החקוק על עצמותיו לא נמחק בהרהור לבד, ע"ש. ולכן צדיקים עשו תעניות ויסורים לעצמם כדי לכפר העוון לגמרי. ועיין בכל זה בסוף הגליון מאמר בעניין התשובה כיצד היא מועילה.
יג אולי אפשר לומר שע"י שתיקן דוד את מדת המלכות בשלימות עד שזה להיות רגל שביעית במרכבה הרי שהעלה את המלכות למקומה בבניה להיות מאיר בה הכמה דהיינו לאתר דאיתנטילת מתמן. שזה סוד שת חיל עטרת בעלה שיהיה לעתיד לבוא, וע"י שדו זוכה לתקן אותה כמו שתהיה לעתיד יש בכוחו לסייע בזה לכל ישראל הרגלים בספרו.
יד עיין שפת אמת בראשית פרשת וישב שנת [תר"ס] - והנה יוסף היה הכנה לדורות כמ"ש יוסף ירד למצרים וגידר עצמו מן הערה בזכותו כל אנשים נגדרו במצרים מן הערה. ולא דוקא מצרים רק בכל גלות מסייע כחו של יוסף הצדיק. וכתוב ויהי ה' את יוסף. את לרבות כל מי שיש בו הארה מיוסף הצדיק והם בני ישראל דכ' ועמך כולם צדיקים. לכן ה' עמם בגלות כדכתיב ויהי ה' את יוסף. ויהי בבית אדוניו המצרי:

טו ועיין זוהר פנחס דף רכ. - "אתא הוא טולא ויתיב ונשיק ליה" וכו'. "פנו אתר לרבי פנחס בן יאיר דאיהו גבינו דתנינן בכל אתר דצדיקא אתחדש ביה מלתא דאורייתא כד איהו בהוא עלמא פקיד להוא אתר ואייתי לגביה".
ופירש שם הרמ"ק באור יקר שם - כי המקום נתקדש ע"י התורה שלומדים בו ואותה קדושה אצולה מנשמתו של זה שחידש אותה, ואם גם הם חידושו שחידש אזי עוד יותר, והקדושה אחוזה במציאות נשמתו וכו' ע"ש וכביכול מציאות ניצוץ נשמתו שם, ואם יהיה ממש אותה המימרא ואותם דברים שהוא חידש שם אז יוסיף הענין קדושה על קדושה והצדיק ירוץ שם דהא קימ"ל כי שפתותיו דובבות בקבר ונשמתו מתעוררת ורצה אל מקום חידושו ומוצא שם אלו שהם אותם שעוררוהו וכו', והיינו טולא (דהיינו צילו של רבי פנחס בן יאיר) דנשיק ליה שנתחדש ונתגלה להם יותר, מפני שהם עסקו בדבריו ממש..

טז ונראה שגם לזה התכווין דוד המלך במה שאמר (תהלים סא ה) אגורה באהלך עולמים והקשו בגמ' בכורות לא: כיצד אפשר לגור בשני עולמים, אלא ע"י שאומרים שמועה בשמו שפתותיו דובבות בקבר. עיין בתורה יב שהארכנו בזה.
ועיין בני יששכר מאמרי חודש כסלו - טבת מאמר ב - אור תורה אות נ' - והנה כשתלמידיו אומרים שמועות מפיו הנה שפתותיו דובבות ומיקרי עושה מעין מלאכתו הראשונה על ידי דבר אחר וכלי מיקרי, נמצא מיקרי בכל פעם שהגוף לומד ממש בדיבור בעולם הזה וניתוסף לו בכל פעם שכתו בעולם הבא ויתעלה בכל פעם רוחו ונשמתו בגן עדן, וזה הוא שנתחבט עליו דוד המלך ע"ה, אגורה באהלך עולמים, שייאמרו שמועות מפיו. ע"ש שמאריך בזה.

יז עיין שער הגלגולים הקד' ה' סוד העיבור שצדיק מתעבר באדם בחייו ויכול לעזוב אותו בחייו (להבדיל מגלגול שנכנס בו בלידה לכל חייו) כדי לסייע לו בעבודת ה' והיא זכות לו שנחשב שהוא עדיין בעוה"ז עיין מאור ושמש פרשת אחרי ופרשת בשלה. ועיין

יח בשבת קמו מבואר הטעם שגוים מזהמים כי יש בהם זוהמת הנפש שהטיל בחוה"ב (בע"ז כב: משמע שבעיקר מכוון לתאוות ניאוף ובגדרים כ. והובא בתורה ל' לח קמו קג) שהזוהמה היא העוונות דסט"א, וישראל זכו בהר סיני למדת הבורה) כיון שנשמתם לא היתה בהר סיני. וצ"ע לפ"ז קשה לומר שישאל זכו במ"ט ימי הספירה לתשובה עלאה שהרי שם משמע שחר סיני ביטל מהם זוהמת הגוי. עוד שם יש מ"ד שביעקב כיון

מהזהב הטהור ואמנם ארבע חמשות מבני ישראל מתו בג' ימי החושך לבד מהמון שמתו בשיעבוד, ומסתמא המתים היו רשעים, שהיו טומאה טמונה שהיתה בבני ישראל, שהרי נכנסו למצרים שבעים נפש צדיקים ומהיכן נולדה לה טומאה רבה כל כך שמתו שם.

כ. וכן כתבו המפרשים שהטעם שיצאו ממצרים בחיפזון כיון שנפלו למ"ט שערי טומאה במצרים ואם היו נשארים היו נופלים לשער נ' של הטומאה¹⁰ ולא היתה להם עוד תקומה. ואיתא בספרים (עיין קב הישר פרק צב) שעל כן ספרו מ"ט ימי ספירה שהם ז' פעמים ז' כימי נדה המתטהרת לבעלה.

כא. וצ"ע אולי אע"פ שבאמת ביעקב אבינו פסקה וזהמת הנחש מהאבות והבנים אבל אולי אח"כ נוספה בהם זוהמה מצד נשותיהם של הבנים למ"ד שלא נשאו את אחיותיהם. וצ"ע אולי גם בבנים היתה טומאה טמונה שבאה מד' נשות יעקב, ולכן מצרים נקראת (דברים ד' כ', ומלכים א-ח' נא) כור הברזל ר"ת בלהה רחל זלפה לאה, ובשיעבוד מצרים נפרדו הסיגים מהם.

כב. ונ"ל שא"א לומר כך דאם הטומאה מצד האמהות, אזי היה הפגם בכל המדות¹¹, ומכיון שמצינו שלא היה בהם טומאה אלא רק בדעת, אבל שמרו על יחוס לשון שם ולבוש, הרי שבמצד המדות היו טהורים וצדיקים ורק מצד הדעת שהיתה בגלות (תורה נו אות ז') היה שיבוש ונטיה אחרי טומאת מצרים¹². ובה אולי יבואר כוונת רבנו שבמצרים זכו לתשובה עלאה.

כג. לכן נראה שכל הטומאה שעליה מדברים שכמעט נפלו בה לשער החמישים היא רק מצד שהם היו תיקון פגמי הברית של אדם הראשון בק"ל שנים שפרש מאשתו אחרי החטא, שכידוע הם פגמי הדעת, ולכן רק בזה היו צריכים להתברר טוב מרע, ובאמת בקושי גדול נטהרו בדור המבול והפלגה וסדום ומצרים (כמבואר בריש שער הפסוקים פרשת שמות) ואפילו אחרי שנה שלימה של ניסים ומופתים וביציאה מופלאה ממצרים עדיין על הים קטרגה מדת הדין עליהם אלו ואלו עובדי ע"ז.

שהיה דור שלישי לאברהם אבינו כבר פסקה הזוהמה והראיה שכל בניו היו צדיקים. וצ"ע א"כ למה עדיין היו צריכים את שיעבוד מצרים, ומדוע לא יצאו כולם ממצרים דמשמע שעדיין היה בהם סיגים וזהמה שצריכה היתה להתברר מהם.

לכן נראה שביעקב פסקה הזוהמה וחזרה בגלל ד' נשותיו, ברז"ל, וגם י"ב בניו השבטים צ"ע אם נשאו לתאומותיהם ניחא אבל אם לקחו נשים מאומות העולם (היא מחלוקת בב"ר פד יט) כמו יהודה שלקח את בת שוע ואח"כ את כלתו תמר בת שם ומהם יצא זרע דוד. הרי שחזרה בהם זוהמת הנחש. וראיתי כתוב שע"כ היו צריכים צירוף בכור הברזל במצרים. כי רבקה ושרה כיון שעדיין לא פסקה מהאבות לא נחשב חזרה, ואעפ"כ רבקה חששה שבה יתלו את רשעות עשו כי היא דור ראשון ויצחק דור שני. אבל ביעקב מצד עצמו פסקה לגמרי כמבואר שם בשבת קמו. ורק מצד ד' נשותיו ר"ת ברז"ל חזרה וטומאה זו לא נטהרו ממנה בג' דורות אלא רק בהר סיני, (וגם זה צ"ע מדוע האבות נטהרו בג' דורות והאמהות לא)

עוד יש להוסיף מה שראיתי בשו"ת משנה הלכות בחילוף מכתבים שלו עם הסטייפלער עם מותר להתחתן עם בעלי התשובה שאז (תשלו) החלו להתרבות מאד, שטען שאע"פ שרואים בע"ת עם מדות טובות לפעמים כיון שיש לו נשמה גבוהה מתגבר על הטומאה הטמונה בו, אבל היא יוצאת בילדיו, ואולי כך גם צ"ל באבות ובי"ב שבטים שהרי למעשה נכנסו שבעים נפש של צדיקים ואע"פ שהתחתנו רק בינם לבין עצמם, יצאו אולי חמישית וכל השאר היו רשעים שמתו בחושך ועוד ילדים רבים בימי השעבוד שנמעכו בבניין במקום לבנים או שנשחטו לרפואת פרעה. כמבואר במדרש. הרי שנשארה זוהמה רבה במצרים שהם הסיגים, של הטוב שיצא.

עוד מבואר בשער הפסוקים ריש שמות שנשמות ישראל היו פגמי הברית של אדה"ר בק"ל שנים שפרש מחוה, ולכן היו נשמות גבוהות אבל עם המון זוהמה, לבד מזוהמת הנחש, לכן היו צריכות ברור גדול במיוחד והם דור המבול והפלגה ואנשי סדום ונתבררו בכור הברזל של מצרים.

¹⁰ והקשה הלשם שבו ואחלמה (ספר הדע"ה ח"ב דרוש ה' ענף ב' סימן ה') שתי קושיות אחת דבשלמא אם היה מדובר על סוף השיעבוד מובן החשש, אבל החפזון היה כבר בשנה שלימה של תחילת הגאולה, וא"א שדייקא אז היה חשש כזה. ועוד מקשה דאמנם הרמ"ק כתב שיש שער הנ' בקליפה אבל הגר"א כתב שאין.

לעיל נתבאר שיש מט שערים שאנו יכולים וצריכים להכנס בהם כדי לזכות לתשובה אבל השלימות היא שער החמישים שבו אין אפשרות להכנס אלא הוא בחי' שהקב"ה יורד ומתגלה למי שזכה לכל המ"ט שערים. והביאור כי המ"ט שערים תלויים בבחירה וההטיה שלנו, כי לעומת כל שער דקדושה יש שער דסט"א, ואנו צריכים בבחירתנו להטות עצמינו לקדושה.

וצ"ע לכאורה ממה שמבאר שער השער החמישים אין לנו בחירה, משמע שאין שער חמישים בסט"א.

מאידך אולי הכוונה שכמו ששער הנ' לא תלוי בנו, והוא ביטול הבחירה כולו קודש, כך לעומת זה שער הנ' דסט"א הוא בחי' ביטול הבחירה כולו טומאה, שנופל בה מי שהפקיע את עצמו מכל שער התשובה.

כי צ"ע כיצד עומדים המ"ט שערים? האם הם זה לעומת זה עומדים בשתי קומות מקבילות וכל שער של תשובה שאנו נכנסים בו, הוא הכנעת השער דסט"א שכנגדו. ושער הנ' דקדושה כנגדו שער הנ' דסט"א. או כנ"ל ששער הנ' הוא כנגד שער הנ' אבל למטה מכל השערים.

וצ"ע לכאורה זה תלוי בהנ"ל היכן נמצא שער הנ' המדובר אם הוא שווה לשער הנ' דקדושה ממש זה לא שייך, אבל אם הכוונה לקליפה שלמטה מכל השערים שממנה כבר א"א לעלות, אזי מסתמא יש שער נ' וצ"ע.

¹¹ ובאמת היא תימה גדולה כיצד יתכן הרי היו ד' בנות לבן הרשע נכדות בתואל הרשע, וכיצד נטהרו, מכל הטומאה הזו וצ"ל שהיו בבחי' נשמות גדולות הבלועות בטומאה כנשמת אברהם בתרח בחי' המבואר בתורה לו על הזוהרת ר"י הוזהרו בבני עמי הארץ. והיו נשמות מאצילות שלא פגע בהם הרע כלל.

¹² צ"ע כי כנ"ל שזוהמת הנחש שפסקה בהר סיני מבואר בע"ז שהיא ניאוף ובנדרים שהיא עזות דסט"א הרי שהיו פגומים גם במידות, ונ"ל כי בהכרח שפגם הדעת פוגם גם במדות אבל בוודאי כבר לפני גלות מצרים היה חילוק עצום בין בני ישראל לשאר אומות, ופגם המדות שנבע מפגם הדעת אותו תקנו במ"ט ימי הספירה ולגמרי בקרבתם להר סיני.

כד. וזה לשון המלבי"ם בהגדה על מצה זו שאנו אוכלים. כי היו אבותינו שקועים בגילולי מצרים ובתועבותיהם עושים כמעשיהם ומתנהגים כמנהגיהם וכ"כ גדלה ההתבוללות ביניהם עד שאילו התמהמהו שם עוד מעט היו אובדי עולם והיו נשקעים בטומאות מצרים כבמצולות ים שלא לעלות עוד. היו נבלעים בתוך מצרים לעולם והיו בטלים לנצח. עכ"ל. וכן איתא במדרש עה"פ לבבתיני באחת מעיניך דהיינו ששמחת אותי בקריעת ים סוף אע"פ שרק בעין אחת פנית אלי ובעין השניה פולת לפסל מיכה שעבר אתכם בים סוף. והכוונה לטומאת הכפירה ועבודה זרה. כי מצרים היתה אז מרכז עולמי של חכמות חיצוניות וכפירה ועבודה זרה וכישוף, וכמבואר במנחות פה. ששאלו יחנא וממרא את משה רבנו כשעשה את הנס שמטהו נהפך לנחש תבן אתה מכניס לעפריים, הרי זה דבר פשוט אצלינו.

כה. וטומאה זו נפרדה מעם ישראל לגמרי רק בקרבנתם להר סיני. כמו שכתב הכלבו בפ"י ההגדה של פסח על הפיוט אילו קרבנו להר סיני ולא נתן לנו את התורה דיינו, כי כשקרבנו להר סיני פסק וזהמתינו וראינו מלכותו ותוקף כבודו שם והוסר ממנו כל ספק באחדותו. עכ"ל. וזו שלימות התשובה שהוסר הספק מלבם, שהוא עיקר וזהמת עמלק גמ' ספק, והיא ההכנה לבחי' ואשובה אליכם דהיינו וירד ה' על ההר בחי' שער הנ'.

כו. ונ"ל שעיקר הביטוי לתשובה עלאה הזו היא תפיסת האחדות של עם ישראל כולו שהם קומה אחת שכל אחד מרגיש את כל אחד מישראל כאבר מאבריו, עד שמרגיש את כאבו וחסרונו כמו כל אבר בגוף/כ"י. וזהו שכתוב (שמות יט ב) שכשבאו להר סיני ויחן שם ישראל נגד ההר. ופרש"י ויחן כאיש אחד בלב אחד. כי זה הכלי לקבלת התורה/כ"י וכן אמר ר"ע (ב"ר כד ז) ואהבת לרעך כמוך זה כלל גדול/כ"י בתורה. והלל (שבת לא.) אמר לגר כל דעלך סני לרעך לא תעביד זו כל התורה וכל השאר פירושה הוא.

כז. שכשיצאו ישראל ממצרים ספרו מ"ט ימי ספירה דהיינו שבכל יום נכנסו בשער מהמ"ט שערי תשובה מ"ט אותיות שמות השבטים, ועי"ז ביום החמישים נתקיים וירד ה' על הר סיני, בחי' "ואשובה אליכם".

כח. ועיין שער הכוונות ענין פסח דרוש יא - גם טוב לאדם לכיין במ"ט ימים אלו לתקן כל אשר חטא בכל הו' ספירות וכו'. ועיין שמן ששון על שער הכוונות/כ"י שתמה - צריך לדעת מה ענין תקונים אלו עתה בספירת העומר פעם אחת בשנה ולא יכוין גם כן על דרך זה בכל יום, שהלא כל ששת ימי השבוע בכל ימות השנה נחלקים על דרך זה חג"ת נהי"ם. וכו' ותרץ בשם הנהר שלום שפסח וימי הספירה הם שרש לכל ימות השנה ובדרך שהולך בהם מוליכים אותו כל השנה.

כט. איתא במשנה שבכל דור אדם צריך לראות עצמו כאילו הוא בעצמו יצא ממצרים, נמצא שכל אחד קודם טו ניסן הוא בחי' עבד, וכל הקשיים שלו בכלל ובפרט בעבודת ה' הם בחי' שמודכך בכור הברזל של מצרים עמ"נ לזכות לתשובה עלאה ובפסח יוצא ממצרים ואז מתחיל מ"ט ימי ספירה לתקן בכל שבוע מידה מז' מדות בכלל הז' מידות שבה. נמצא שימי ניסן עד מתן תורה הם ימי תשובה. ובכל יום צריך לכסוף להיכנס בעוד שער מ"ט שערי התשובה, וזה כאמור זוכים ע"י שרגיל באמירת תהלים, ואזי גם כל השנה מוליכים אותו מלמעלה בתיקון המדות ותשובה שלימה.

רגיל באמירת תהלים

לשון רבנו מי שרוצה לזכות לתשובה. שיהיה רגיל באמירת תהלים. צ"ע מאי רגיל? דלשון רגיל פירושו התמדה. ומסתמא הכוונה בכל יום. אבל כמה צריך לומר בכל יום, שיהיה נקרא רגיל באמירת תהלים. האם ההתמדה עיקר, ואפילו מעט, העיקר שיהיה בכל יום, או הכמות גם עיקר, ובאמת יש בזה מנהגים י"א חמשה פרקים ביום לסיים כל חודש ויש אומרים יום ביומו לסיים בשבוע יש אומרים בכל יום את כל הספר.

^{כב} כירושלמי נדרים פ"ג הלכה ד' כתיב לא תקום ולא תטור את בני עמך - היך עבידא הוה מקטע קופד ומחת סכינא לידוי תחזור ותמחי לדידה?

^{כג} עיין שיחות הר"ן סימן צא - שם רבוא אותיות התורה מאירות רק למי שלא חשוך אצלו אף אחד מס' רבוא נשמות ישראל. ועיין ח"מ סימן ריה כששאלו אנ"ש את רבנו סמוך לפטירתו על מי שאתה עוזב אותנו ענה להם רק תחזיקו עצמיכם ביחד.

^{כד} ועיין שבת סח. שהיכן שכתוב כלל גדול הכוונה שענשו גדול.

^{כה} ספר שמן ששון על שער הכוונות - דרושי ספירת העומר - דרוש ה אות כב - שם גם טוב לאדם לכיין במ"ט ימים אלו לתקן כל אשר חטא בכל הו' ספירות המשל בזה שבוע א' לתקן אשר פגם בספ' החסד וכו' וצ"ל מה ענין תיקו' אלו עתה בספירת העומר פעם א' בשנה ולא יכוין ג"כ עד"ז בכל יום שהלא כל ו' ימי השבוע בכל ימות השנה נחלקים עד"ז חג"ת נהי"ם ו' ימי בראשית יום א' חסד יום ב' גבו' יום ג' ת"ת עד יום השבת מל' ועיין בס' נהר שלום ד' ע"ו סע"א והחדש ד' ל"ב ע"ג שכתב וז"ל כי פסח וימי העומר הם שורש לכל ימות השנה ובדרך שהולך בהם מוליכים אותו כל ימות השנה יע"ש ולזה נראה אפשר מטעם זה צריך לכיין לתקן אשר פגם בספירות העליונות כדי להיות בעל תשו' כל ימות השנה:

עיינ ש"ע או"ח א' ד' – טוב מעט תחנונים בכוונה מהרבות בלא כוונה. אעפ"כ בעניין אמירת תהלים הובא בשיש"ק ח"ב אות צד – שרבונו אָמר: "צָרִיךְ לְהוֹדוֹת לְרַבִּי רְפָאֵל מִבְּאֶרְשָׁאד (תלמיד רבי פנחס מקאריץ זיע"א) עַל שֶׁהִכְנִיס בְּעוֹלָם לִזְמַר אֶף בְּקִרְיֹת וְלֹא הִתְעוֹרְרוֹת מִזְמוֹרֵי תְהִלִּים", "א קאלטן קאפיטל תהלים", פי על פי פקודתו היו אנשיו מרבים באמירת תהלים באמירה בלבד. עכ"ל. משמע לעניין המבואר כאן הרבוי הוא העיקר.

עוד צ"ע לפי המבואר בילקוט שמעוני (תרעח) שדוד המלך ביקש שהאומר תהלים יחשב לו כעוסק בנגעים ואהלות, שהן סוגיות קשות שבש"ס, האם הכוונה שא"כ תהלים עדיף מלימוד תורה¹² דיש בו תרתי. מאידך בוודאי איך ישוב אם לא יודע כיצד להיזהר מעבירה. אבל א"כ עדיין צ"ע האם העוסק בפלפול או בסוגיות של דרוש וקבל שחר, מבטל זמן של תהלים. ועיין לק"ה ר"ח ה' ז' שכשעושה מתורה תפילה, התפילה הזו למעלה מהתורה, כיון שמתפלל לזכות לתורה. וכעין זה בתורה ח' אות ז' שהתפילה היא מעיין גנים, ביחס לתורה שהיא הגן, עי"ש שהתפלה בחי' בכח לתורה שהיא הבהול.

ונראה פשוט שעיקר התשובה היא ישוב הדעת ותהלים היא עצה למצא את השער הנכון, אבל מה להביא אל השער הזה, צריך הרבה בקיאות בהלכה והשקפה וישוב הדעת וחידוד השכל וכיו"ב כל אחד כפי כוחו. ועיין תורה קצא שאפשר שנים ישבו באותו מקום בג"ע אחד ירגיש את כל התענוג ששם וחברו לא ירגיש כלום. ולכאורה צ"ע הרי ג"ע הוא מעל המקום, וא"כ המקום שם הוא ההשגה בעצמה. אבל אולי לזה הכוונה שמי שלמד נגעים ואהלות יש לו לב להשיג השגות אלקות ותורה, אבל מי שרק נחשב לו כאילו עסק בנגעים ואהלות, אמנם ישב שם שהרי זכה לתשובה, אבל לא ירגיש את התענוג של עוה"ב שהוא עולם של תורה.

מאידך יש גם צד לומר שהעיקר היא התשובה דהיינו לשוב אליו ית' ובוודאי שצריך ללמוד תורה אבל אפילו הרבה אמירת תהלים לא נחשב ביטול תורה. כי אע"פ שרבונו שיבח את הרגילים באמירת תהלים עד שאמר שמישיח יכבוש את העולם עמהם דייקא¹³, אעפ"כ צווה ללמוד הרבה תורה בכל יום. ולמעשה מסתמא חנוך לנער עפ"י דרכו (משלי כב ו), כל אחד לפי כוחו וכשרונו.

התשובה של הקב"ה

גם אצלו מצינו תשובה. – נ"ל שהכוונה לבד ממה שה' צילנו, שנוהג עמנו במדה כנגד מדה, וכמ"ש אם תעזבני יום, יומים אעזבך, שאין הכוונה שהקב"ה יתרחק כפלים, אלא שממילא כיון שאנו מתרחקים יום והוא כמונו יום, נמצא שהמרחק הוא יומים. וזהו שאמרו במדרש¹⁴ כיון שחטא אדם נסתלקה השכינה לרקיע הראשון, ומאברהם שהתחיל לאחות את הקרע חזרה וירדה רקיע אחד, ועי"י יצחק עוד רקיע עד

¹² ידוע קושית הנפש החיים מי אמר שהתקבלה תפילתו בזה. אבל אנחנו חסידים מאמינים שהתקבלה, ורק צריך להבין כוונת דוד המלך בעצמו. האם התכוין לבטל לגמרי מלימוד תורה האם מי שאומר תהלים כל היום נקרא תלמיד חכם, שמצווה גדולה להחזיקו האם כדאי לעשות הסכם יששכר וזבולון אם אחד שאומר תהלים כל היום או עדיף עם אחד שלומד תורה כל היום. גם צ"ע מדוע דוד נקט נגעים ואהלות ולא סוגיות שאדם נתקל בהם בכל יום בחלק אורח חיים ויורה דעה. ואולי הקושיא היא התירוץ, שדווקא כנגעים ואהלות שהן סוגיות שלומדים אחרי שיודעים הלכות הנוגעות למעשה בכל יום. ועדיין צ"ע כנ"ל.

¹³ עיין שיה שרפי קודש חלק א סימן תקעז - אָמר רַבְּנוּ זְכוּרֵנוּ לְבְרָכָה מְשִׁיחַ יִכְבֹּשׁ אֶת הָעוֹלָם רַק עִם הָאֲנָשִׁים הַפְּשׁוּטִים הָאוֹמְרֵי תְהִלִּים בְּפִשְׁיֻתוֹת וְתַמִּימוֹת וְלֹא עִם הַהוֹלְכִים בְּחֻמּוֹת. וְסֵפֶר לְזֶה מִשְׁלַ מְלֶכֶה אֶחָד, שֶׁהֵלֶךְ לְצוּד חַיּוֹת נְעוּלָאוּעַ, וְהָיָה לְבוּשׁ כְּאִישׁ פְּשׁוּט, כְּדִי שִׁיְהִי נָח לוֹ יוֹתֵר לְצִיד, בְּאֲמֻצַּע פְּתָאוֹם יָרֵד מִטֵּר גָּדוֹל, מִמֶּשׁ מְבוּל מִיָּם, וְכָל שְׂרֵי הַמְּלוּכָה נִתְפָּרוּ פְּלֶם מִחַמַּת הַמִּטֵּר וְכוּ', וְהַמֶּלֶךְ הָיָה בְּסִכְנָה גְדוֹלָה, וְחִפְשׁ מְקוֹם לְהִסְתַּר בוֹ, עַד שֶׁמִּצָּא בֵּית שֶׁל כְּפָרִי אֶחָד. הַכְּנִיסוֹ הַכְּפָרִי לְבֵיתוֹ בְּכַבּוּד וְהִלְבִּישׁוֹ מְלִבוּשִׁים חֲמִים וְנָתַן לוֹ אֶכָל כְּפָרִי וּפְשׁוּט וְהִסִּיק עֲבוּרוֹ אֶת תַּנּוּר הַחֶרֶף וְהַנִּיחוֹ לִישֵׁן עָלֶיהָ כְּדִי שִׁיתְחַמֵּם, וְכָל כֶּף הָיָה עָרֵב וּמִתְקַן לְמֶלֶךְ אֶכִּילָתוֹ וְשָׁנָתוֹ אֶצֶל הַכְּפָרִי, שֶׁחֲשַׁב, שֶׁמְעוֹלָם לֹא טַעַם טַעַם עָרֵב כֵּזֶה, כִּי הָיָה עָרֵף וְיָגַע וְכוּ', וְשְׂרֵי הַמְּלוּכָה חֲפְשׁוּ אֶת הַמֶּלֶךְ, עַד שֶׁבָּאוּ לְבֵית הַכְּפָרִי, וְרָאוּ, שֶׁהַמֶּלֶךְ יִשָּׁן, וְהַמְתִּינֵהוּ, עַד שֶׁנְּעוֹר, וְרָצוּ שִׁיחֹר הַמֶּלֶךְ עִמָּהֶם לְבֵיתוֹ. אָמַר לָהֶם הַמֶּלֶךְ: "כִּיִּן שְׂאֵתֶם לֹא הַצֵּלְתֶם אוֹתִי, וְכָל אֶחָד נִתְפָּרַר לְהַצִּיל אֶת עַצְמוֹ, וְרַק זֶה הַכְּפָרִי הַצִּיל אוֹתִי, וְאֶצֶלוֹ טַעַמְתִּי טַעַם מִתְקַן כֵּזֶה עַל כֵּן הוּא יָבִיא אוֹתִי לְבֵיתִי בְּעֶגְלָה שְׁלוֹ וּבְאֵלוֹ הַמְּלִבוּשִׁים שֶׁהִלְבִּישְׁנִי אֲשֶׁב עַל כִּסֵּא הַמְּלוּכָה, וְסִים עַל זֶה רַבְּנוּ זְכוּרֵנוּ לְבְרָכָה וְאֶפְלוּ בְּאֶרֶץ יִשְׂרָאֵל, שֶׁלֹּא הָיָה מְבוּל" מִעַן וְנִעַט שִׁיסָן מִיֵּט אֶפְיִקוֹרְסוֹת" לֹא שֶׁל מִיָּם רַק שֶׁל מְחֻשְׁבוֹת זְרוֹת וְיִכְסוּ כָּל הַהָרִים הַגְּבוּהִים וְאֶפְלוּ בְּאֶרֶץ יִשְׂרָאֵל, שֶׁלֹּא הָיָה מְבוּל, רַק הָיָה מְבוּל, וְכָל שְׂרֵי הַמְּלוּכָה יִתְפָּרוּ וְהַמְּלוּכָה "דָּאָס הֵייֶסט עַם אַרְיִין שְׁפָרִיצֵן אֶפְלוּ אִין דִּי כְּשֶׁרְעַע הַעֲרַצְעָר" וְעַם חֻמּוֹת לֹא יוֹכְלוּ לַתֵּן עֲצָה, וְכָל שְׂרֵי הַמְּלוּכָה יִתְפָּרוּ וְהַמְּלוּכָה לֹא תַעֲמֵד עַל עַמְדָּהּ, וְנִעַט זִיד נִיט דְּעַר הַאֲלֵטֵן נֶאֱרַשׁ עִם פְּשׁוּטֵי יִשְׂרָאֵל, שְׂאוֹמְרִים תְּהִלִּים בְּפִשְׁיֻתוֹת וְכוּ', וְעַל כֵּן כְּשִׁיבָא מְשִׁיחַ, הֵם יִתְנוּ הַכְּתָר מְלוּכָה בְּרָאשׁוֹ.

¹⁴ במדבר רבה (וילנא) פרשת נשא פרשה יג ב' - כיון שחטא אדם נסתלקה השכינה לרקיע הראשון, חטא קין נסתלקה לרקיע השני, חטאו דור אנוש נסתלקה לרקיע השלישי, חטאו דור המבול נסתלקה לרקיע הרביעי, חטאו דור הפלגה נסתלקה לרקיע החמישי, חטאו הסדומיים נסתלקה לרקיע הששי חטאו המצריים נסתלקה לרקיע השביעי וכנגדן עמדו שבעה צדיקים והורידו את השכינה מן העליונים לתחתונים ואלו הן אברהם הורידה מן השביעי לששי יצחק הורידה מן הששי לחמישי יעקב הורידה מן החמישי לרביעי לוי הורידה מן הרביעי לשלישי קהת הורידה מן השלישי לשני, עמרם הורידה מן השני לראשון, משה הורידה מן העליונים לתחתונים.

משה רבנו שירדה תחילה במתן תורה על הר סיני/כס¹ רק ליום אחד אמנם בגילוי מיוחד לכל ישראל כיון שפסקה זוהמת הנחש מהם וזכו לאיש אחד בלב אחד. ובחטא העגל חזרה זוהמת הנחש קצת, אעפ"כ דייקא אז הקים משה את המשכן שעל ידו ירדה השכינה לארץ ממש לבין הכרובים במשכן/ל² ונשארה למטה עד חורבן בית ראשון אלף מאתים חמישים שנה.

ולפ"ז נראה שהחידוש של שובו ואשובה, הוא לבד ממה שכנגד כל שער שאנו שבים יורד הקב"ה כנגדנו ושב אלינו, יש בסוף הסולם שלב שהוא כבר ירד כנגדנו מצד ה' צלך, ועדיין יש התגלות שרק היא נקראת ואשובה אליכם. והתגלות זו אין לה יחס כלל להתגלות הקודמת לה בשער המ"ט, כי שם הבחירה בכל עיצומה, אבל בהתגלותו ית' של שער הנ' אזי הבחירה כמעט בטלה, בחירה של צדיקים, וכמבואר בתורה עב שיש בחירה להתגבר על הדמים העכורים ויש בחירה להתגבר על מלאך קדוש ובתורה קץ מבאר שיש בחירה קשה יותר של צדיקים כמו משה רבנו לכווין לדעתו ית', ואפילו כשהיא הפך מה שהוא מצווה, כגון שמשא רבנו הבין מדעתו רצון ה' להוסיף יום אחד לפרישה שקודם מתן תורה.

קומת המ"ט שערי תשובה מ"ט אותיות שמות השבטים

ואלו המ"ט שערי תשובה הם בחי' מ"ט אותיות שיש בשמות י"ב שבטי י-ה – נראה פשוט שמ"ט שערים הם קומה דהיינו סולם שיש בו ראש ויש בו רגלים, ומי שזכה להיכנס בשער הראשון הוא למטה מכולם, ומי שזכה להיכנס בשער המ"ט הוא גבוה מכולם, ולפ"ז גם שמות השבטים הם בחי' סולם שיש בו גבוהים ויש נמוכים. כי מעצם הבריאה יש הארה של יושר שהיא בחי' קומה ויש בחי' הארה עיגולים שבה הכל שוים. ומ"ט שערי תשובה שמדובר כאן הן בחי' יושר. ואע"פ שאיננו יודעים בשבטים מי גדול ממי, אבל קצת מבואר בספרים שבני האמהות גדולים מבני השפחות, מה שמלמד גם שבעצם יסוד עם ישראל, הוא נוסד באופן של סולם, ואע"פ שאסור לשום אדם לזלול בנמוך ממנו, וצריך להרגיש קטן מכולם, אסור לאדם גם לזלול בעצמו וצריך לדעת מקומו, ולהשתדל ביותר לתקן את החלק שלו בקומת ישראל, ואפילו אם הוא עובד ה' ותלמיד חכם שלפ"ז יודע בעצמו שמקומו בקומה היא במקום גבוה אעפ"כ צריך להבין שכלפי הקב"ה כולם שוים, כולם מקבלים כלים מהקב"ה וצריכים להחזיר אותם מלאים, וכלפי הקב"ה יכול להיות שהנמוך ביותר עושה רצונו ית' בכלים שקיבל בשלימות הרבה יותר ממני, כי אני עדיין בעל חוב גדול.

מ"ט שערי תשובה אליו ית'

המ"ט שערי תשובה פירוש מ"ט מדרגות בלשם שמים והן מ"ט אותיות שמות השבטים כי השם הוא הנפש וגם השבטים היה בהם מדרגות זה למעלה מזה בלשם שמים.

מה שהם נקראים שערי תשובה, שער דייקא שהוא הכניסה למדרגה חדשה של תשובה, שער רומז לכניסה שהיא צרה מהמקום עצמו ויש לה דלת לסגור והיא כניסה מבחי' חוץ לבחי' פנים. שכל זה מלמד שכל כניסה לשער חדש של תשובה היא התחלה חדשה לגמרי וכמבואר בתורה כה שבכל עלית מדרגה מתגברים מחדש כל הדמיונות עד שנדמה לאדם שירד ממדרגתו ובאמת להפך הוא עלה והביאור כי לדוגמא מי שכבר תיקן עולם העשייה וכעת הוא עולה ליצירה ושם ביחס לעשייה הכל וך ובוהק והוא הגיע עתה מעשייה עכור ונמוך מכל הנמצא שם, וצריך מחדש לטהר עצמו ביחס לנקיות המדרגה החדשה, לכן בתחילה נדמה לו שירד ממדרגתו ובאמת אדרבה הוא עכשיו כמו נמצא בחברה חדשה של צדיקים עצומים וצריך להתחיל מחדש לזכך עצמו לזכות להיות בחברתם.

בוה יבואר קושיה בדברי רבנו שכתב שעיקר הזדככות הי"ב שבטים מ"ט אותיות בחי' מ"ט שערי תשובה היה במצרים תשובה עלאה, ועל כן אחרי שנודככו שם וזכו לצאת ספרו מ"ט ימי ספירה שהם כנגד מ"ט שערי תשובה. זו תימה כיון שכבר זכו לתשובה עלאה הרי שכבר נכנסו בכל מ"ט שערי התשובה וא"כ מדוע התחילו להתחלה לגמרי לספור מ"ט ימי ספירה דהיינו להיכנס מחדש לכל המ"ט שערים. אלא כנ"ל כיון שכל שער כלול מכל השערים יש בכל שער מ"ט שערים, וכשזכו לתשובה עלאה במצרים, הכוונה שנכנסו לעולם תשובה חדש של תשובה עלאה, וצריך להתחיל מחדש, ואפילו אם הכוונה שכבר זכו לכל

¹ וצ"ע כיון ששבו בשלימות והתקיים ואשובה אליכם מדוע נאסר לעלות על ההר ורק משה הותר. ולפי המכתב מאלהו בהערה לקמן מבואר שהקרה תלויה במדרגת הבחירה.

² וצ"ע עיינ סוכה ה. מעולם לא ירדה שכינה למטה ולא עלו משה ואלהו למרום וכו' והפירוש שתמיד יש עשרה טפחים ריוח בין האדם להקב"ה. וצ"ע הרי למדנו בב"ר שצדיקים מרכבתו של מקום הובא בפרש"י (בראשית יז כב) משמע התלבשות ממש. ובמכתב מאלהו (ח"ג 67 וח"ד 47) פירש שהכוונה שבהשגת הקב"ה. ושם (ח"ה 44) פירש שבמקום השראת השכינה לא שייך בחירה לכן אפילו צדיקים גדולים כיון שנשארו להם קצת בחירה נחשב שלא עלו למרום ממש ולא ירדה שכינה למטה ממש.

התשובה עלאה, אולי הכוונה שזכו לשער המ"ח ובספירה השלימו שער מ"ט, או שיש תשובה עלאה דעלאה שזכו לה בימי הספירה. (ועיין בפנים שהספירה היתה להטהר מטומאת מצרים. ולערבי נחל כיון שאבדו צורה היו צריכים מיד לקבל צורה חדשה)

עד כאן הקדמה

תורה עג [לא]

מי שרוצה לזכות לתשובה, יהיה רגיל באמירת/לב תהלים, כי אמירת תהלים מסוגל

לתשובה מסוגל הכוונה שאינו בהכרח אלא רק למי שמצרף לאמירת התהלים השתוקקות וכסופים לשוב: **כי יש נון שערי תשובה** [לב] ונראה שהכוונה לשבע מדות שכל אחת כלולה משבע, כמבואר בכוונות ספירת העומר, שבכל שבוע אנו מתקנים מידה אחת מהשבע, וכל יום אנו מתקנים אחת משבע המדות הפרטיות של המידה השייכת אותו שבוע, ומ"ט שערים יכול כל אדם ליכנס בהם ולהשיגם וכידוע שזה אנו מכוונים במ"ט ימי ספירת העומר. אך שער החמשים/לב הוא בחי' התשובה של הש"י בעצמו כביכול וזה בחי' מתן תורה שאחרי שבני ישראל קיימו "שובו אלי" ע"י שהכינו עצמם במט מדות, להכנס במט שערי בינה שהיא עולם התשובה כידוע, אזי ירד ה' על הר סיני ונתגלה להם בבחי' אשובה אליכם. כי גם אצלו ית' מצינו בחי' תשובה/לב, כ"ש (מלאכי ג) וצ"ע שובו אלי ואשובה אליכם [לט] מ.

^א לא ידוע מתי והיכן נאמרה תורה זו

^ב אמירת תהלים – משמע גם בלא עיון, וכן משמע בשיח שרפי קודש ח"ב אות צד - רבנו אפרם: "צריך להודות לרבי רפאל מבארשאד (תלמיד רבי פנחס מקאריץ זיע"א) על שהכניס בעולם לומר אף בקרירות ולא התעוררות מן מורי תהלים", "א קאלטן קאפיטל תהלים", כי על פי פקודתו היו אנשי מרבם באמירת תהלים באמירה בלבד. עכ"ל. משמע שלשון אמירה הוא בלא כוונה. וצ"ע הרי אמרו בש"ע אר"ח א' ד' טוב מעט חנוונים בכוונה מהרבות בלא כוונה.

^ג ראש השנה כא: נ' שערי בינה נבראו בעולם ועיין השל"ה הקדוש מסכת תענית דרוש מטות מסעי (ו) (מהדורת תשלה ירושלים דף מח): שהם שערי תשובה כנוודע למקובלים. ^ד ראש השנה דף כא: רב ושמואל חד אמר חמשים שערי בינה נבראו בעולם וכולן ניתנו למשה חסר אחד (דכתיב אמרו ה' וכו' מוזק שבעתים) שנאמר ותחסרו מעט מאלהים.

עין השל"ה הקדוש מסכת תענית תורה אור - משה רבנו ע"ה הוא עקר הקרן הכולל כל עשר קרנות, כי קרן עור פניו (שמות לד, כט). והוא זכה לנ', בסוד חמשים שערי בינה כו', וזכה להם ב'סמך' יום, שהם שלש פעמים מ' יום שהיה בהר. וזהו שאמריו (ברכות ד ב) אף על פי כן סמכה אחר כך, 'סומך ה' לכל הנפלים' (תהלים קמח, יד). במערכת אמרי, 'נפלה לא תוסיף קום' (עמוס ה, ב), כמו שפרש בהר (ח"ג דף ו' ע"א), רק 'צתה אקום יאמר ה' (תהלים יב, ו). וזהו 'סומך ה''. ו'נון' שנפלה בסוד זיהי בנסע, תחזור ויהיה לה סמיכה מן ה', ואז תגדל ההשגה ביותר, שכלם יזכו לחמשים שערי בינה, במה שלא זכה אלא משה וגדולי ישראל קצת מהם, כי מסרה ליהושע, ועל פן נקרא בן 'נון', שהיה לו הבנה ב'נון' שערים והשגה מהם. ואיך דאריך ישראל מחפים (בבא בתרא קנח ב). ובחטא שבעו [בארץ] שיעריה' (איכה ב, ט), אלו שערי בינה, ולעתיד יחזרו השערים (והם שערי תשובה כנוודע למקובלים):

^ה גם בדפוס ותולד ליכנס, ומתולד - ליכנס

^ו וכן כתב הרמב"ן שמ"ט שערים נבראו בארץ ושער החמשים נשאר אצל הקב"ה. אמנם עי"ש שמבאר ששערי הבינה הם שערי חכמה, וצריך ליישב.

זה לשונו שם - עיין הקדמת הרמב"ן לחומש בראשית - אמרו רבותינו (ר"ה כא: תנאים) חמשים שערי בינה נבראו בעולם וכלם נמסרו למשה חוץ מאחד שנאמר ותחסרו מעט מאלהים. ואמרו כי בבריאת העולם חמשים שערים של בינה כאלו נאמר שיהיה בבריאת המחצב שער בינה אחד בכחו ותולדותיו ובבריאת צמח האדמה שער בינה אחד, ובבריאת האילנות שער אחד ובבריאת החיות שער אחד, ובבריאת העופות שער אחד, וכן בבריאת השרצים ובבריאת הזגים, ויעלה זה לבריאת בעלי נפש המדברת שיתבונן סוד הנפש וידע מהותה וכחה בהיכלה יגיע למה שאמרו גנב אדם יודע ומכיר בו נואף אדם יודע ומכיר בו נחשד על הנדה יודע ומכיר בו. גדולה מכלן שמכיר בכל בעלי נפש, ומשם יעלה לגלגלים ולשמים וצבאיהם כי בכל אחד מהם שער חכמה אחד שלא כחכמתו של חבירו ומספרם ומקובל להם ע"ה שהם חמשים חוץ מאחד. ואפשר שיהיה השער הזה בידיעת הבורא יתב' שלא נמסר לנברא. ואל תסתכל באמרים נבראו בעולם כי על הרוב ידבר והשער האחד לא נברא והמספר הזה רמז בתורה בספירת העומר, ובספירות היובל, כאשר אגיד בו סוד בהגיעי שם ברצון הקב"ה:

^ז צ"ע כי בתורה י' אמר שהתשובה של הקב"ה היא מה שאמר הביאו עלי כפרה שמיעטתי את הירח כמבואר בחולין ס: גם עיין תורה א' תנינא אות יג שם רבנו מבאר עפ"י גמ' הנ"ל שאם לא היה הקב"ה מקדים מאמר הביאו עלי כפרה לא היינו אנו מעיזים לבקש כפרה ותשובה. ולפ"ז התשובה שלו ית' היא כביכול כמו שלנו שעשה עבירה בשוגג ומביא עליה קרבן לתשובה. ואילו כאן מבאר רבנו שהתשובה ומצינו אצל הקב"ה היא מה שנתרחק מאיתנו ועתה הוא שב כמ"ש ואשובה אליכם. גם צ"ע איזה תשובה היא זו שתלויה באחרים שעושה תנאי שישוּב רק אם אנתנו נשוב אלי.

ונ"ל שבאמת מה שאמר הביאו עלי כפרה על מיעוט הירח היא כביכול כפרה אבל לא תשובה, כי לבד ממה שהיא סוד בעצם הבריאה שנתן מקום לרע כדי שתהיה בחירה, כידוע סוד מיעוט הירח. אבל לכאורה לשון תשובה לא שייך בזה, כי להיכן הוא שבו? בשלמא אנו

ואלו המ"ט שערי תשובה הם בחי' מ"ט אותיות שיש בשמות שנים עשר שבטי י"ק/מא
 [מב\]מ"ט/מ"ט (שמות א ב) ראובן שמעון לוי יהודה יששכר זבולן בנימין דן נפתלי גד אשר יוסף = 49 אותיות,
כי כל שער ושער יש לו אות מ"ט אותיות השבטים לא אומר שלכל שבט יש שער השייך לו,
 אלא שלכל שער יש אות מאותיות שמות השבטים, כי בוודאי כל אדם מכל שבט צריך להיכנס בכל המ"ט שערי
 תשובה, אלא שכלליות השערים הם בחי' כלליות השבטים, ואולי רומז לכך שהכניסה לכל שער מותנית
 בהתקשרות עם כל השבטים.

ע"י תשובה שבים אליו, לאחות את הקרע והריחוק שגרמנו בעוונתנו, אבל הכביכול עוון שלו ית', לא הרחיק אותו מאיתנו אלא אותנו
 ממנו כי הוא ית' לעולם נשאר במקומו, רק גרם לדמיון הסתרה שגורמת לנו להתרחק ממנו.
 אבל התשובה המבואר כאן בחי' "ואשובה אליכם" היא התשובה האמיתית כי לשון אשובה פירושו שהיינו מחוברים ונפרדנו ועתה
 אשובה אליכם דהיינו אחזור לחיבור הראשון שהיה לי עמכם. והתנאי תחילה תשובו אתם הוא כי א"א לחזור לחיבור אלא רק אם אתם
 תהיו עמי פנים בפנים, וכיון שדרככם ארוכה יותר מוכרח שתחילה אתם תשובו בכל המ"ט שערים ואזי ברגע אחד אשוב אליכם.
עיי' תורה י' סוף אות ט' ששעיר של ר"ח הוא כפרה להקב"ה על שמיטת את הירח, ומבאר שם רבינו שזה שרש התשובה. וזה לשונו
 שם - כי כל דבר יש לו שרש, ושרש התשובה הוא ראש חדש, כי בראש חדש אמר הקדוש ברוך הוא: הביאו עלי כפרה, כמו שדָרְשׁוּ
 רבותינו, וזכרונם לברכה (שבועות ט), וזה בחינת תשובה, והתשובה הזאת נשתלשלה בכל הנבְראים בראש חדש, ובשביל זה גם קרח
 ועדתו מְכַרְחִים לאִיזוּ חֲרָטָה בראש חדש;

ועיי' תורה א' תנינא אות יג - אנו רואין רחמנותו במה שקבע לנו ראש השנה, שהוא יום הדין, בראש חדש, כי זה הוא חסד גדול, כי איך
 היינו מרימין פנינו לבקש כפרה מאתו יתברך, על פן עשה עמנו חסד וקבע יום הדין ראש השנה בראש חדש, שאז כביכול הוא יתברך
 בעצמו מבקש כפרה, בבחינת: הביאו עלי כפרה, הנאמר בראש חדש (כמו שאמרנו רבותינו וזכרונם לברכה יד) שבועות ט, ועל פן אין
 לנו בושה ביום הדין לבקש כפרה, מאחר שהוא יתברך בעצמו מבקש אז כפרה, כנ"ל. גם על ידי שהשם יתברך בעצמו כביכול בא לידי
 זה שיצטרף לומר: הביאו עלי כפרה הינו שעשה דבר שהצריך להתחרט עליו ולומר: הביאו עלי וכי' על פן אין לנו בושה לבוא לפניו
 בחטאינו לבקש עליהם כפרה ולהתחרט עליהם, כי גם הוא יתברך עשה דבר שהצריך להתחרט עליו כנ"ל.

^{לח} **מלאכי פרק ג** (1) כי אני ידוד לא שניתי ואתם בני יעקב לא כליתם: (2) למימי אבותיכם סרתם מחקי ולא שמרתם שובו אלי ואשובה
 אליכם אמר ידוד צבאות ואמרתם במה נשוב:

מצודות דוד (1) למימי אבותיכם - מן ימי אבותי וכי'. שובו אלי - לשמור מצותי. ואשובה אליכם - להיטיב עמכם כמאז. ואמרתם - והנה
 תעזו פניכם ותאמרו במה נשוב ר"ל בעבור מה נשוב במה חטאנו:

מלבי"ם (1) למימי - מתחיל להוכיחם על שלא הפרישו תרומות ומעשרות, ואמר שכבר סרתם מחקי מימי אבותיכם - שלא היו זהירים
 בתרומות ומעשרות, ואני מזהיר אתכם שובו אלי ואשובה אליכם - כי בעון תו"מ הגשמים נעצרים וחקות שמים תלויים בחקים אלה
 וכסרתם מחקי תו"מ הסירותי חקות הגשם והתבואה, ואם תשובו אלי אשוב להוריד הגשמים והברכה:

זכריה פרק א (1) ואמרת אליהם כה אמר ידוד צבאות שובו אלי נאם ידוד צבאות ואשוב אליכם אמר ידוד צבאות:

מלבי"ם (2) ואמרת אליהם - לכן תאמר אליהם ותדעם שמעתה לא ישלח עוד נביאים מזהירים להשיבם אלי, (כי אחרי הנביאים
 האחרונים נפסקה הנבואה) ומעתה צריכים הם להשתדל מעצמם לשוב בתשובה שעו"א שובו אלי - ועי"כ אשוב אליכם - שאתם תהיו
 המתחילים והמתעוררים בעצמכם לשוב:

¹⁷ עיי' לק"ה ק"ש ה' שמובא בספרים (עיי' מדרש רבה איכה ה' כא) ויכוח בין הקב"ה שובו ואשובה או השיבנו ונשובה ומוהר"ן מנאר שאין ויכוח ע"ש.

¹⁸ יש עוד פסוק דומה לזה בזכריה א' שובו אלי נאם ה' צבקות ואשוב אליכם. ובאיכה רבה על הפסוק באיכה ה' כא השיבנו ה' אליך
 ונשובה הקשו סוותר לפסוק הנ"ל בזכריה, ודרשו שיש כביכול ויכוח בין ישראל להקב"ה, שישאל טוענים השיבנו והקב"ה טוען שובו
 בעצמכם, וצ"ע מדוע הקשו מזכריה ולא ממלאכי. וצ"ע הרי מפורש במנחות כט: שאדם שנפל כיון שהתגבר עליו יצרו שוב אין בכוחו
 לשוב אלא בסיעתא דשמיא, כמבואר שם שעל כן נברא עוה"ז באת ה' עי"ש. ועוד הגמ' בקדושין אומרת שבכל יום מתגבר היצה"ר
 על האדם ואין יכול לו אלא עי" שהקב"ה עוזרו. וא"כ מה היא טענת הקב"ה שובו ואשובה. ועיי' לק"ה ק"ש ה' י' שמוהר"ן מנאר
 שבאמת אין ויכוח כי כוונת הקב"ה רק שלא נתייאש מלבקש השיבנו. נמצא שגם שובו אלי וגם ואשובה אליכם זה עי" הקב"ה אלא
 ששובו אלי הכוונה שתבקשו השיבנו, כי מ"ט שערים הם מ"ט הטיות לכאן ולכאן מחמת ההסתרה שמכניס ספק בלב, כי היא אספקלריא
 שאינה מאירה לכן העיקר הוא לבקש השיבנו כי א"א בלא עזרה, אבל בשער החמישים הוא כבר בחי' התגלות של הקב"ה וביטול כל
 ספק, לזה לא יועיל השיבנו אלא שאחרי שתזכו למ"ט שערים אני אשובה אליכם, ואתגלה.

¹⁹ עיי' שמות כח כא - שאותיות שמות השבטים היו חקוקות על י"ב אבני החושן אות על כל אבן וכיון שחסר בהן אותיות קצ חט לכן
 הוסיפו על אבנו של ראובן אברהם יצחק יעקב. ועל אבנו של בנימין שבטי י-ה. ומגודל קדושת האותיות האלה שרתה רוח הקדש
 באורים ותומים לגלות נסתרות. (עיי' יומא עג: שלא כתבו שבטי י-ה אלא שבטי ישרון וכן פירש רבנו בחיי שמות כח טו. אבל
 ברמב"ם כלי המקדש פ"ט הל' ז' כתב שכתבו שבטי י-ה)

²⁰ עיי' פרדס יוסף עה"ת שמות ב יב בשם ספר לחם עוני. ועיי' קהלת יעקב ערך קך אות ג'.

²¹ **עיי' פרדס יוסף** (שמות ב' יב) עה"פ ויפן כה וכה - במשם אותיות וכל אות מגין על שער אחד, ושער הנ' לא היה מי שיגן עליו לכן
 שערי טומאה ושלם בשער הנ', דשמות השבטים שישם אותיות וכל אות מגין על שער אחד, ושער הנ' לא היה מי שיגן עליו לכן
 הוציאים מקודם. וזה ויפן "כה וכה" שהוא נ' שערים, וירא כי אין איש שיגן עליו, ויך את המצרי השר שלהם ונגאלו:

ספר קהלת יעקב - ערך קך אות ג' ובליקוטי שושנים ממזהר"ש אוסטערפאלי כתב כי מק"ך צירופי אלהים יש לאומות העולם יניקה,
 וע"א מהן נגד ע"א שרים שלהם, וממ"ט צירופים אין לאומות יניקה מהן, ואלו מ"ט הוא סוד מ"ט אותיות שבשמות השבטים,
 ד' והנה באמת כל ק"ך צירופי אלהים המה קדושים, והקליפות מתחילין אחר ק"ך צירופי אלהים, ועל כן נקרא אלילים גימטריא קכ"א,
 כמו שכתב הרמ"ן, עיי' בערך אלילים, רק שיונקים מק"ך צירופי אלהים וכשגורמים ח"ו עונות יונקים מכל הק"ך צירופים, ולפעמים רק
 מע"א כמו שכתבתי לעיל:

והנה הכל כל ישראל חפצים ליראה את שמך [מ¹¹] / מהדהיינו בכלליות להיות יראי שמים, ואעפ"כ לאו כל אדם זוכה לעשות תשובה. כי יש אחד שאין לו התעוררות כלל לתשובה אע"פ שרוצה להיות ירא שמים אין לו התעוררות לוותר על איזה תאוה או לשנות מדה רעה בשביל זה. ואפי' מי שיש לו התעוררות לתשובה דהיינו כי מרגיש מרוחק מהקב"ה ורוצה להשתנות, אינו זוכה להגיע אל האות והשער של תשובה השייך לו דהיינו שאינו יודע כיצד לעשות תשובה, כגון שחושב שעוד דף גמרא בזה יוצא חובת התשובה, אבל באמת התשובה היא ללמוד את הדף ביותר לשם שמים. ואפי' אם מגיע לשם יכול להיות שהשער של תשובה סגור [מ¹²] / מרגיש שמשתדל יותר מהרגלו אבל לבו נשאר אטום בולא הרגשת תוספת חיות, כי לא מקבל סיעתא דשמיא לעשות תשובה כמבואר בגמ' / שאדם לא יכול לשוב בכוחות עצמו. ומחמת כל זה אין האדם זוכה לתשובה.

וע"י אמירת תהלים, שהם דברי התשובה של דוד המלך / כשאדם אומר אותם אזי בבחי' שפתיו דובבות בקבר, באה רוחו / של דוד ומתלבשת בו לסייע לו לחזור בתשובה, ועי"ז אפי' מי שאין לו שום התעוררות לתשובה, הוא מתעורר לעשות תשובה. וגם זוכה ע"י תהלים להגיע אל השער והאות"ן השייך לו נכסף ומשתוקק לעשות רצונו ית' ולפתוח השער כי התהלים מעורר ופותח את הלב אל ה' ית'. נמצא שזוכה ע"י תהלים לעשות תשובה.

¹¹ לשה"כ בנחמיה א' יא

מ¹² עיין לקי"ה קריאת שמע הלכה ה יח) כלל הדברים, שעקר ההתרחקות מהתשובה הוא מחמת שצריכין שאנו נתעורר לשוב אליו, והתעוררות קראוי קשה מאד, ובפרט למי שכבר נתרחק ועשה מה שעשה, ואף על פי כן הכל חפצים ליראה שמו יתברך, אף קשה וכבד להם להתעורר וכלם רוצים שהשם יתברך יעורר אותם ויחזירם למוטב, אבל כשיודעים ומאמינים בהאמת שהשם יתברך בוחר בזה בעצמו שיהיה רצונו ותפוצנו תמיד להתקרב אליו ושאינו צריכין רק ליקח דברים ולשוב אליו, כמו שכתוב (הושע יד), "קחו עמכם דברים ושובו אל ה'". ודרשו רבותינו זכרונם לברכה, איני מבקש מכם אלא דברים. ובאמת גם הדבורים בעצמו מניני יתברך, רק שאנו צריכין להשתדל ליקח אותם עמנו ולדבר בהם לפני יתברך. וזהו, "קחו עמכם דברים". קחו' דיקא, הינו שהדברים כבר מוכנים מאתו יתברך והשם יתברך מבקש שנקח אותם עמנו לשוב אליו על ידי זה. וכמו שפרש ומלמד אותנו שם איה נאמר לפניו כמו שכתוב שם, אמרו אליו כל תשא עון וכו'. ומי שידע כל זאת באמת בודאי בקל ישוב להשם יתברך מכל מקום שהוא אפלו אם יעבר עליו מה, כי תמיד יוכל ליקח דבורים מאתו יתברך אם ירצה עד אשר סוף כל סוף ישוב אליו וירחמנו. וזהו בחינת גדל מעלת אמירת תהלים שגלה הוא זכרוננו לברכה, שעל ידי זה בודאי נזכה לתשובה, ועל ידי זה תהיה הגאולה שלמה במהרה בימינו כל זמן שנצטק באמירת תהלים בכונה להשמיע אנו ולבו למה שאומר, בודאי ישוב להשם יתברך, כי באמת הכל מאתו יתברך ואין השם יתברך תפוז רק תרצון ותהתעוררות וההשתדלות אחר האמת, כי בלי שום התעוררות כלל אי אפשר, אבל באמת הכל מאתו יתברך:

¹³ יש ליישב מהמדרש שערי תפילה לפעמים נעולים אבל שערי תשובה לעולם פתוחים עיין דברים רבה ב' יב. ואיכה רבה ג' ס' ע"פ סכותה בענין לך. ומדרש תהלים מזמור סה. ופסיקתא דר"כ כד ב' וילקוט שמעוני תהלים רמו תשפט. וי"ל שלעולם פתוחין ע"י תהלים. ועיין שיש"ק ח"ו סימן רצב.

מ¹⁴ צ"ע מה כוונת רבנו שהשער סגור והרי המדרש בדברים רבה ב' יב אומר ששערי תשובה תמיד פתוחים וכן במדרש תהלים - מזמור סה - נוראות בצדק תעננו אלהי ישענו. ר' חנינא בר פפא שאל לרבי שמואל בר נחמני ואמר לו, מהו (איכה ג, מד) סכותה בענין לך. אמר לו שערי תפלה פעמים פתוחים ופעמים נעולים אבל שערי תשובה אינן ננעלין לעולם, שנאמר, מבטח כל קצוי ארץ וים רחוקים. מה הים הזה אינו ננעל לעולם אלא כל מי שמבקש לרחוץ בו רוחץ בכל שעה שהוא רוצה, כך התשובה בכל שעה שאדם רוצה לעשות תשובה עושה והקב"ה מקבלו, אבל לתפלה עתים יש לה.

וצ"ע אולי הכוונה שתמיד הם פתוחים ע"י אמירת תהלים או אולי תמיד פתוחים הכוונה שבכל יום יש זמן שהם פתוחים, דהיינו בחצות וכמבואר בשיש"ק ח"ו אות רצב - אמרו אנשי-שלומונו לענין המוכא בתורה ע"ג חלק ב' מענין חמשים שערי תשובה וכו' שיש שאף שכבר זכה האדם והתעורר לעשות תשובה, כשבא אל השער מוצא אותו סגור וכו', ענין שם. שלזה קשור מעלת קימת חצות שכשזוכה האדם להתעורר אז ולקום לשפך שיחו כמים לפני ה' אז הוא עת שמוצא תמיד את השער פתוח באיזה מדרגה שהוא. וזהו שאמר ירמיהו הנביא בקינתו אחר שנחרב בית המקדש שהוא בחינת שער החמישים דקדושה, הכולל כל השערים, שהעצה לחזור ולבוא ולהכנס בה הוא על ידי קימת חצות לילה, וזהו 'קומי רני בלילה לראש אשמורות שפכי כמים לבה נכ"ח פני ה' (איכה ב). והינו "נכת פני ה'", ממש כי אז בעת קדושת זה כל השערים פתוחים לכל אחד ואחד. (וראה בביאור הליקוטים בפ"י הרבב"ח על תו' ט).

מ¹⁵ מנחות כט: - ומפני מה נברא העולם הזה בה"י מפני שדומה לאכסדרה שכל הרוצה לצאת יצא ומ"ט תליא כרעיה דאי הדר בתשובה מעיילי ליה וליעייל בהך (מדוע לא חזר בכוחות עצמו מהפתח שממנו יצא) לא מסתייעא מלתא (כיון שהיצר הרע שולט בו) כדריש לקיש דאמר ריש לקיש מאי דכתיב אם ללצים הוא יליף ולענוים יתן חן בא לטהר מסייעין אותו (מהשמים) בא לטמא פותחין לו. וכמבואר בתורה קיב שע"י מדת האמת ודבור אמת אפשר לראות את הפתחים שמהם נפל ולשוב דרכם. ובסוף התורה הקשה מהרה"ת מגמ' הנ"ל והשיב לו רבנו שע"י אמת ימצא את הפתח של נפילת חבירו ע"י ש.

מ¹⁶ כי דוד המלך תיקן את המלכות להיות ממליך את הקב"ה על עצמו בשלימות ועי"ז העלה אותה לבינה עילאה לבחי' תשובה עלאה. וזה הכוונה שהקים עולה של תשובה שזכה לתשובה כל כך בשלימות עד שנעשה הבעל בית של עולם התשובה, שבספירת הבינה ע"י שהעלה לשם את המלכות בבחי' אשת חיל עטרת בעלה שיהיה לעתיד לבוא.

¹⁷ עיין תורה יב שם נבאר באריכות.

¹⁸ גם בדפוס ותרלו - והאות, ותתלו - ואות

וזה בחי' מה שכתב שמואל הנביא/יב/ על דוד המלך (שמואל ב כג/יג) נאום הגבר הוקם על, ודרז"ל ודרשו רבותינו ז"ל בגמרא (מ"ק טז:יג) שהוקם"י על ידו עולה של תשובה דהיינו שממנו למדו העולם תועלת התשובה, שבכוחה לכפר את העוון לגמרי/יט/ ועול דהיינו חובת התשובה, ועד כמה שצריך להתאמץ בה כעול. וזהו "נאם" דהיינו דבורי התשובה והתבודדות שדיבר אל ה' ית', "הגבר" דוד, שעל ידי זה "הוקם על" דהיינו כח התשובה לכפר.

והמשך הפסוק ונעים זמירות ישראל, רוצה לומר ש"נאם" הנ"ל הוא הספר תהלים שחיבר, כי ע"י בחי' נעים זמירות ישראל דהיינו ספר תהלים שיסד דוד המלך/יט/, ע"י הוקם עולה של תשובה דהיינו ע"י שישראל אומרים תהלים זוכים לקבל על עצמם עול התשובה, כי ע"י תהלים זוכין לתשובה כנ"ל:

וזשארז"ל (ע"א דף ד ע"ב/נח) לא ה' דוד ראוי לאותו מעשה /יט/ של חטא בת שבע/ס/ שהרי אמר על עצמו לבי חלל בקרבי דהיינו שלא היה לו יצר הרע גשמי/סא/ של תאוות ניאוף אלא משמים גרמו

^{יב} כמבואר בב"ב יד ששמואל כתב את הספר שמואל. וכך כינה שמואל את דוד לפני שציטט את דבריו האחרונים, ^{יג} שמואל ב פרק כג (א) ואלה דברי דוד האחרונים נאם דוד בן ישי ונאם הגבר הקם על משיח אלהי יעקב ונעים זמירות ישראל: רש"י (א) ואלה דברי דוד - נבואת דוד אחרונים, ומי הם הראשונים, דברי השירה האמורים למעלה, אבל בכל שירות ותשבחות שאמר, אין נקראים דברים. הוקם על - הוקם למעלה. ונעים זמירות ישראל - אין ישראל משוררים במקדש, אלא שירותיו וזמירותיו: ^{יד} מועד קטן דף טז: אמר רבי שמואל בר נחמני אמר רבי יונתן מאי דכתיב נאם דוד בן ישי ונאם הגבר הוקם על נאם דוד בן ישי שהקים עולה של תשובה.

פרש"י - שהקים עולה של תשובה - שהוא שב תחלה, ונתן דרך לשבים, כדאמרינן בפרק קמא דעבודה זרה (ד, ב) ולא דוד ראוי לאותו מעשה, אלא שאם חטא יחיד אומרים לו כלך אצל דוד, שמחל לו הקדוש ברוך הוא אותו עון, אף אתה חוזר בתשובה: ועיין פרש"י על עין יעקב מועד קטן טז: שמפרש מלשון תועלת. אבל גם יש מפרשים מלשון עול. כמבואר בשוטנשטיין ע"ז ה. הערה 8. **עבודה זרה דף ה.** דרבי שמואל בר נחמני אמר רבי יונתן מאי דכתיב נאם דוד בן ישי ונאם הגבר הוקם על נאם דוד בן ישי שהקים עולה של תשובה.

מהרש"א על עבודה זרה דף ה. גמ' שהקים עולה של תשובה כו'. יש לפרש דנקט עולה של תשובה ע"ש כי העולה באה על המחשבה והנה דוד לא חטא במעשה בת שבע כדאמרינן פרק במה בהמה דגט כריתות היה כותב לאשתו והוה גט למפרע אבל לפי העולה על המחשבה חטא מיהת ונענש עליו דאי הוה בא אוריה ולא נהרג הוה א"א גמורה ודו"ק:

^{יז} גם בדפוס רותולד - שהוקם, ומתולד - שהקים (כלשון הגמרא)

^{יח} כי קשה הרי תשובה היא ממצות התורה עיין חינוך מצוה רסד, וגם היו צדיקים גדולים כמו אדם הראשון וקין וראובן שכתוב שעשו תשובה, אבל כיון שלא מצינו לפני דוד אדם שהתשובה שלו היתה בשלימות כזו שתיקנה לגמרי את החטא, לכן אולי לא כל כך האמינו בה, ועוד אולי כיון שלא היה עדיין צדיק שהשתדל בה כל כך, לכן באמת לא היה כוחה גדול, דהיינו שדוד המלך ע"י התהלים שלו פתח יותר את שערי התשובה, כדי שכל אחד יוכל להכנס בהם, ביתר קלות ע"י התהלים שלו. וגם רוחו שבספרו מסייעת למי שרוצה לשוב. (כמובא בספרים שאדם שרוצה לעשות מצוה אוי מסייע לו איזה צדיק שזו היתה המצוה המיוחדת לו, כמו שכתוב על יוסף הצדיק שע"י ששיבר הקליפה ותיקן ספירת היסוד, ניתן כח בכל ישראל לעמוד בניסיון מצרים ערות הארץ, הכי נמי במדת המלכות מסייע דוד לכל ישראל.

עיין שפת אמת בראשית פרשת וישב שנת [תר"ס] - והנה יוסף היה הכנה לדורות כמ"ש יוסף ירד למצרים וגייר עצמו מן העררה בזכותו כל אנשים נגדרו במצרים מן העררה. ולא דוקא מצרים רק בכל גלות מסייע כחו של יוסף הצדיק. וכתיב ויהי ה' את יוסף. את לרבות כל מי שיש בו הארה מיוסף הצדיק והם בני ישראל דכ' ועמך כולם צדיקים. לכן ה' עמהם בגלות כדכתיב ויהי ה' את יוסף. ויהי בבית אדוניו המצרי:

^{יט} צ"ע עיין בב"ב יד: דוד כתב ספר תהלים ע"י עשרה זקנים ע"י אדם הראשון על ידי מלכי צדק ועל ידי אברהם וע"י משה ועל ידי הימן וע"י ידותן ועל ידי אסף ועל ידי שלשה בני קרח. וצ"ל כיון שאמרם על צרותיו בכל לבו וברוח הקדש נחשב על שמו, ועוד כיון שעל ידי ספר תהלים הקים את כח התשובה דהיינו שתיקן את המלכות והחזיר אותה למקומה לבינה עולם התשובה, נחשב לספר שלו.

^כ עבודה זרה דף ד: ואמר רבי יהושע בן לוי לא עשו ישראל את העגל אלא ליתן פתחון פה לבעלי תשובה שנאמר מי יתן והיה לבבם זה להם ליראה אותי כל הימים וגו'. והיינו דאמר רבי יוחנן משום רבי שמעון בן יוחאי לא דוד ראוי לאותו מעשה ולא ישראל ראוי לאותו מעשה (חטא העגל), לא דוד ראוי לאותו מעשה (עם בת שבע ועין שבת נג) דכתיב ולבי חלל בקרבי, (ב"ב יז) ולא ישראל ראוי לאותו מעשה דכתיב מי יתן והיה לבבם זה להם ליראה אותי כל הימים, אלא למה עשו? [דף ה.] לומר לך שאם חטא יחיד אומרים לו כלך אצל יחיד (דוד) שנתקן לו כמבואר בשבת ל). ואם חטאו צבור אומרים (לו כלך) [להו לכן] אצל צבור (צ"ע שהרי לא נמחל לגמרי כמבואר בפרש"י שמת לב לד). (לומר שחטא דוד בבת שבע לא בגלל יצרו הרע אלא משמים הפילו אותו כדי ללמד לרבים כח תשובת יחיד. וכן חטא העגל לא חטאו ישראל בגלל יצו"ר אלא שהפילו אותם משמים ללמד לרבים כח תשובת רבים) וצריכא דאי אשמועינן יחיד משום דלא מפרסם חטאיה (ואין בזה חילול ה'). אבל צבור דמפרסם חטאיהו אימא לא (תתקבל תשובתם. וחטא דוד אע"פ שהתפרסם והיה חילול ה' נורא, צ"ל שחטא העגל היה יותר חילול ה') ואי אשמועינן צבור משום דנפישו רחמייהו (ע"י אלימא זכותיה) אבל יחיד דלא אלימא זכותיה, אימא לא (תתקבל תשובתו) צריכא (להכשיל גם את הרבים וגם את היחיד כדי ללמד על כח התשובה. וצ"ע א"כ עדיין אין ראייה לכל אדם אלא רק לצדיק כמו דוד דאלימא זכותיה) והיינו דרבי שמואל בר נחמני אמר רבי יונתן מאי דכתיב נאם דוד בן ישי ונאם הגבר הוקם על נאם דוד בן ישי שהקים עולה (תועלת) של

תשובה. (דוד לימד שהמקבל עליו עול וקושי התשובה כל אחד בכל כוחו לפי כוחו תתקבל תשובתו ויתכפר לו)

^{כא} סנהדרין דף קז. אמר רב יהודה אמר רב לעולם אל יביא אדם עצמו לידי ניסיון שהרי דוד מלך ישראל הביא עצמו לידי ניסיון ונכשל אמר לפניו רבונו של עולם מפני מה אומרים אלהי אברהם אלהי יצחק ואלהי יעקב ואין אומרים אלהי דוד אמר אינורו מינסו לי ואת לא מינסית לי אמר לפניו רבונו של עולם בחנני ונסני שנאמר בחנני ה' ונסני וגו' אמר מינסנא לך ועבידנא מילתא בהך דלדידהו לא

לו/סב) לחטא **כדי להורות תשובה** (סד/ו) **וכו' סה**, כדי שילמדו ממנו שאפילו תשובה של אדם יחיד מתקבלת¹⁰ ואפילו בעוון חמור כזה של אשת איש לפי דעתם. **נמצא שיעקר הוראת התשובה**

הודעתניו ואילו אנא קא מודענא לך דמנסינא לך בדבר ערוה מיד ויהי לעת הערב ויקם דוד מעל משכבו וגו' אמר רב יהודה שהפך משכבו של לילה למשכבו של יום ונתעלמה ממנו הלכה אבר קטן יש באדם משביעו רעב ומרעיבו שבע ויתהלך על גג בית המלך וירא אשה רוחצת מעל הגג והאשה טובת מראה מאד בת שבע הוה קא חייפא רישא תותי חלתא אתא שטן אידמי ליה כציפרתא פתק ביה גירא פתקה לחלתא איגליה וחזייה מיד וישלח דוד וידרוש לאשה ויאמר הלא זאת בת שבע בת אליעם אשת אוריה החתי וישלח דוד מלאכים ויקחה ותבא אליו וישכב עמה והיא מתקדשת מטומאתה ותשב אל ביתה והיינו דכתיב בחנת לבי פקדת לילה צרפתי כל תמצא זמותי כל יעבר פי אמר איכו זממא נפל בפומיה דמאן דסני לי ולא אמר כי הא מילתא דרש רבא מאי דכתיב למנצח לדוד בה' חסיתי איך תאמרו לנפשי נודי הרכם צפור אמר דוד לפני הקדוש ברוך הוא רבונו של עולם מחול לי על אותו עון שלא יאמרו הר שבכם צפור נדדתו

⁹ כמבואר בשמואל-ב פרק יא. ובגמרא שבת נו. שדוד לקח לו את בת שבע בזמן שאוריה בעלה היה במלחמה, וביארו שם שכל היוצא למלחמה נתן לאשתו גט על תנאי אם לא ישוב מהמלחמה תהיה מגורשת למפרע משעת כתיבת הגט. וצ"ע אם לא חטא מדוע נענש כל כך ותוצו כיון שהיה מלך היה חילול ה' גדול. וצ"ע שם כי דוד אחרי שבא על בת שבע קרא לאוריה מהמלחמה ושלה אותו חזרה למלחמה והורה ליואב לגרום שימות במלחמה. אבל עיין שער הפסוקים וארא (ד"ה והנה ב' עונות) שאוריה היה גלגול הרן ואהרן. ודוד גרם לו למות כדי שיתכפר לו עונות הגלגולים הקודמים שלו.

שער הפסוקים וארא - והנה ב' עונות ראשונים היו ביד אהרן, שעדיין לא נתקנו, והם, עון שלא הפיל עצמו לכבשן האש, בזמן הרן אחי אברהם כנז"ל. והב', עון בניו שמתו בעונו, כנודע כי הגורם מיתת איזה אדם, הוא מוכרח שיתגלגל וימות, או יהרג, וכמ"ש באותיות דר' עקיבא, שכשנפטר אדם מענישין אותו, ואומרים לו, למה מתו בניך בחיך, והוא חייב בדם שלהם, כאלו הרגם בידו. ולכן נהרג אוריה החתי ע"י דוד הע"ה כנודע, ונתכפר לו עון מיתת בניו ואחר שנתכפר לו עון מיתת בניו, אז יכלו להתחבר יחד, ונתגלגלו שלשתם באוריה הכהן בימי יהויקים, ולכן נרמזו בו ג' אותיות אה"ר מן אהרן. ועוד, שהיה כהן כמוהו:

¹⁰ עיין תורה עב - כי יש פמה בחינות ביצר הרע. כי יש בני אדם נמוכים מגשמים, שהיצר הרע שלהם הוא גם כן יצר הרע נמוך ומגשם. והרב, היצר הרע שלהם הם הדמים בעצמם, הינו הדם שבחלל השמאלי, שהוא בתקפו. ועקר בלבולים שלהם, מעכירת ומבלבול הדמים. ובקמת מי שיש לו דעת צח כל שהוא, היצר הרע הזה, הוא אצלו שטות גדול ושגעון, ואין צריך שום התגברות לנצח אותו. ואפילו מה שנחשב בעיני ההמון לנסיון גדול, כגון הנסיון של תאנת נאוף, הוא אצלו שטות, ולא נחשב לו לשום נסיון כלל (א). כי מי שיש לו שום דעת, ויודע מעט מגדלת אדוניו הבורא יתברך שמו, כמה שפכות (תהלים קל"ה): "כי אני ידעתי כי גדול ה' ואדונינו מכל אלהים". ואי אפשר להסביר זה, לא בכתב ולא בעל פה (ב). כי גדלת השם יתברך הוא רק לכל חד לפום מה דמשער בלבה, כמו שפכות ביהר הקדוש (וירא ק"ג): "נודע בשערים בעלה", לכל חד לפום מה דמשער בלבה. ומי שזוכה לשער בלבו את גדלת השם יתברך, בודאי אצל זה אינו נחשב שום דבר לנסיון, ואין צריך שום התגברות על זה:

רק שיש בחינת יצר הרע, שהוא מלאך הקדוש, ואף על פי כן הוא יצר הרע, וצריך להתגבר ולהמלט מאד ממנו. הינו בחינות גבורות, בחינות דינים. וזה הבר דעת, יש לו זה היצר הרע הנ"ל, הינו גבורות ודינים. וצריך להתגבר עליו, ולהמתיק הדינים, שיהיה רק פלו טוב. כי מי שנכלל במקום שצריך להפלה, הינו באין סוף, שם פלו טוב, ואין שם דין, חס ושלום. על כן צריך להיות פלו טוב, ולהמתיק כל הגבורות והדינים, שהם היצר הרע שלמעלה:

זכה פגם דוד בבת שבע, כי בודאי חלילה לומר, שדוד חטא בגשמיית מחמת תאוה, חס ושלום, פי כבר אמר דוד בעצמו, "ולבי חלל בקרבי" (תהלים ק"ט), שהרג כבר את היצר הרע הגשמי בתכלית, והכניע הדם שבחלל השמאלי. ואף שאמרו רבותינו, וזכרונם לברכה (שבת נ"ו): "כל האומר דוד חטא אינו אלא טועה וכו', אף על פי כן, אפלו זה הפגם הקטן והחטא קל שנעשה פמובא, גם זה בודאי לא היה, חס ושלום, מחמת תאוה, מחמת עכירת הדמים, חס ושלום, שמשם בא תאוה זו של נאוף. רק הפגם שלו היה למעלה בגבורות, שלא המתיק היצר הרע שלמעלה, הינו הגבורות והדינים. וגם זה היה בדיקות גדול, כי ראוי היה בת שבע לדוד וכו'. וזה שנאמר בידו (דברי הימים א כ"ב): "לא תבנה בית לשמי כי דמים רבים שפכת", הינו שלא המתיק הגבורות, על כן לא זכה לבנות הבית. ואף שלמעלה ה' נלחם, עם כל זה למעלה למעלה, בתכלית המעלה, במקום שצריך להפלה, הינו באין סוף, שם פלו טוב, וצריך להיות רק טוב בלי שום דינים כלל:

¹¹ כמבואר בסנהדרין קז. שביקש מהקב"ה שיאמרו אלקי דוד כמו אלקי אברהם ויצחק ויעקב והקב"ה שהם עמדו בניסיון וביקש דוד שגם אותו ינסה והודיע אותו שינסה אותו בנסיון של ערווה, ואזי ניסה אותו בניסיון של בת שבע נכשל.

ועי"ש - דרש רבא מאי דכתיב לך לבדך חטאתי והרע בעיניך עשיתי למען תצדק בדברך תזכה בשפטך אמר דוד לפני הקדוש ברוך הוא גליא וידיעא קמך דאי בעיא למכפיה ליצרי הוה כייפינא אלא אמינא דלא לימרו עבדא זכי למריה. דרש רבא מאי דכתיב כי אני לצלע נכון ומכאובי נגדי תמיד ראוייה היתה בת שבע בת אליעם לדוד מששת ימי בראשית אלא שבאה אליו במכאוב וכן תנא דבי רבי ישמעאל ראוייה היתה לדוד בת שבע בת אליעם אלא שאכלה פגה.

עיין תהילים פרק נא (ב) בבוא אליו נתן הנביא פאשר בא אל בת שבע... (ו) לך לבדך חטאתי והרע בעיניך עשיתי למען תצדק בדברך תזכה בשפטך:

פרש"י (ו) לך לבדך חטאתי - לפיכך בידך לסלוח ואף מה שהרעותי לאוריה לא חטאתי אלא לך שהוזהרת על הדבר. למען תצדק בדברך - כמו במנהגך, (ס"א) כח היה לי להתגבר על יצרי אלא שלא יאמרו העבד נצח את רבו שאמרתי לפניך בחנני ונסני (תהלים כ"ז) ובחנתני ולא נמצאתי שלם כדי שתצדק אתה ולא אני, ד"א למען תצדק בדברך אם תמחול לי תצדק בדיןך לנכח כל הרשעים שאינם שבים שלא יוכלו לומר כאילו עשינו תשובה לא הועלנו:

מלבי"ם (ו) לך לבדך חטאתי - כי לא חטאתי נגד אוריה (לא בהריגתו שהיה מורד במלכות ולא בבת שבע כי מגורשת היתה וכמ"ש באורך (ש"ב י"א) והיה החטא רק לך לבד, וגם בחטא נגד ה' אם נעשה בגלוי אין מועיל תשובה מפני שהיה חילול השם שאינו נמחל, אבל אני רק הרע בעיניך עשיתי - כי היה המעשה בצנעה, למען - שב למעלה וא"כ הרב ככסני מעוני למען תצדק בדברך - והנהגתך, שאם לא תמחול יאמרו שאינך נוהג בצדק ובמשפט:

¹² צ"ע מה ראייה מדוד המלך שהיה צדיק עצום ואמר לו הקב"ה (שבת ל). שהתורה שלך חשבה לפני יותר מכל הקרבנות של שלמה המלך בנך, נמצא שזכותו עצומה ומה הראייה ממנו לכל אדם? וגם עשה תשובה בכוחות עצומים כל חייו ואמרו ששתה כוס דמעות של עצמו בכל יום, וסבל רדיפות מבנו שרצה להרגו. וצ"ל שכיון שאמרו שכל זה היה כדי להורות תשובה ליחיד משמע שכל יחיד לפי כוחו

היא ע"י דוד המלך. ועיקר התשובה של דוד המלך הוא ספר תהלים שאמרו על כל מה שעבר עליו בחייו/ס"ו בהתעוררות גדול מאוד וברוח הקודש. עד שכ"א וא' כפי מה שהוא יכול למצוא א"ע את עצמו/ס"ו בתוך ספר תהלים, למצא בלשונו של דוד המלך בתהלים בקשות תחנונים וצעקות השייך למה שעובר גם על עצמו ולזכות לתשובה ע"י אמירת תהלים כנ"ל [ס"ט]:

תתקבל תשובתו אבל צריך שישה בכל כוחו וזה שאמרו שדוד לימד עולה של תשובה עול וקושי דייקא, ולא תשובה קלה. וצ"ע מקדושין שהמקדש עמ"נ שהוא צדיק היא ספק מקודשת שמה הרהר תשובה. התירוץ שם שבהרהור תשובה נקרא צדיק אבל עדיין כל הבגדים צואים עליו וצריך עבודה רבה כדי להשלים תשובתו.

ס"ד גרסא זו לא נמצאת בגמרות שלנו אבל נמצאת בגרסת האחרונים כגון גבורת הארי ביצה ד ובן יהודע שבת ל. גבורת ארי על ביצה דף ד. והנה אמרו ז"ל לא היה דוד ראוי לאותו מעשה אלא כדי להורות תשובה ליחיד וע"ז פלפלו כבר המפרשים בעלי דרוש וכי אמרינן חטא בשביל שיזכה חבירך וכמו שאמרינן בשבת (ד, א) גבי הדביק פת בתנור ע"ש בתוס', בן יהודע על שבת דף ל. - בחיך איני מודיע. צריך להבין למה לא רצה הקב"ה להודיע בחייו, ונראה לי בס"ד דאמרו רבותינו ז"ל לא היה ראוי דוד לאותו מעשה אלא חטא להורות תשובה ליחיד, ופירש הגאון מוהר"ם ז"ל ב"ד מנראה לי דלא היה ראוי לאותו מעשה, ותיירץ דאמרו רבותינו ז"ל כיון שעברו רוב ימיו של אדם ולא חטא שוב אינו חוטא, דכתיב [שמואל א' ב' ט'] רגלי חסידיו ישמור, והוא חי ע' שנה ובא לירושלים בן ל"ז שנים ומעשה דבת שבע היתה אחר שמלך בירושלים וכבר עברו רוב ימיו ואיך חטא, אלא ודאי להורות תשובה עד כאן דבריו יעייין שם, ולכן אם בחייו יודיע עדיין יליוו שפתים לומר אף על פי שנודע עתה שמחלו לו אך עם כל זה יותר היה טוב ונאה לו אם לא היה חוטא מעיקרא, ואם נאמר להם לא כן אלא חטאו היה בו צורך תיקון העולם להורות תשובה יאמרו מנא לן, ואם נאמר דהרי עברו רוב ימיו וכמו הוכחה הנז"ל, יאמרו שמה יחיה שמונים שנה ויותר ועדיין לא עברו רוב ימיו, לכך המתין לו הקב"ה לברר מחילתו אחר פטירתו, דאז בעת שתתברר מחילתו יהיה נודע דעברו רוב ימיו כשהיה ענין בת שבע, ואז בעת ההיא בטל מעליו לזות שפתים הנז'.

ס"ה צ"ע מה ההמשך שכתב וכו'?

ס"ו צ"ע הרי מצוות התשובה עם וידוי היא מצווה מהתורה כמבואר בספר המצוות לרמב"ם מצוה עד ובחינוך רסד. ואיך אפשר לומר שעד התשובה של דוד שהתקבלה לא ידעו שתשובת יחיד מתקבלת. ונראה שמצוות תשובה היא להרהר תשובה ולהתוודות דהיינו חרטה על העבר וקבלה לעתיד, אבל לכפר לגמרי את פגם העוון ע"י יסורים זה גמרא שיסורים מכפרים, והתחדש למעשה ע"י דוד שאפשר לחוקק את פגם עוון לגמרי כאילו לא היה ממש. ויש בזה הרבה לפלפל.

עיי' בסוף הגליון מאמר בענין התשובה כיצד הרהור מבטל מעשה ומה מוחק הרהור ומה צריך יסורים.

ס"ז ובליקוטי הלכות כתב שדוד היה עושה מתורות תפילות וזו עיקר מעלת ספר תהלים שלו שעשה מחמישה חומשי תורה חמישה חומשי תהלים ע"ש הלכות ראש השנה ה' ז' - עקר התעוררות התשובה וזכין על ידי שעושי' מתורות תפלות, כי לזכות לתשובה לאו כל אדם זוכה מרובי המניעות שיש על זה. ועל כן עקר המשכת דרך התשובה בעולם הוא על ידי שעושי' מתורות תפלות, כי לשוב בתשובה קשה מאד, כי מה בתחלה קדם שחטא, שעדיין לא נמשך אחר יצרו הרע התגבר עליו היצר הרע עד שהחטיאו! מכל שכן עתה שכבר נמשך אחריו ונתפס במצותו איך אפשר לשוב? אף עקר התשובה נמשך מבחינה הנ"ל על ידי שעושי' מתורות תפלות, כי על ידי תפלה יכולין לפעל הכל, כי אף על פי שהוא כמו שהוא, וכבר נתפס בתאוותיו הרעות, שנדמה לו שאי אפשר לצאת משם, אף על פי כן על כל פנים הדבור בידו. ואם ירבה לדבר דבורי תפלה ותחנונים ותפלל הרבה לה' יתברך שיזכה לשוב ולקיים את כל דברי התורה, בודאי יעורר רחמי ה' יתברך עליו עד שיפתח לו ה' יתברך שערי התשובה ויזכה סוף כל סוף לשוב אל ה' יתברך וירחמהו:

וזה בחינת מה שכתב רבנו זכרוננו לברכה בליקוטי תנינא בסיומן עג הנ"ל) שעקר התשובה על ידי אמירת תהלים, כי כל ספר תהלים הם תחנות ובקשות של דוד המלך עליו השלום, שבקש מה' יתברך לזכות להתקרב אליו ולקיים תורתו ומצותיו, כמו שכתוב, "אחת שאלתי מאת ד' אותה אבקש שבת' בבית ד' כל ימי חיי וכו'". וכתב, "הורני ד' דרכך אהלך באמתך וכו'". עורנו לעשות רצונך וכו'. וכן הרבה. וכל מה שמבקש להנצל מאויביו ושונאיו כל כונתו להנצל משונאי הנפש, שהם הסטרא אחרא וחילותיו וגם כל השונאים בגשמיות שבקש להנצל מהם, הכל היה בשביל שיזכה לקיים את התורה והמצוות, כי כל השונאים של דוד המלך, עליו השלום, ושל כלל ישראל הוא מחמת שאנו אוהזין בתורת ד' ומצותיו שבשביל זה הם מתגרים בנו. נמצא, שכל שונאינו ואויבינו בגשמיות כלם הם שונאי ד', שונאי הנפש, שונאי התורה. וכל בקשתנו להנצל מהם הוא להנצל משונאי הנפש והתורה כדי שזוכה לקיים את התורה. הכלל, שכל כונת דוד המלך, עליו השלום, בספר תהלים הוא לבקש מה' יתברך שיזכה לקיים את התורה והמצוות ולהנצל מכל השונאים והמונעים והמעכבים לעבד את ה' יתברך בגשמיות וברוחניות. וכמו שאמר רבנו זכרוננו לברכה שדוד המלך יסד כל ספר תהלים מהתבודדות שלו וכו' כמו שמבאר בסיומן קנו). עין שם. ועל כן הם חמשה ספרים תהלים כנגד חמשה חמשי תורה, שהם כלל התורה, היינו בחינה הנ"ל שעושי' מתורות תפלות, כי דוד המלך עשה מחמשה חמשי תורה חמשה ספרי תהלים, שהם תפלות ובקשות, היינו שעשה מתורות תפלות, שהן עקר שלמות התפלה כנ"ל. ועל כן עקר התעוררות התשובה הוא על ידי תהלים כנ"ל, כי עקר התשובה וזכין על ידי שעושי' מתורות תפלות, שהן בחינת תהלים כנ"ל:

ס"ח עיין תורה קכה תנינא - מענין אמירת תהלים דבר עם אהד ואמר לו, שעקר אמירת תהלים לומר כל מזמורי תהלים על עצמו, למצא את עצמו בתוך כל מזמור ומזמור. ושאל אותו זכרוננו לברכה: איך, ופרש לו רבנו, זכרוננו לברכה, קצת, כי כל המלחמות שבקש דוד המלך, עליו השלום, שיצילנו השם יתברך מהם הכל צריכין לפרש לעצמו על מלחמת היצר הרע וחילותיו, וכיצא בזה בשאר המזמורים (וכמבאר מזה לעיל בסיומן קא).

ושאל אותו: איך יפרש לעצמו מהפסוקים, שדוד המלך, עליו השלום, משבח את עצמו, כגון: "שמרה נפשי כי חסיד אני" (תהלים פ"ו), וכיצא בזה. השיב לו: גם זה צריכין לפרש על עצמו, כי צריכין לדון את עצמו לכף זכות, ולמצא בעצמו איזה זכות ונקדה טובה, אשר בכחינת הנקדה טובה הזאת הוא בחינת חסיד, וכיצא. ואמר לו רבנו, זכרוננו לברכה: הלא אצל יהושפט פתיב (דברי הימים ב' יז): "ויגיבה לבו בדרכי ה'", שדרכי ה' ועבודתו יתברך הגביה לבו קצת. עוד אמר לו רבנו, זכרוננו לברכה: הלא בבקר אנו אומרים בתחלה: מה אנו מה חיינו וכו', ואנו מקטינים עצמנו מאד, ואחר כך אנו אומרים: אבל אנתנו עמך בני בריתך וכו', שאחר כך אנו מחזקים עצמנו ומרימים את עצמנו, ואנו מספרים את גדלתנו ומתפארים, שאנתנו עמו בני בריתו וזרע אברהם יצחק ויעקב וכו', כי כך צריכין להתנהג בעבודת השם כנ"ל. ועין מזה ספר הראשון בסיומן רפ"ב, על פסוק: "אזמרה לאלקי בעודי":

ס"ט עיין לק"ה ר"ח את ה'

כי דוד המלך היה כולל בנפשו את כלל נפשות ישראל לכן לשונו שייך לכל ישראל. ועוד שאע"פ שדוד תשובתו היתה תשובה עלאה על השגות^{טו} שהרי היה לבו חלל מיצה"ר גשמי, אעפ"כ לשונו שייך גם לנו שאנו עוסקים בתשובה תתאה על עבירות של יצה"ר גשמי^{טז}.

ועיקר הזדככות שנים עשר שבטי י"ק/עב^{טז} הצדיקים שהם מ"ט אותיות שמותיהם/ע"ג שהם

בחינות^{טז} מ"ט שערי תשובה היה מאתים ועשר שנים בגלות והשעבוד במצרים, שהוא על פי הסוד נקרא בחי' מצר/ע"ג^{טז} הגרון שהוא בחי' תשובה עילאה כי פרעה מקומו בעורף, שם לאה בחי'

^ט כמבואר בתורה עב שלדוד לא היה יצה"ר גשמי אלא מלאך קדוש עי"ש ועיין תורה ו' שצריך לעשות תשובה על תשובה דהיינו גם על השגת ה' שהיתה מגושמת ביחס למה שאני משיג עתה. אבל באמת כוננת רבנו לחטא בת שבע שמשמים הפילו את דוד להורות תשובה ליחיד, ושם באמת היה חילול ה' גדול כמבואר בספרים שהיה רק חילול ה' ולא עבירה ממש. אבל עכ"פ חילול ה' היה וזה עבירה גדולה, כמבואר ביומא פו. מי שיש חילול השם בידו אין לו כח בתשובה לתלות ולא ביום הכפורים לכפר ולא בייסורים למרק אלא כולן תולין ומיתה ממרקת שנאמר ונגלה באזני ה' צבאות אם יכפר העון הזה לכם עד תמתון.

מאידך צ"ע כי הרד"ק כותב ששום אדם לא ידע וזה שאמר דוד לך לבדך חטאתי – עיין רד"ק על תהלים פרק נא פסוק ו' – לך לבדך. כי חטאתי בסתר היו, דבר בת שבע בסתר היה ואין יודע זולתך, ואעפ"י שקראתי אותה על ידי עבדי לא ידעו למה קראו אותה, וגם בדבר אוריה אין אדם יודע למה סבבתי מיתתו, כי אעפ"י שכתב ספר ליואב, בהודע הדבר חשבו בני אדם לפי שעבר מצותו צוה לסבב מיתתו. וצ"ע אם כדבריו שלא ידעו כיצד למדו ממנו לחזור בתשובה. ואולי אין הכוונה מיד בזמנו אלא אחרי שנכתב ספר מלכים ע"י ירמיהו כמבואר בב"ב טו.

וצ"ע איך אפשר לומר כך הרי היא גמרא מפורשת שהיו שמכזיבין את דוד בחייו מאד וממש שפכו את דמו בגלל החטא הזה עיין סנהדרין קו. – דרש רבא מאי דכתיב ובצלעי שמחו ונאספו ונאספו עלי נכים [ולא ידעת] קרעו ולא דמו אמר דוד לפני הקדוש ברוך הוא רבוננו של עולם גלוי וידוע לפניך שאם היו קורעין בשרי לא היה דמי שותת ולא עוד אלא בשעה שהם עוסקין בארבע מיתות בית דין פוסקין ממשנתן ואומרים לי דוד הבא על אשת איש מיתתו במה אמרתי להם הבא על אשת איש מיתתו בחנק ויש לו חלק לעולם הבא אבל המלכין פני חבירו ברבים אין לו חלק לעולם הבא.

^{טא} עיין לק"ה ר"ח ה' ז' שמה שאומר דוד המלך בתהלים לשונות קשים על שונאיו כוננת על שונאיו הרחניים.

^{טב} יב השבטים נקראים שבטי י"ה בתהלים פרק קכב (ד) שְׁשֹׁם עָלוּ שְׁבֵטִים שְׁבֵטֵי יְהוָה יְהוָה יְהוָה לְיִשְׂרָאֵל לְהַדוֹת לְשֵׁם יְהוָה: שבטי י"ה – רש"י פירש שרומז על היחוס כמבואר בריש פרשת פנחס במדבר כו שנקראו הראובני והשמעוני כמבואר שם בפרש"י. האבן עזרא פירש שבטי י"ה שומרי מצותיו. והרד"ק פירש שבטי י"ה רוצה לומר עם ה'. וכן על י"ב אבני החשן שעל לב כהן הגדול היו חקוקים שמותיהם במ"ט אותיות ועל אבנו של בנימין נוסף שבטי י"ה כמבואר ברמב"ם כלי המקדש פ"ט הל' ז'.

^{טג} י"ב השבטים י"ב בני יעקב הם מ"ט אותיות. ולא אמר בחי' מ"ט אותיות. כי השם הוא מהות האדם – כמבואר בברכות ז': מנא לן דשמא גרים אמר רבי אליעזר דאמר קרא לכו חזו מפעלות ה' אשר שם שמות בארץ אל תקרי שמות אלא שמות. ועיין בעש"ט עה"ת בראשית קלב שהשם הוא הנשמה. ועיין לק"ה הלכת סעודה ד' ו' שבשם האדם נחקק ונכתב כל מעשיו כי ה' הוא הנפש. וכמבואר במ"א שזו מעלת הזכרת שמות הצדיקים. ועיין שער הגלגולים – הקדמה כג – וז"ל – וכמו שנשמות הקדושות כל אחת ואחת יש לה שם ידוע, כפי בחי' אבר שממנו חוצבה, וכמו שארז"ל על פסוק אשר שם שמות בארץ, אל תקרי ש' מות, אלא ש' מות. כך כל נצוץ ונצוץ שבקליפה, יש לה שם ידוע בפני עצמו. ונמצא כי היצה"ר שבאיש הזה, אינו כעין היצה"ר של האיש האחר. ונמצא כי כאשר נולד האדם, וקוראים לו אביו ואמו שם אחד העולה בדעתם, אינו באקראי ובהזדמ, כי אם הקב"ה משים בפיו השם ההוא המוכרח אל הנשמה ההיא, כמ"ש אשר שם שמות בארץ, כפי מקום האבר שבאדם העליון, אשר ממנו חוצב, והשם הזה נרשם למעלה בכסא הכבוד כנודע, ולכן ארז"ל שמא גרים. עוד עיין פירוש לספר היצירה המיוחס לרבינו סעדיה גאון סוף פ"ה שע"י חישוב שם האדם ושם אמו אפשר לדעת באיזה ככב ומזל נולד.

^{טד} בדפוס ומתרגלו – בחי'

^{טה} מצרים לשון מיצר – כי ישראל במצרים היו צריכים לקבל צורה חדשה להתהפך מבני נח לעם ישראל ממלכת כהנים וגוי קדוש, ומיצר הוא בחי' צרה שעושה צורה כמבואר בתורה קע. ואע"פ שכבר היו מזוככים הרבה יותר משאר גויים, אבל עדיין היה להם דין של בני נח (יש בזה חקירה ארוכה בספר פרשת דרכים ומשמע שם שיצאו מגדר גוי אבל לגדר ישראל לא נכנסו עדיין) ולהפוך מגוי ואפילו מחצי גוי, לישראל, דהיינו לממלכת כהנים וגוי קדוש הראוי לקבלת התורה ולכניסה לארץ ישראל, לזה לא מועיל לזכר צורה, אלא זה להפוך מצורה אחת לצורה אחרת ממש, ואי אפשר להכיל צורה על צורה, אלא מוכרח תחילה לבטל צורה ורק אז מיד להכיל צורה חדשה. וכמבואר בערבי נחל שזו היתה שאלת אברהם אבינו בברית בין הבתרים במה אדע וכו'? ועל זה ענה לו הקב"ה ידע תדע כי גר וכו' דהיינו שע"י שיעבוד במצרים ערוות הארץ עם ישראל יאבד לגמרי את צורתו ואזי מיד הקב"ה יתן להם צורה חדשה של עם קדוש. וזה הטעם שיצאו ממצרים בחפזן גדול, כי אז בדיוק הגיע הזמן שאבדו את צורתם הקודמת והיה צריך מיד ליתן להם צורה חדשה שלא ישארו רגע בלא שום צורה, ויבטלו לגמרי.

וזה לשונו שם – **ערבי נחל פרשת יתרו** – אמצע דרוש ה' – והענין, כי כל דבר שבעולם יש בו חומר וצורה כנודע, וצורת ישראל הוא האלהות, ואין להם צורה אחרת כלל, נמצא הם מיוחדים להש"י, וזהו אומרו (בראשית ט, ו) כי בצלם אלהים עשה את האדם, והוא ג"כ אומרו (ישעיה טד, ז) אנתנו חומר ואתה יוצרנו, והוא מ"ש בזה"ק (ויקרא עג.) אורייתא וקב"ה וישראל חד. ואמנם מעלה זו הנמצאת בישראל, להם צורה אחרת רק האלהות, פשוט שזה לא נעשה עד צאתם מארץ מצרים וקבלת התורה, אבל מתחלה היה מצאיתם כמצאית שאר בני נח, בעת שבחר בהם ה' קנו מצאיות חשובות הנה מצאיות חדש וצורה חדשה.

וידוע כי כל חומר אי אפשר לו שיקבל צורה חדשה אם לא בהתבטל תחלה מצאיותו הראשון, כענין הביצה שהוא דומם, ברצותו לקבל צורה חשובה יותר צורת בע"ח, דהיינו שיהיה אפרוח אמרו רז"ל (ע' תמורה לא. ובר"ג שם) מאימת קא גביל לכי מיסרת, האי שעתא עפרא בעלמא הוא. הרי כי לא יתהוה צורת אפרוח עד עת יתבטל מצאיותו וצורתו הראשונה לגמרי, כי צורה לא תחול על צורה, ולכן באותו רגע ממש דמיסרת לגמרי ונתבטל צורתו, אזי באותו רגע בא אליו צורה החדשה, ואלו באותו רגע היה בו איזה מניעה לצורה

תשובה עלאה, כידוע שנשמות הדור ההוא היו בחי' לאה, דור דעה, וזהו שגלות מצרים היתה גלות הדעת, פגם טיפי הדעת של אדם הראשון, וזו כוונת רבנו שבמצרים זכו לתשובה עלאה, כי במדות היו מתוקנים כמבואר במדרש שלא פגמו ביוחס ולא בשמם ולשונם ולבושם, אלא רק בדעת ובאמונה, **ע"י (כמובא בכתבי האר"י ז"ל וע"ש [ע"י] ו'הבן היטב)**. צ"ע כי בגמ' שבת קמו. ע"י נחלקו מתי פסקה הזוהמה מישראל האם ביעקב אבינו או בהר סיני, ולכאורה קשה אם פסקה ביעקב מדוע ירדו למצרים להזדכך בכור הברזל. ונראה כנ"ל שמדצה מדות פסקה הזוהמה. ובמצרים היה צריך רק לתקן פגם הדעת של אדם הראשון כמבואר בשער הפסוקים להאר"י ל"פ שנשמות ישראל היו נשמות מאד גבוהות כיון שיצאו בלא נוקבא ועל כן גם היו מעורבות בהמן סגיגים. והן ג' דורות המבול והפלגה וסדום שהרשיעו מאד וענשם תיקונם. והבירור האחרון היה כור

השניה שיחול, אזי היה בטל מציאותו לגמרי, כיון שנשאר רגע בלי צורה, לכן הכל נעשה כהרף עין, צורה הראשונה יוצאת והשניה נכנסת ואין אחת נוגעת בחברתה כמלא נימא. וכו'.....ע"ש

^{טז} הערה זו נוספה בתקופה

^{טז} מצרים בחי' טיבר הגרון. עיין פרי עץ חיים שער המצות להאר"י על מאמר ההגדה עבדים היינו. ובספר הלכות להאר"י בראשית סוף פ"א. ועיין ערכי הכנייים לרבי משה זכות אות ה' סימן קטו. ועיין לעיל תורה סב אות ה' [דף עו:]

^{טז} ספר פרי עץ חיים - שער חג המצות - פרק ז - ועל זה אנו משיבין, עבדים היינו לפרעה. דע, כי פרעה אחיזתו בעורף ולא בפנים, והיא באחור הגרון דא"א, ששם בנינה דא"א, הנקרא גרון, ושם סוד מקום צר, לכן נקרא מצרים - מצ"ר ים, ושם היה מעכב הטפה, היורד לחוט השדרה, ויורד משם השפע לז"א הנקרא ישראל, ופרעה עיכב השפע ההוא, והיינו משועבדים תחת ידו, בהיות כי אחיזתו בב' אותיות מ"י דאלה"ם, וזה בעורף. ושאר אותיות אלהים שהם אל"ה, הם בפנים, כידוע הוא כי אל בפנים, ושם נאחזין ישראל. וכל זה הוא, קודם אצילות אבא ואמא, והתפשטות בז"א בזרועות שלו, ופרעה היה בעורף הגרון שהוא בינה של א"א, קודם שיתפשטו הזרועות שלו באו"א:

ומה עשה א"א, הפסיק ותיקן העולם באופן (שיצאו ישראל, ס"א) שהכל בא מן הפנים ולא מן העורף, שהיא מקום אחיזת פרעה. לכן אמר עבדים היינו לפרעה במצרים, ר"ל בהיותו במקום צר שהוא חוט השדרה, והוא מצרים. ויוציאנו ה' אלהינו משם, הם או"א הוציאנו מן העורף, בסבת התפשטות ביד חזקה וזרועה נטויה, ב' זרועות דא"א:

ואלו לא הוציא הקב"ה שהוא א"א את אבותינו ממצרים, פי' - שהוציא לאו"א בגרון א"א, והשפע שהיה הולך מצד האחור תור לפנים בסוד או"א, עדיין אנו ובנינו ובני בנינו משועבדים לפרעה במצרים, שהוא סוד המלך הראשון, בלע בן בעור, בסוד בית הבליעה שהוא הגרון, ששם אחיזתו, והיה מעכב השפע היורד לישראל שהוא ז"א, לכן מצוה עלינו לספר ביציאת מצרים, והרי זה משובח:

עיין פרי עץ חיים שער חג המצות פרק א - ענין פסח ויציאת מצרים, הלא ידעת, כי הראשונים שלקו השכינה עד רקיע הז', מחמת עונותיהם. אמנם ישראל שבאותו הדור, שהיו בגלות מצרים, היו סוד אותן ניצוצין של קרי, שהוציאם אדה"ר באותן ק"ל שנה, והם סוד דור המבול, שהיו ג"כ משחיתים זרעם על הארץ, להיותם באים משורש ההוא, עד שנימחו. וז"ס, וירא ה' כי רבה רעת האדם ממש, כי סוד הקרי הנקרא רעה, והמוציא שז"ל נקרע רע, כמ"ש בזוהר על פסוק לא יגורך רע. נמצא כי דור המבול, הם רעת אדם הראשון ממש. וז"ס ג"כ אמחה את האדם אשר בראתי דייקא:

אח"כ נתגלגלו בדור הפלגה, ושם ג"כ לראות את העיר והמגדל אשר בנו בני אדם, בניו דאדם קדמאה עצמו, שהיו בניו ממש, רק שהיו מצד קרי מדכורא לחודיה ולא מן הנוקבא ג"כ, וגם הם בעצמן חטאו ג"כ. ואח"כ הוצרכו להזדקק כי כבר הודעתך שהיו נשמות קדושות ועצומות, רק שאחיות החיצונים בהם הם המקלקלין אותן, ואחר שיצטרפו ויזדככו, יהיו נשמות קדושות, אחר תום חלאת טומאתן מהם. וכבר ידעת, כי אדרבא אין החיצונים אוהבים, רק בנשמות שהם יותר קדושים:

ואמנם כל הנשמות הם באים בחסדים וגבורות, אשר הם מסוד הדעת, אשר שם תלוי מציאת הזיווג, בסוד וידע אדם את חוה, ולכן נקרא דעת, כי משם הטפה של הזיווג נמשכת, וגם כי כל הדור ההוא דורו של משה כנודע, והנה משה הוא מבחי' הדעת, וגם הדור ההוא מבחי' הדעת ג"כ, כמבואר אצלינו, רק שנמשכו אל הקליפות. אמנם גלות מצרים, כל ענינה לא היה, רק לצרף נשמות ההם, ולכן באו באותו הגלות הגדול ומררו את חייהם בעבודה קשה בחומר ובלבנים, כנגד החומר והלבנים שהיו עושיין בדור הפלגה, והבן זאת:

^{טז} שבת קמה: - מפני מה עובדי כוכבים מזהמין שלא עמדו על הר סיני שבשעה [קמו]. שבא נחש על חוה הטיל בה זיהמא ישראל שעמדו על הר סיני פסקה זוהמתן עובדי כוכבים שלא עמדו על הר סיני לא פסקה זוהמתן אמר ליה רב אחא בריה דרבא לרב אשי גרים מאי אמר ליה אף על גב דאינהו לא הוו מזליהו הוו דכתיב את אשר ישנו פה עמנו עומד היום לפני ה' אלהינו ואת אשר איננו פה וגו' ופליגא דרבי אבא בר כהנא דאמר רבי אבא בר כהנא עד שלשה דורות לא פסקה זוהמא מאבותינו אברהם הוליד את ישמעאל יצחק הוליד את עשו יעקב הוליד שנים עשר שבטים שלא היה בהן שום דופי:

מהרש"א - גמ' בשעה שבא נחש כו' ישראל שעמדו כו'. מפורש פרק מצות חליצה:

מזליהו הוה כו'. כל דורות העתידים לבא הוו נמי בכלל אשר איננו פה וגו' כדאמרי' בר"פ שבועות הדיינין אלא לגבי ישראל איכא למימר אע"ג דגופן לא הוו נשמותיהן הצרורות בצרור החיים הוו אבל בגרים לא שייך למימר הכי אלא דמזלן הוה וק"ל:

עד ג' דורות כו'. מספר ישן השמיענו שאותה זוהמא שהטיל נחש בחוה היה סבה להוליד הרשעים כו' שכן בשת הוא אומר כי שת לי אלהים זרע אחר תחת הבל וכתוב ויולד בדמותו כצלמו משא"כ בהבל וקין והוא סוד עכ"ל:

^{טז} עיין בשער הפסוקים ריש פ' שמות שנשמות ישראל באו לעולם תחילה ע"י פגמי הברית של אדה"ר כשפרש מאשתו, (דהיינו שכיון שלא היו מכוונות אל נוק, ע"י היו נשמות גבוהות מאד כמבואר במשנת חסידים - מסכת ירידת הנשמות - פרק א אות ה, אבל דייקא מסיבה זו חסרו את השמירה של הנוק ונעשו שדים ורוחות דהיינו עם תרבות עצומה של רע). ועל כן היו צריכות כמה וכמה זיכוכים נוראים. תחילה דור המבול ואח"כ בדור הפלגה ואח"כ בסדום ועמורה ואח"כ בכור היתוך של שיעבוד מצרים, עד שנפרד מהם הסיגים שהם כל הרשעים שמתו במצרים בשיעבוד ובג' ימי החושך, ובערב רב. ונבד מהם צורת הגוי וקבלו צורת ישראל, ועוד בהר סיני במתן תורה פסקה זוהמת הנחש מהם לגמרי, וקבלו תורה ושוב חוה הזוהמה בחטא העגל, אבל פחותה בהרבה מהראשונה כמבואר בשבת קמו שנשאר הבדל עצום בין ישראל לגויים. ושוב הזדככו במדבר ובעיקר היה שיעור בלימוד האמונה העיוורת בצדיק, ושוב מתו כולם ונכנס דור חדש לארץ שלא היו עבדים במצרים.

הברזל במצרים, שעל כן אמרו במדרש/א¹⁶ שיצאו רק אחד מחמש או מחמישים או וחמש מאות/ב¹⁷ מעם ישראל, והסיגים הם רשעי ישראל שמתו בשיעבוד ובג' ימי החושך/ג¹⁸. כך נראה בכלליות אע"פ שבאמת בהכרח יש גם פגם המידות כשהדעת פגום, אבל היה הברזל עצום בין ישראל לשאר אומות, וזו הכוונה שישראל לפני מתן תורה כבר יצאו מגדר גוי אבל עדיין לא נכנסו לגדר ישראל.

וע"כ אחר שנזדככו שם במצרים כמו בכור הזהב שנפרדו הסיגים מהזהב הטהור ע"י שהמצרים הרגו בהם הרבה/ד¹⁹ ומתו ארבע חמשות מעם ישראל הרשעים בג' ימי החושך **וזכו לצאת משם** הצדיקים בלבד, ואז **ספרו מ"ט/ה** **ימי הספירה**, /ו²⁰ כי אע"פ שנפרדו הסיגים מעם ישראל, אבל טומאת מצרים דבקה בטוהרים בבחי' חיצינות, והפילה אותם למ"ט שערי טומאה/ז²¹, לפי בחינתם דהיינו מעלתם שהיתה

¹⁶ מדרש תנחומא בשלח פ"א וחמשים עלו בני ישראל אחד מחמשה ויש אומרים אחד מחמשים ויש אומרים אחד מחמש מאות רבי נהוראי אומר העבודה לא אחד מחמשת אלפים ואימתי מתו בימי האפלה שהיו קוברין ישראל מתייהן ומצרים יושבין בחשך ישראל הווד ושכחו על שלא ראו שונאיהם ושמתו בפורענותן:

¹⁷ צ"ע אולי אין מחלוקת אלא שמ"ד אחד מחמש חישב רק בג' ימי החושך. ומ"ד אחד מחמשים או חמש מאות חישב גם את המתים בשנות השיעבוד.

¹⁸ כך נראה אבל צ"ע כי ראיתי בביאור צרור המור שכותב שבכור מצרים יצאו כולם מזוקקים בלא סיגים וזהו שלא שינו את שמם. ואולי יבואר לפי דברי רבנו כאן שבאמת כל ישראל במצרים זכו לתשובה תתאה אלא שכדי לקבל את התורה היו צריכים תשובה עילאה ולזה זכו רק חמישית וצ"ע. (ובאמת בפשטות מה שאמרו חז"ל שישאל נשמרו במצרים ביוחס ושם לבוש ולשון הכוונה בכל שנות הגלות במצרים, אבל צ"ע אולי הכוונה רק לאלה שיצאו)

וזה לשונו - צרור המור על שמות פרק יט פסוק ה - (ישעיה נא, א-ב) הביטו אל אברהם אביכם ואל שרה תחוללכם הביטו אל צור חוצבתם וגו', כי זהו אברהם שנקרא צור. ואמרו רז"ל, אם לא כי צורם מכרם (דברים לב, ל), זה אברהם (בר"ר מד, כא), ולפי שידוע שהאוצר שיוצא מתחת הארץ בין רגבים ידובק, וכשמכניסין אותו לכור ההתכה יוצא רובו סיגים. כן היה אברהם רובו סיגים, שהוליד לישמעאל וי"ב נשיאים ילידי, ומכולם לא יצא אלא יצחק הצדיק זהב מזוקק. ולכן הוצרך אברהם לנסותו ב" נסיונות לצרפו וללבנו, וזהו לך מארצך (בראשית יב, א). מה עושים אחר כך לסגולה, חוזרים להכניסה לכור הברזל להסיר הסיגים, ואז יוצא מחצה במחצה. זה כנגד יצחק שיצא ממנו יעקב ועשו, מחצה זהב ומחצה סיגים. אח"כ כשחוזרים אותו לכור ההתכה, יוצא כולו זהב מזוקק, כן היה יעקב ובניו שירדו למצרים להכניסם בכור הגליות לצרפם וללבנם, כאומרו (דברים ז, כ) אתכם מכור הברזל ממצרים. ולפי שהיה מטתו שלימה, יצאו כולם בלא סיגים מזוקקים, ולא שינו את שמם:

¹⁹ כמבואר במדרש שמות רבה א' לך שפרעה נצטרע והיה שוחט ילדי ישראל ורוחץ בדם קנ ביום וקנ בלילה ומי שלא הספיק מספר הלבנים שנצטוו היו משקעים בניו בקיר במקום לבנים, והם היו נשמות של רשעים כמבואר בסנהדרין קא: פרש"י שם ד"ה מיכה שנתמכך בבנין) שמשוה ביקש להציל אחד מהם ולבסוף נתברר שהיה רשע כי הוא מיכה שלקח עמו את פסל מיכה ממצרים ועבדו לו שנים רבות גם בארץ.

²⁰ צ"ע הרי כבר נזדככו כנ"ל הרי שכבר זכו לכמה שערי תשובה ומדוע היו צריכים שוב לספור מ"ט דהיינו להתחיל מחד להכנס בכל המ"ט שערים. וצריך לומר שבכל שער יש מ"ט שערים כי כל בחי' כוללה מכל הבחינות,

²¹ משמע מרבנו כאן שכבר נזדככו במצרים ורק הוסיפו טהרה על טהרה במ"ט ימי הספירה אבל מבואר בספרים להפך שכיון שמצרים נפלו למט שערי טומאה על כן היו צריכים לזכך עצמם במט ימי הספירה כנדה עיין לק"ה גלוה הלכה ג יב - וְזֶה פְּחִינַת פֶּסַח שְׂאֵז הָיָה יְצִיאַת מִצְרַיִם, שְׂאֵז נִתְגַּלָּה אֹרֶךְ רַב מִלְּמַעְלָה פְּנִיָּל, וְאֵז תִּקַּף וּמִיָּד יִצְאוּ יִשְׂרָאֵל בְּחַפְזוֹן גָּדוֹל פִּי לֹא יִקְלוּ לְהַתְמַהֵמָה, פִּי אִם הָיוּ נִשְׂאָרִים שֶׁם עוֹד רָגַע אֶחָד, הָיוּ נִשְׂאָרִים מְשַׁקְעִים שֶׁם פְּמוֹבָא.

ועיין קב הישר פרק צב - מאהבת הקב"ה לישראל צוה לספור תשעה וארבעים יום ממחרת הפסח עד חג השבועות שהוא יום מתן תורה שהוא יום החמשים, והטעם הוא מבואר, "כי כשהיו ישראל בגלות מצרים נשתקעו בקליפה במ"ט שערי טומאה ואלמלא היו ישראל שם עוד יום אחד אחר ט"ו בניסן היינו אנו ובנינו ובני בנינו משועבדים היינו לפרעה" והקב"ה ברחמי וברוב חסדיו הוציאנו לחירות ונתן לנו התורה אחר מספר חמשים יום, דהיינו שהיו ישראל סופרים מ"ט יום חוץ מיום שניתנה בו התורה הקדושה, ובכל יום ויום באנו ממדריגה למדריגה במ"ט שערי הקדושה שהן שערי בינה, ולכן צוה הקב"ה לספור לנו שבעה שבועות, כדין אשה נדה שסופרת ז' ימי נקיים לנדתה ואח"כ היא טהורה לבעלה, כך היו ישראל במדבר שהיה להם דין טומאת הנדה מקליפות מצרים והיו מוכרחים לספור שבעה שבועות תמימות ואיתא במ"ר, "כל מקום שנאמר תמים או תמימים השלים למדות שבועות שבעה שהן מ"ט יום וג' ימים קודם מ"ת היה הגבלה והיו ישראל מטהרין את עצמן כמו אשה המטהרת לבעלה אחר עת נדתה, וביום החמשים זכו ישראל להכנס בשער החמשים של שערי בינה ושער החמשים נקרא עץ החיים אשר בתוך הגן".

¹⁸ כך נראה כי כבר לא פגמו כמבואר בריש פרשת פנחס ע"ש פרש"י. וגם לא שינו שמם ומלבושם ולשונם, א"כ באיזה טומאה נפלו? וכנראה בדעות כן פגמו ונכנס בהם הכפירה הנוראה של מצרים שהיתה אז מרכז העולם של החכמות החיצוניות וכישוף, על כן אע"פ שראו ניסים ונפלאות שנה שלימה בעשר מכות, עדיין היו צריכים להתקדש בחיזוק אמונה. ואפילו המעט שיצאו ע"י שהאמינו למשה לצאת למדבר מסוכן בנחשים ועקרבים ענקים ובלי צדה לדרך לכמה מיליון אנשים וסמכו רק על ה'. אע"פ שסברו שבכמה ימים בלבד יכנסו לארץ. אבל גם לזה צריך הרבה אמונה שעם של עבדים יצאו ז' אומות מוקפים בחומות וצבאות. גם הם היו צריכים עדיין לטהר עצמם ממצאת מצרים.

ובאמת צ"ע מה שחז"ל אמרו שישראל נפלו למ"ט שערי טומאה האם הכוונה לפני העשר מכות או גם אחרי העשר מכות. כי אם רק לפני הנסים של העשר מכות מדוע יצאו כל כך בחפזון. ואם אחרי הנסים קשה הרי בוודאי הניסים הכניסו בהם אמונה ואם אעפ"כ היו במ"ט שערי טומאה וא"כ באיזה שער היו לפני העשר מכות. ובאמת כבר הקשה זאת הלשם עיין לקמן, והעריב נחל (הובא לעיל) תירץ שבמצרים ע"י קושי השיעבוד פשטו צורה ולכן יצאו בחפזון כדי שלא תאבד מהם הצורה לגמרי, אלא מיד ילבשו צורה חדשה ביציאה וספירת העומר ומתן תורה. ועיין בהקדמה שתירצתי עפ"י תורה כה שדייקא כיון שעלו מדרגה ביציאת מצרים, לכן היו צריכים להתחיל לספור מחדש מ"ט ימים שהם מ"ט שערים שבשער האחרון.

ונראה לי שעיקר הצורה היא אחדות, כי כדי לקבל את התורה היו מוכרחים להיות איש אחד בלב אחד וזו עבודת ימי הספירה או ובכל הדורות. ועל כן תלמידי רבי עקיבא דווקא בומן הספירה קטרגה עליהם ביותר מדת הדין שלא נהגו כבוד זה בזה.

הכנה לנבואה במתן תורה והוכרחו לטהר עצמם בתשובה מט ימים, לזכות לאחדות/פ"א, לתקן ולהוציא מידי הקליפה בכל יום עוד מדה שבמדה **שהם כנגד מ"ט שערי תשובה שהם בחי' מ"ט אותיות/פ"ט** הנ"ל ועי"ז זכו לקיים בחי' "שובו אלי", דהיינו גם תשובה עילאה תוספת דעת ואמונה ובכל יום חרטה על ההשגה של אתמול, בגדולת ה' ובהרגשת האחדות בין ישראל/צ"א. **וביום החמישים אז וירד ה' על הר סיני (שמות יט) וצ"א, זה בחי' ואשובה אליכם, בחי' התשובה של הש"י בעצמו כביכול בחי' שער החמישים כנ"ל** שע"י ביטול גדול זה לזה נעשים כמו כלי של קומה אחת ואזי אפשר שיתלבש בה קומת הקדושה העליונה בחי' בצלם אלקים. כי צריך להבין ששער החמישים הוא לא עוד שער נוסף על המ"ט אלא הוא עניין אחר לגמרי, בחי' אין סוף ואין יחס כלל בינו לשערים הקודמים, וזה כוונת רבנו שהוא נקרא "ואשובה אליכם" כי הוא הקב"ה בעצמו, ממילא פשוט שהכלי אליו היא אחדות פשוטה כאיש אחד בלב אחד ממש :

ועיין בספר לשם שבו ואחלמה (ספר הדעי"ה ח"ב - דרוש ה' ענף ב' סימן ה') כתבו המפרשים בזה שהיה החיפון משום שלא יכנסו בשער החמישים דני' שערי טומאה. ולא שייך הדברים להאמר אלא רק על סוף שיעבודן ותחילת גאולתן, כי באם שלא היה מתחיל הגאולה כלל והיו עוד עבדים למצרים, אז לא היה להם תקנה ח"ו, כי נכנסו במ"ט מדרגות הטומאה וכן"ל מדברי זוהר חדש ריש פ' יתרו. אבל מאחר שהתחיל הגאולה שהוא מהתחלת המכות שהיו י"ב חדשים (הגהה. ע' שמ"ר פ' ה' ס' י"ט וברש"י שם אות י"ד ע"ש וכן הוא בדברי הגר"א בסדר עולם פ"ג ע"ו עוד ברמב"ן ס"ס שמות וביפ"ת שמ"ר ס"פ ט"ו) כמ"ש עדיות ספ"ב. משפט המצריים י"ב חדש. וכן בסדר עולם פ"ג. הנה מאז הרי היה מתחיל ירידת הס"א משליטתה וירדה מאז ולהלאה בירידה אחר ירידה ובפרט אחר שפסקה השיעבוד שהוא מראש השנה כמ"ש בראה"ש י"א רע"א. ומה גם בחודש ניסן ובליל א' של פסח שהיתה כל הס"א כפופה וכבושה עד שהיה עומד להתבטל לגמרי וא"כ היה מקום אז לשליטת שער הנ' ח"ו:

גם בעיקר הדברים בענין שער הנ' דשערי טומאה. הנה הגם שהזכיר אותה ג"כ הרמ"ק ז"ל בספר הפרדס שער השערים פ"א. אמנם הגר"א ז"ל במשלי ט"ז ד'. בפסוק כל פעל ה' למענהו. אמר שם כי להס"א אינו רק מ"ט שערי טומאה ושער הנ' אין לו. וכאשר נתמלא כל המ"ט שלו אז יתבער הוא מן העולם כו' ע"ש. והוא אשר אמרנו כי אם היו עוד עבדים לפרעה לא היה להם תקנה ח"ו והיו נאבדים כי הרי נכנסו בשער מ"ט ועמדו שם. כנ"ל מזו"ח ריש פ' יתרו. ואם היו נתמלאו כל אותו השער. היו נאבדים ח"ו. והרי עכ"פ הוא כי אין להס"א שער הנ' כלל וגם להמ"ט במילואו אי אפשר לו ג"כ להתקיים כלל. והנה הגם שאינו כדאי להכריע בזה אך האמת ניתן לכתוב כי נראה עיקר כהגר"א שאין בס"א שער החמישים כלל. והגם כי זה לעומת זה עשה אלהים. אך הוא רק עד מ"ט לבד והם המ"ט פנים טהור ומ"ט פנים טמא. וכמ"ש במדרש תהלים מזמור י"ב ס' ד' ובכ"מ. אבל שער הנ' הנה הוא בבחי' א"ס וכמ"ש בתיקונים תיקון כ"ב סמוך לסופו ע"ש ואין בס"א בחי' נגדו כלל ח"ו וכמ"ש הרב בשער הקליפות פ"ג וכנודע: ונחזור להענין כי גם לדעת המפרשים שישנו שער הנ' בהס"א ג"כ הנה אי אפשר לומר שזוהו הכוונה במ"ש ולא יכלו להתמחה שהוא כדי שלא יכנסו לשער הנ' ח"ו. כי אז בליל א' של פסח לא היה מקום עוד לשליטת הטומאה כלל וכלל וכנו'. אלא הכוונה הוא להיפך כי משום שהופיע אז הקב"ה אור קדושתו על ישראל וכמ"ש בעל הגדה שנגלה עליהם מלך מלכי המלכים הקדוש ברוך הוא. ולכן אלו היו נתעכבו עוד רגע אחד במצרים. היה מתבטל כל הס"א כולה מכל וכל והרי היה נתבטל הבחירה שהוא הסיבה המכוננת הנ"ל.

פ"ה כמו שכתוב שמות פרק יט (א) בְּחֹדֶשׁ הַשְּׁלִישִׁי יֵצֵאת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל מֵאֶרֶץ מִצְרַיִם בַּיּוֹם הַזֶּה בָּאוּ מִדְבַר סִינַי: (ב) וַיִּסְעוּ מִרְפִּידִים וַיָּבֹאוּ מִדְבַר סִינַי וַיַּחֲנוּ בְּמִדְבַר וַיִּתֵּן שֵׁם יִשְׂרָאֵל נֶגֶד הָהָר: ופרש"י - ויחן שם ישראל - כאיש אחד בלב אחד אבל שאר כל החניות בתרעומות ובמחלוקת (מכילתא):

וכמבואר בירושלמי נדרים שמצוות לא תקום ולא תטור הכוונה שצריך להרגיש כל יהודי שאנו אברים בגוף אחד, וכאב של אחד מרגיש השני.

כי האחדות תנאי לקבלת התורה עיין שיחות הר"ן סימן צא - סגולה להתמדה (קצב) שיזכה להיות מתמיד בלמודו, הוא להזהר לבלי לדבר על שום איש ישראלי. כמו כשהכלה היא יפה אוי האהבה בשלמות. אבל כשיש להכלה איזה חסרון ומום, אזי בודאי אין האהבה בשלמות. כמו כן התורה נקראת כלה כמו שכתוב (דברים לג ד): "תורה צוה לנו משה מורשה" ודרשו רבותינו זכרונם בברכה (ברכות נז. פסחים מט:): "אל תקרי מורשה אלא מאורסה", וכל אחד מישראל יש לו אות בתורה, כי ששים רבוא אותיות התורה כנגד ששים רבוא נשמות ישראל (קצב). וכשיש חסרון באחד מישראל נמצא שיש חסרון בתורה ששם שרש נשמות ישראל כנ"ל. ועל כן בודאי אי אפשר לאהב את התורה בשלמות. אבל כשיזהר מלדבר על שום ישראל ולבלי למצא שום חסרון בשום ישראלי נמצא שאין בהתורה שום חסרון ומום אזי בודאי יאהב את התורה מאד. ואזי יתמיד בלמוד התורה מגדל האהבה כנזכר לעיל:

פ"ט מ"ט ימי ספירה כנגד מ"ט שערי תשובה ומ"ט אותיות שמות השבטים וכן מבואר בזוהר שמות טו. שמ"ט אותיות שמות השבטים כנגד מ"ט ימי הספירה.

פ"ז כי האחדות היא הכלי לקבל את התורה ואפילו מהצדיק הכלי לקבל היא האחדות כל שכן מהקב"ה - ועיין חיי מוהר"ן - אות ריח - שלפני הסתלקותו של רבנו ספרו אנשיו עמו והיו מתאנחים מאד כי מה נעשה ועל מי יעזב אותנו. והשיב רק אתם תחזיקו עצמכם ביחד, אז תהיו אנשים כשרים.

פ"ח שמות פרק יט (יח) והר סיני עשן פלו מפני אשר ירד עליו ידוד פאש ועל עשנו כעשן ויחרד כל החר מאד: (יט) ויהי קול השפף הולך וזקק מאד משה ידבר והאלהים יענו בקול: (כ) וירד ידוד על הר סיני אל ראש החר ויקרא ידוד למשה אל ראש החר ועל משה:

רש"י (כ) וירד ה' על הר סיני - יכול ירד עליו ממש ת"ל (שמות כ) כי מן השמים דברתי עמכם (מכילתא) מלמד שהרכין שמים העליונים ותחתונים והציען על גבי החר כמצע על המטה וירד כסא הכבוד עליהם:

רבנו בחי' (כ) וירד ה' על הר סיני. לשון ירידה בהקב"ה בכל מקום הוא ענין הראותו וגלויו בהשגת השכל, והוא כלשון וירא אליו ה' האמור באברהם (בראשית יח, א), וכן תירגם ואתגלי כתרגום וירא, אבל אחז הכתוב לשון ירידה כי גילוי שכונה אל התחתונים ירידה היא אצל מעלות הגבוה.

וזוהו מה שאמר שתהלים מסוגל לתשובה זה רמוז בפסוק [כ"ג/י"ג] **ואלה שמות בני ישראל הבאים מצרימה את יעקב איש וביתו, סופי תיבות הם אותיות תהלים ואותיות תשובה. כי ע"י תהלים זוכין לתשובה, שהיא בחי' שמות בני ישראל הבאים מצרימה וכו'.** כי מ"ט שערי תשובה הם בחי' מ"ט אותיות שיש בשמות בני ישראל **הבאים מצרימה להזדכך שם כנ"ל** מ"ט אותיות השבטים הם מ"ט שערי תשובה אל הקב"ה כי התשובה השלימה היא רק ע"י התכללות בכל מ"ט אותיות השבטים שלא יהיה שום פירוד כלל בין השבטים וכל בחינה כלולה מכל הבחינות וכל יחיד השערי תשובה שלו הם התכללות בכל השבטים ולא רק בשער הפרטי שלו כי כל שער כלול מכל השערים, וכמו שאמרו חז"ל טעם שחסידה עוף טמא כי מתחסדת רק עם חברותיה. כי ישראל והתורה והקב"ה אחד (וזהו ויקרא עג) דהיינו קומה אחת המתלבשת זו בזו :

וזוהו שאנו רואין שבימי תשובה דהיינו באלול ועשי"ת/י"ג, כל [דף לה.] ישראל עם קדוש אם לא נביאים הם בני נביאים הם ומרגישים מעלת אמירת תהלים שמסוגל לתשובה לכן עוסקין אז באמירת תהלים ומסתמא גם כך קבלו מאבותיהם לנהוג ומנהג ישראל תורה, כי אמירת תהלים מסוגל לתשובה כנ"ל. קצת תימה שעד כאן דיבר מ"ט ימי הספירה שהם כנגד מ"ט שערי תשובה שזוכים ע"י אמירת תהלים, ומסכם את העניין במנהג ישראל לומר באלול דווקא/י"ג, ולא מזכיר את ימי הספירה. אמנם בקיצור ליקוטי מוהר"ן על תורה זו/י"ג לא מזכיר את אלול אלא רק את ימי הספירה. **וע"כ הוא דבר גדול מאד לעסוק תמיד באמירת תהלים [י"ג]** גם בימי הספירה שגם הם ימי תשובה/י"ג. **כי תהלים הוא התעוררות גדול מאד להש"י, אשרי שיאחז בו :**

עד כאן ביאור חברותא

מאמר על פי תורה הנ"ל

קשר תפילין הראה לענו

התעוררות להרכות באמירת תהלים בימי אלול וימי הספירה

²² שמות א' א'

²³ שמות פרק א א (א) ואלה שמות בני ישראל הבאים מצרימה את יעקב איש וביתו באו:

²⁴ באלול ועשרת ימי תשובה - עיין שיש"ק ח"א אות תקלח שמהר"ת היה אומר בכל יום תהלים ובימי הספירה ושוכבים היה מוסיף וצ"ע לפי המבואר כאן היה צריך להוסיף גם באלול ועשי"ת.

²⁵ לכאורה כאן לא היה לו להזכיר כלל את אלול, שהרי מדבר כאן מתשובה שהיא השלמת תשובתינו, וזה דייקא בימי ניסן והספירה, שבסופם מתקיים וירד ה' על הר סיני דהיינו קבלת התורה שהיא בחי' ואשובה אליכם. ואילו התשובה של אלול היא סוג תשובה השני של בחי' הביאו עלי כפרה, כמבואר בתורה א' תנינא אות יג - אנו רואין רחמנותו במה שקבע לנו ראש השנה, שהוא יום הדין, בראש חודש, כי זה הוא חסד גדול, כי איך היינו מרימין פנינו לבקש כפרה מאתו יתברך, על כן עשה עמנו חסד וקבע יום הדין ראש השנה בראש חודש, שאז כפיכחול הוא יתברך בעצמו מבקש כפרה, בבחינת: 'הביאו עלי כפרה', הנאמר בראש חודש (כמו שאמרנו רבותינו זכרונם לברכה שבועות ט), ועל כן אין לנו בוש'ה ביום הדין לבקש כפרה, מאחר שהוא יתברך בעצמו מבקש אז כפרה, כנ"ל. גם על ידי שהשם יתברך בעצמו כפיכחול בא לידי זה שיצטרף לומר: הביאו עלי כפרה הנינו שעישה דבר שהצריך להתחרט עליו ולומר: הביאו עלי וכו' על כן אין לנו בוש'ה לבוא לפניו בחטאינו לבקש עליהם כפרה ולהתחרט עליהם, כי גם הוא יתברך עשה דבר שהצריך להתחרט עליו כנ"ל.

²⁶ קיצור ליקוטי מוהר"ן תורה עג תנינא - אות ב. מ"ט (ארבעים ותשעה) ימי הספירה הם כנגד מ"ט (ארבעים ותשעה) שערי תשובה שהם כנגד מ"ט (ארבעים ותשעה) אותיות שבשמות שבטי יה, שעל-ידי אלו האותיות והשערים אנו צריכין לשוב אליו יתברך. ושבעות הוא בחינת שער החמשים שהוא בחינת התשובה מה שהשם יתברך צריך לשוב אלינו ברחמים. בחינת "שובו אלי ואשובה אליכם". וכל אלו השערים זוכין להגיע אליהם ולפתחם על-ידי אמירת תהלים כנ"ל. על כן צריכין להזר ביותר במ"ט (ארבעים ותשעה) ימי הספירה לומר תהלים כנגד כפי לזכות על-ידי זה לכל מ"ט (ארבעים ותשעה) שערי תשובה הנ"ל. שהם כנגד מ"ט (ארבעים ותשעה) ימי הספירה. שבהם אנו צריכין להטות מזהמתנו ולשוב אליו יתברך. כדי שהוא יתברך ישוב אלינו בשבעות בבחינת "וירד ה' על הר סיני":

²⁷ ונראה דכל שכן בימי ספירת העומר כמבואר כאן. ועיין שיש"ק ח"א סימן תקלח שמהר"ת היה לו שיעור קבוע בכל יום תמיד לאמירת תהלים של אותו היום בשבוע.

²⁸ כמבואר בתורה מט אות ו - וזה בחינת בראשית, ב"ת ראשית, הינו שני ראשית. והם ראש השנה וניסן, שגם ניסן הוא ראש השנה. ואיתא בתקונים (תקון כ"א מ"ה): 'והיא נקראת קבלה, כד איהו בין תרין דרועין דמלכא'. ו'תרין דרועין', הם תשרי וניסן. והם ימי תשובה, כי הם הוא ימי תשובה. כי 'בניסן עתידין לגאל' (ר"ה יא), ואין הגאלה אלא על ידי תשובה, כמו שכתוב (ישעיה נ"ט): 'ובא לציון גואל'

עפ"י תורה עג תנינא (ועפ"י הזוהר (לך לך פט) שרוד נקרא קשר של תפילין)

הנהלת בית דין ישיבת תולדות אהרן ישיבת תולדות אהרן ישיבת תולדות אהרן

רבינו מבאר שיש נ' שערי תשובה, ונרמז בפסוק במלאכי פ"ג "שובו אלי ואשובה אליכם", מט שערים הם בחי' "שובו אלי", דהיינו שיש בכוחנו להיכנס בהם, אבל שער הנ' הוא בחי' "ואשובה אליכם" כי אין בכוחנו להיכנס בו אלא הקב"ה מאיר לנו.

ומבאר שמ"ט שער התשובה הם בחי' מ"ט אותיות של שמות השבטים כי כל שער יש לו אות.

עוד מבאר שגם במט שערי התשובה צריכים הרבה זכות וסיעתא דשמיא כדי להכנס בהם, ועוד יותר אפילו הרצון לשוב צריך זכות שיהיה לאדם. ומגלה לנו רבינו כאן שע"י שאדם רגיל באמירת תהלים יכול לזכות להכל.

ונראה לבאר כי שרש כל ישראל הם יב בני יעקב שהיו דבקים תמיד בהש"י. ושם האדם הוא מהותו, לכן שמות השבטים (כפי שכתובים בתורה בראשית לה) ראוּבֵן שְׁמֵעוֹן לְוִי יְהוּדָה יִשְׂשָׁכָר זְבֻלוֹן יוֹסֵף בְּנֵימִן: דָּן נְפְתָלִי: גָּד אֲשֶׁר, דהיינו מט אותיותיהם, הן כנגד מט שערי התשובה. ואולי הכוונה שמ"ט השערים הם קומה אחת והכי נמו השבטים הם קומה באופן שכל אות מאותיותיהם היא בחי' שער אחד, לפי סדר מעלתם כנראה. וצ"ע.

ולכן ירדו למצרים יב בני יעקב/י"ב דייקא, שהם בחי' מט אותיות, כדי להזדכך שם בבחי' מט שערי תשובה עלאה, תיקון הדעת. ועוד נשלמה תשובתם במט ימי ספירה עד שזכו להכנס בכל מ"ט שערי התשובה ואזי נתקיים בהם בחי' ואשובה אליכם שער הנ' כמ"ש (שמות יט יא) וירד ה' לעיני כל ישראל על הר סיני. שהוא התגלות ה' ית', בחי' ביטול הספק מן הלב, ביטול הבחירה, בחי' החירות מיצה"ר.

כי כמ"ט שערים יש בחי' מט הטיות, לכאן ולכאן לטוב או לרע, אבל שער הנ' אין בו הטיה כלל. ואין יחס ביניהם אלא כחומר לצורה. (וכן מצינו ביוכל, היינו אחר מט שנים, באה שנה שהכל חוזר בה למקומו הראשון, וחירות מעבדות)

והרבי של התשובה הוא דוד המלך כמובא בגמ' לא הטא דוד אלא להורות תשובה ליחיד. דהיינו שגם תשובת יחיד/י מועילה.

ותורת דוד שבה מלמד את דרך התשובה היא המישה חומשי תהילים שכתב ברוח"ק ובהתעוררות גדול עד שכל אחד מישראל יכול למצא עצמו בהם.

והרגילות באמירת תהילים גורם להתעורר לתשובה וגם למצוא האות והשער השייך לו שמשם הכניסה לשוב אל הש"י וגם לפתוח אותו אם הוא סגור.

כי כל אחד מישראל ניטל ונתרחק מהאמת והחכמה השייכת לו ע"י הטאוי בגלגול זה או קודם וע"י תהלים יכול להיכנס בשער התשובה לאתר שניטל ממנו דהיינו לשוב לחכמה ודעת אמת השייכת לו, ולהיות מחובר להקב"ה כפי שהיה בתחילה.

ועיקר הזדככות ישראל היתה במצרים, וכן אמר שלמה בתפילתו (מלכים-א ה' נא) פִּי עֲפָה וְנִחַלְתָּהּ הִם אֲשֶׁר הוֹצֵאתָ מִמִּצְרַיִם מִתּוֹךְ בּוֹר הַפְּרָזָל:

וכן כל אחד מישראל עיקר הזדככותו היא בבחי' מצרים הפרטית שלו.

ובכתבי האר"ז¹ (פ"ה חג המצות פ"ז) מבואר שמצרים בגוף האדם היא מיצר הגרון (מיצר שבין הגוף לראש בין בחי' שמים לבחי' הארץ שבאדם)

לכן דייקא ע"י אמירת תהלים (בחי' קרא בגרון) בדביקות וכוונה, שמשבר החומר והקש, ע"י שנלחם במחשבות זרות והקושיות של אפיקורסות שאין מקשיב לו שרוצות להחלישו, ומלבן לבנים שמתחזק לקשור מחשבת ליבו לליבונוא דמוחא, עד שזוכה לזכך עצמו, ומקיים ויצעקו אל ה', באמת בכל לבו, וזוכה לוירד ה' להצילם, לא ע"י מלאך וכו' אלא ה' בעצמו יורד מאיר אורו הנפלא למעלה מהכלים אור שמוציא את האדם מבחי' עבד לבן חורין.

אבל מיד נעלם האור כמ"ש בשה"ש (ה' ו') פְּתַחְתִּי אֲנִי לְדוּדֵי יְדוּדֵי הַמֶּקַע עָבַר נַפְשִׁי יִצְאָה בְּדַבְרֵי בְקִשְׁתִּיהוּ וְלֹא מְצֵאתִיהוּ קְרָאתִיו וְלֹא עֲנָנִי:

¹ לכאורה קשה בסוף התורה יעקב בחיר האבות ומטו שלימה הם יב בניו שהיו כולם צדיקים גדולים א"כ היו בשלימות התשובה ולמה אומר כאן שירדו למצרים כדי לזכות לתשובה עלאה. ואולי אפ"ל כי אמנם האבות הם שרש ואב לאמונה והתשובה אבל אעפ"כ שמי ה' לא נודעתי להם, דהיינו שהתגלות שם הויה שזה שלימות הדעת לזה זכה משה ועל ידו דורו לפי בחינתם רק מכת הזיכוך של שיעבוד מצרים. וכמו ששמעתי שהאבות היו בחי' אמונה לעומת משה שהיה בחי' דעת (כידוע דעת לשון חיבור) וכן מובא שיעקב ומשה שניהם תיקון אדה"ר אבל מבואר בוהר שיש חילוק יעקב מלבר ומשה מלגאו דהיינו כלפי השגת שם הויה משה השיג יותר פנימיות אחדותו ית'. נמצא שהזיכוך בכור מצרים על ידו זכה משה רבינו למדרגה יתירה. ובמקום אחר ראיתי שיעקב נקרא גם ישראל שזו מדרגה גבוהה יותר, אבל לא זכה לה בקביעות לכן נשאר שמו גם יעקב, ומשה רבנו זכה למדרגת ישראל בקביעות.

² צ"ע שלא למדו מאדם הראשון, ואולי כי באמת לא זכה לתקן החטא ולא למדו מקין ומראובן כי קין משמע בתורה לח שלא עמד בה וראובן לא חזרה אליו הבכורה לגמרי. וצ"ע אולי אדרבה בגלל זה נחלשה האמונה בכת התשובה עד שבא דוד המלך והוכיח שאפילו על חטא נוראה של אשת איש לפי דעתם, מתקבלת התשובה עד שלא נמנע ממנו להיות מורעו משית.

ואעפ"כ מכח הרשימו של האור הנפלא הזה שזכה, נמשך האדם לרוץ אחריו ית', אפילו בהושך והדין של ימי הספירה, עד שזוכה לבחי' ויהן שם ישראל כנגד ההר, שאז זוכה לבחי' וירד ה' על הר סיני, דהיינו בחי' "ואשובה אליכם" הנ"ל, דהיינו התגלות שער החמישים, שאז מתיישב אורו ית' בכלים כראוי, ויוצא כל ספק מן הלב (כלבו הגש"פ על פיט דיינו) ובטלה כל זהמת הספק, זהמת הנחש.

להרחיב קצת ולבאר ענין מיצר הגרון שבו עיקר הזדככות ישראל עד כדי תשובה עלאה הנזכר כאן, הכוונה למבואר ורמוז בכתבי האריז"ל (פע"ח שער המצות פ"ז על עבדים היינו) (וכן עיין מזה בתורה סב אות ה' עפ"י לקוטי תורה לך לך וישב לענין המבואר שם התגברות שרי פרעה שמונע מקרא בגרון כראוי והתיקון ע"י תענית עיי"ש שפרעה בעורף בחי' מוחין קטנות) וכן מבואר בפע"ח הנ"ל שפרעה עומד כמיצר הגרון כנגד הבינה ומונע מהחכמה להאיר בלב (כי ידוע שרגלי הבינה נעשים מוחין לזעיר שהוא בחי' הרוח שבלב ופרעה עומד בעורף מקום הבינה ומונע מהלב הארת החכמה) ועי"ז נעשה הלב משועבד לו כי הוא נעשה מוחין ללב וזהו מיצר הגרון כי גרון גמט' ג"פ אלקים דהיינו שע"י פרעה אין שם אלא הארת הדינים ומיצר אותיות מי דהיינו אמא בינה וצר היינו שישראל נמצאים כמו בבטן האמא במקום צר ודינים ומשועבדים לפרעה ע"י שמונע מהם הארת החכמה.

דהיינו שכמו שבפולם יש פרעה שמסתיר את הקב"ה ויש ארץ מצרים מקום של צרות ודינים. שישראל נכנסו בה כמו עובר בבטן אמא להתעבר בה (לשון עברה וכעס ודין) עמ"ז להולד מחדש, ויש ישראל המשועבדים בה כדי להודוך עמ"ז שיהיו ראויים לקבלת התורה שהיתה בתשובה עלאה, לזכות לדעת שלם. וכדאיתא בזהר שגלות מצרים היתה גלות הדעת והדיבור.

כך בפולם קטן כל אדם, בראשו משכן הנשמה שהיא חלק אלוק ממעל וצריכה להאיר בלב ששם משכן הרוח והנפש שזה בחי' ישראל ויש מיצר הגרון המפסיק בין הראש והלב. ובראש הגרון יש פרעה שיושב בעורף מקום הבינה ומונע מהמה להאיר בלב. וכל אדם בגלל עונותיו ובעיקר פגם אמונה, בחי' שאלת כמה אדע, גורם להמלכת פרעה במיצר הגרון, שמפריד את הלב מהמה, שזה בחי' פירוד בין המלכות להקב"ה, וצריך לחזור להשיבם, דהיינו להשיב את הלב לאתר שנימל ממנו. ולפי הזהר הנ"ל זה בחי' להוציא את הדיבור מהגלות.

עוד להרחיב ענין דוד המלך הרבי של התשובה. שמעתי בשם ר' צדוק שיוסף ויהודה בחי' צדיק ובע"ת. וזה כבר מתחיל בחילוק בין האמהות רחל ולאה, שרחל תמיד נראתה יפה, ולאה עיניה רכות, ורק מי שהכירה ידע שהן רכות כיון שבוכה שלא תיפול לידי עשו הרשע. (וכן רחל עלמא דאתגליא ולאה דאתכסיא. בחי' בינה. ומקומה בעורף כמבואר בכתבי האריז"ל) וכן מצאנו בדוד המלך שביחס לשאלו היה בחי' בעל תשובה, וכמו יהודה שנראה שחטא בתמר, ורוח הקודש אומרת ממני יצאו הדברים, כן מצינו בדוד שנראה שחטא בבת שבע, והגמ' אומרת כל האומר דוד חטא אינו אלא טועה (הלשון אינו אלא טועה פירוש שלא רק כאן הוא טועה אלא שכל ההסתכלות שלו על צדיקים היא בטעות) ומבואר שגם מה שכן נעשה היה שמשמים הכשילו אותו בדבר שכלפי חוץ נראה כחטא לא הפילוהו לזה אלא כדי להורות תשובה לרבים, ובפשטות הכוונה שיתגלה בעולם כח התשובה, אפילו מחטא כזה נורא.

אבל מרבינו מבואר יותר, שנכשל בזה כדי שיעקק הרבה להשי", ויכתוב המישה חומשי ספרי צעקות והתבודדות ודיבורים של תשובה להשי", שלא רק מלמד איך לצעוק, אלא שהם להורות תשובה לרבים, דהיינו שלבו של דוד כלל את לב כל עם ישראל, וצעקותיו הן צעקת הלב של כל ישראל, לכן הדבורים והלשונות אלה דייקא, שייכים לכל אחד מישראל, לכן מועיל מאד לצעוק דייקא בלשונו של דוד המלך בעצמו, דהיינו להיות רגיל באמירת תהילים כנ"ל. ולכן כל ימיו לא נודע שמחל לו הקב"ה, עד שבנה שלמה את בית המקדש, ובא להכניס את הארון להיכל, ולא נפתחו עד שביקש בזכות דוד אביו. וכל חייו רדפוהו מבית ומוחוץ וביזוהו שלא ראוי לבוא בקהל, דהיינו שאינו מורע ישראל כלל. ושמעתי מהריצ"ח שמבארים במליצה, על מה אמר דוד "מעיתי כשה אובד" דהיינו שכל כך הרגיש מופרך עד שאמר הריני כשה דאבידה הנזכר בגמ' ב"ק נד. שלכ"ע אין לו צריכותא, דהיינו שנדמה שהתורה כתבה אותו שלא לצורך.

עוד נראה שכמו שיש מדרגת צדיק שמעולם לא ניתק מהקב"ה, ויש בע"ת שניתק והזר. כן אפ"ל שיש ברית שהיא קשר חזק וקבוע, בחי' חבל שמעולם לא נקרע, אבל יש בחי' קשר של תפילין בחי' קשר שנעשה בחבל שנקרע והזורים לחבר אותו, וקשר זה הוא בבחי' עורף, כי הוא למי שרוצה לשוב ועדין לא השלים תשובתו. כמבואר בתורה ו' שעד שמשלים תשובתו מאיר אליו שם אהי-ה מבינה עילאה בבחי' אהור גמט' דם, ועי"ז באים עליו בזיונות ושפיכות דמים. לכן על חבל כזה יש קושיות ומחלוקות, כמו על דוד המלך וכן בהלכה יש דיון אם קשר מועיל ברצועות שנקרעו להשיבם כשלם.

^{קפ} עיין ספורי מעשיות ז' בעטלערס יום השלישי הלב והמעייין. ועיין שם בסוף המעשה שרבנו אמר שהלב הוא דוד המלך. וזה לשונו שם - כי זאת המעשה היא חדוש נפלא מאד. ויש בה מוסר הרבה מאד, ותורה הרבה. כי יש בה כמה תורות. גם מדברת מהרבה צדיקים קדמונים, מדוד המלך, עליו השלום. כי דוד המלך, עליו השלום, עמד בקצה הארץ וצעק אל המעין היוצא מן האבן שעל ההר, כנ"ל. כמו שכתוב (תהלים סא): "מקצה הארץ אליך אקרא, בעטף לבי בצור ירום ממני נתחנני": (כל זה שמענו מפיו בפרוש. והמונח מדבריו. כי דוד המלך, עליו השלום, הוא בחינת לב כמובא (עין זהר שמות קח). ועליו מרומז במעשה ענין הלב של העולם, שעומד בקצה הארץ כנגד המעין, וצועק ומשתוקק אליו תמיד וכו'. ועדין הדברים סתומים. אשרי מי שיזכה להשיג סודות המעשה): ענין דוד המלך והמקרא הנ"ל מקצה הארץ שמרומז בהמעשה, זה שיד ליום שלישי. כי שם מדבר מענין הלב והמעייין.

וישראל בעצם קשורים להקב"ה כברית, אבל כשמופרת הברית, באיזה בחי' ממנה, או ברית התורה או האמונה או במעור או הלשון, כל מיני בחינות חיבור בין הקב"ה לישראל, אזי התיקון הוא תשובה, ותשובה היא לחזור ולקשור את ישראל לאביהם, אלא שהעוונות מפרידים, לכן במקום הברית שהיא הארת פנים שהופר, עושים קשר בחי' קשר של תפילין, שהוא בעורף דייקא, בחי' שאמא בינה מאירה בשם אחי-ה בחי' תשובה, אנא זמין למהוי, אבל מהעורף, דהיינו בבחי' אהור, דהיינו שמהוויר וקושר את האדם אל הקב"ה, אבל ע"י דינים/ק"י, דהיינו שמעמיד עליהם בעורף פרעה רשע שמשעתבד בהם עמ"נ שמרצון יברחו אל הש"י ע"י צעקותיו של דוד המלך כנ"ל,

כי דוד המלך הוא הקשר של תפילין כמבואר בזהר לך לך פט:א (ונזכר בתורה נד אות ד) והוא עומד בעורף להכניע את פרעה הנמצא שם כנ"ל. ולהוציא ממנו את הדיבור מהגלות להיות דיבור לפני ה' ולהיות דבר ה'. עיין תורה מה הדבורים שאדם מדבר בכח הם עצמם דבורים של הקב"ה. ועיין תורה קנו הדבורים שמדבר בינו לבין קונו הם בחי' רוח הקדש, ודוד וכו' יסד מזה ספר תהלים. מבואר שאפילו שמדבר דבורים של מישהו אחר, אפשר שהיו בפיו דבר ה', וגם נקראים על שמו, שהרי את תהלים חיברו עשרה צדיקים (ב"ב יד:) והכל קרוי על שמו של דוד.

וכשפרעה עומד בעורף ומסתיר מישראל ומהלב כנ"ל את החכמה האמיתית ומפילם למוחין דקטנות לבחי' הרגשת חסרון ועצבות ויאוש, אין שום תקוה אז, אלא הצדיק, שמהוויר מעט דעת, עכ"פ את הדעת לצעוק ולחפש איה מקום כבודו. והצדיק שנמצא שם הוא דוד המלך. כנ"ל אבל לדעת את זה בעצמו צריך צדיק, דהיינו לדעת שאתה זקוק לצדיק ולדעת שהצדיק נמצא אצלך ממש, בתהלים.

וזה כוונת תורה עג תנינא

שהצדיק רבינו אומר לך דע שאתה לפי בחינתך כמצרים במוצרי הגרון ואם נדמה לך שאתה בן חורין, דע שאתה עדין רחוק מאד מהקירוב להקב"ה הראוי לך, ועדין פרעה שלך מונע ממך קירוב נפלא להקב"ה, לכן תרגיל עצמך לומר הרבה תהלים, דהיינו שתצעק להש"י על מצבך הנורא בלשונות שצעק הצדיק דוד המלך, שהם יעירו אותך מהשינה, ויפיהו בך רצון לשוב, ויכוונו אותך לשער התשובה השייך לך, וגם יפתחו לך אותו, כי דוד המלך הוא הקשר של תפילין כנ"ל, הוא הרבי לתשובה, לכן בלשונות צעקותיו אל הש"י טמון כח נפלא להחזיר ולקשור את כל ישראל להקב"ה.

ועיין תורה קצב פי בהספד של החכם נרשם ונצטמר שם דמות החכם, פי אלו הדבורים והאותיות הנרשמים ומצטרין בהספד, הם שלל החכם ונשמתו ובהינות פגיו, נמצא ששכלו ונשמתו ופגיו שהוא דמותו מפוש הוא באלו האותיות והתבות,

נמצא שנשמתו ופגיו ודעתו של דוד המלך שהיא בחי' הקשר של תפילין נמצאת בספרו התהלים. נמצא שיש כח בתהלים שלו להחזיר ולקשור אותך להש"י, ולתקן לך את הדיבור, להוציא מהעורף מפרעה, להיות דבר ה' לפני ה'. (עיין תורה קסב שיש אנשים שמדברים ונשמע שמדברים מהעורף)

ועיין ילקוט שמעוני תהלים יט רמו תרעה/ק"י שהאומר את התהלים של דוד נוטל שכר כמו הלומד סוגיות המורות שבש"ס שבסדר מהרות כנגעים ואהלות.

ואולי אפ"ל שזה שמשה רבינו ביקש "הראני נא את כבודך", שביקש לראות את פני ה', והקב"ה א"ל שלא יראה אלא את אחוריו, ופרשו חז"ל בגמ' ברכות ז' דהיינו קשר של תפילין, והביאור לפי תורה ו' נראה שמשה רבינו רצה לזכות למדרגה גבוהה מאד של תשובה, והקב"ה א"ל שא"א לזכות לזה בחיים, וגם בשביל לזכות לאחר מיתה, צריך לזה קשר של תפילין, דהיינו הארת הבינה בחי' תשובה בחי' הארת שם אחי-ה באהור, דהיינו מכנגד העורף, ששם קשר של תפילין, אבל הארה זו היא בבחי' דינים, כמובא ששם אחי-ה באהור גמט' דם, בחי' בזיונות ושפיכות דמים. דהיינו שאמר לו אם אתה רוצה לזכות למדרגה כזו, אתה צריך לסבול הרבה בזיונות, ויחלקו עליך ר"נ ראשי סנהדריות וגדולי הדור קרח ודתן ואבירם, ועוד וכל ישראל יחלקו עליך. וזה נקרא קשר של תפילין, תפילין לשון צמיד

ק"ה הגה- צ"ע כי התשובה הנ"ל עפ"י תורה ו' היא אחרי שמוזמן עצמו לשוב ואזי מקבל הארה גדולה משם אחי-ה ביושר שנעלמת כיון שעדיין אין לו כלים לקבלה ואזי מכה הרשימו רץ ושב אל הקב"ה ומתגבר על כל המניעות שבאים עליו מצד שם אחי-ה בבאחור עד שיכין לו כלים לקבלו ביושר. אבל לפי המבואר כאן זה בחי' ופרעה הקריב ובאופן כזה עדיין לא התחיל כלל שם אחי-ה להאיר, אלא רק כשמכה פרעה הם מומנים עצמם לשוב, או מתחיל מהלך התשובה. נמצא שפרעה אע"פ שהוא בעורף, אבל אינו בחי' שם אחי-ה, אלא הדינים הקשים שם שרוצים להסתיר את שם אחי-ה. (אבל עיין תורה ו' שלא ברור הסדר מה קדם למה הארת שם אחי-ה או הזימון לתשובה)

ק"ה וזהר לך לך דף פט: ותו שמענא, מאי חמא קודשא בריך הוא למיחב מלכותא ליהודה מכל אחוהי, אלא אתון דשמיה חקיקן ביה, וקודשא בריך הוא יחב יקרא לשמיה, ובגין כך אחסין מלכותא. ותו שמענא, יהודה הא אתון דשמיה ודאי, (אבל אות) ד' אמאי (נוספה בו), אלא דא דוד מלכא דאתקשר בשמיה מכל בני עלמא, דכתיב ובקשו את ה' אלהיהם ואת דוד מלכם וגו', (פי' כשישובו ישראל מהגולה אל ארץ ישראל יבקשו את הקב"ה לשאול ממנו צרכם וגם יבקשו את מלך המשיח הבא מורעו של דוד וגם ממנו יבקשו שאלתם) הא דוד קשיר בשמיה, (הרי שדוד קשור בשמו של הקב"ה שהרי הוכרים הכתוב כאחר ולכן נתוספה אות ד' בין שם הוי"ה שבשמו של יהודה לרמו שדוד דבוק עם שמו של הקב"ה) תו (עוד רמו שמעתי) דוד מלכא קשר של תפילין ודאי, (דוד הוא סוד אות ד' של קשר של תפילין) ובגין כך דוד אתקשר בשמיה (ולכן נתקשר דוד בשם הוי"ה כי ד' פרושות של תפילין הם סוד ד' אותיות שם הוי"ה וד' של דוד הוא סוד קשר של תפילין ועי"ו נתקשר דוד בשם הוי"ה).

ק"ה ילקוט שמעוני תהלים פרק יט רמו תרעה - יהיו לרצון אמרי פי. שיעשו לדורות וחקקו לדורות ואל יהו קורין בהן כקורין בספרי מירס אלא יהו קורין בהן והוגין בהם ונטלין שכר עליהן כנגעים ואהלות,

פתיל, לשון חיבור, דהיינו שזה קשר של חיבור להקב"ה שנעשה בדרך של דינים דייקא, שמרוב צרות נכנע ליבו ובורח אל הש"י, כדוד המלך.

כי זו הדרך לקשר של תפלין כדמצינו בדוד המלך שאפילו את עצם החיים לא היה לו, עד שקבל שבועים שנה במתנה מאדם הראשון וי"א מהאבות, ובחיינו היה נדרף ומבוזה שמשפחתו חשבה אותו לממזר, ודואג ראש הסנהדרין מען שאינו ראוי לבא בקהל, כיון שהוא מזרע מואב, ואח"כ הטא בת שבוע, ועד הסתלקותו היו רבים מבזים אותו על זה, ומכל זה עשה לדוד ירידה תכלית העליה לברוח אל הקב"ה עד שנעשה רגל רביעי במרכבה וקשר של תפלין כנ"ל.

ואולי אפשר גם לומר דהיינו כמה אדע שאברהם שאל כמה אשאר אני וזרעי עד עולם בבחי' אדע בחי' וידע אדם היינו חיבור אליך הקב"ה ואו הודיע לו הקב"ה ידוע תדע וכו' דהיינו שיעבוד מצרים שזה הדרך להתחבר אליו ית' כי שם יודכנו עם ישראל עד שיוצו לתשובה עלאה ודעת.

וכל שנה הזור האור של יציאת מצרים בכלליות שהש"י בעצמו יורד ומאיר אור נפלא של קירוב אליו כליל הסדר ומיד למחרת נעלם האור ומכה הרשימו נמשכים אחריו כלל ישראל לתקן מדותיהם במט ימי הספירה וזה רמוז בשיר השירים פרק ה (ג) פִּשְׁטָתִי אֶת פְּתֻנֹתַי אֵיכָבֶה אֶלְפִּשְׁנָה רְחֻצְתִי אֶת רְגְלֵי אֵיכָבֶה אֲמַנְפָּם: (דהיינו ע"י השעבוד פשטתי את בגדי הצואים) (ד) דוֹדֵי שִׁלַּח יְדוֹ מִן הַחַר וּמַעֲוֵי הַמוֹ עָלָיו: שזה בחי' הארת ליל הסדר (ה) קמתי וכו' (ו) פְּתֻחֹתַי אֲנִי לְדוֹדֵי וְדוֹדֵי הֶמֶק עָבַר נִפְשִׁי וְיָצָא בְּדַבְרוֹ בְּקִשְׁתֵּיהֶוּ וְלֹא מִצְאֵתִיהֶוּ קְרָאתִיו וְלֹא עָנְנִי: (זה בחי' ימי הספירה) (ז) מִצְאָנִי הַשְּׂמֵרִים הַסְּבָבִים בְּעִיר הַכּוֹנֵי פְּצַעוֹנֵי נִשְׂאוֹ אֶת רְדִידֵי מַעְלֵי שְׂמֹרֵי הַחַמּוֹת: (זה בחי' הדינים שיש בימי הספירה כי שם אחי-ה עדין מאיר באהור) (ח) הִשְׁבַּעְתִּי אֶתְכֶם בְּנֹת יְרוּשָׁלַם אִם תִּמְצָאוּ אֶת דוֹדֵי מַה תִּגְדּוּ לוֹ שְׁחֹלֶת אֶהְבֶּה אֲנִי: שמכא הרשימו של הארת ליל הסדר נעשים ישראל חולת אחבה שמכא זה רודפים להשיג את הש"י.

ועיין מזה שפת אמת (פרשת אמור שנת [תרמ"ד] במצות ספירת העומר) שכל הבחינות האלו חוזרים ומאירים כל שנה וכמו כן בכל דור, בימים אלו אחר יצ"מ שנמשכו כנ"י אחר הקב"ה במדבר כדכתיב זכרתי לך חסד נעורייך. ובוודאי מזה נשאר זכירה כשמים לדורות ממילא יש התעוררות כנשמות כנ"י להתבטל אליו ית' בימים אלו. לכן כתי' וספרתם לכם כי הזמן מוכשר עתה לכך. ולאשר דור המדבר היו באמת תמימים שהרי נמשכו אחריו ככהמה כדכ' במד' כפ' משכני אחריו נרוצה. לכן זה הזכות עומד לפנינו ית' כמ"ש יודע ה' כו' ונחלתם לעולם תהי' שנשאר התעוררות הימים האלו ככל שנה ושנה.

לכן נהגו להרבות באמירת תהלים באלול

בסוף התורה מסכם רבינו ואומר שלכן נהגו ישראל להרבות באמירת תהילים בימי אלול. וזו תמה גדולה שהרי עיקר התורה כאן נראה שמדבר מההודכות ישראל במצרים ובימי הספירה ואיתא במשנה בפסחים שבכל דור אדם צריך לראות עצמו כאילו הוא בעצמו יצא ממצרים. דהיינו שמדובר כאן על כל אחד, שבימי ניסן קודם מו הוא בחי' עבד המזדכך ככור הברזל של מצרים, עמ"נ לזכות לתשובה עלאה, ובפסח יוצא ממצרים, ועוד לפניו מט ימי ספירה לתקן בכל שבוע מידה מו' מדות, בכל הו' מידות שבה, נמצא שימי ניסן עד מתן תורה הם ימי תשובה, ולמה א"כ מסכם דבריו לכן באלול מרבים ישראל באמירת תהילים, ולא מזכיר את ימי ניסן ואייר? וגם למה לא נהגו ישראל בימי הספירה בתהלים כל כך כמו באלול, אמנם בקיצור לק"מ הרגיש בזה וכתב שצריך להרבות בימי הספירה באמירת תהילים. אבל נ"ל צריך ביאור כפי שיתבאר בהמשך.

ונ"ל להקדים שנתבאר כאן בתורה שיש בחי' תשובה של הקב"ה והיא שמשלים את החסר בתשובתו ונתבאר שהיא התשובה של ניסן וימי הספירה עד שבועות כנ"ל. אבל באמת הרי מצינו אצל הקב"ה גם בחי' כביכול תשובה ממש, כמבואר בנמ' שבועות דף ט ששעיר של ר"ח בא כי אמר הביאו עלי כפרה על שמעטתי את הירח (נזכר בתורה י)

וא"כ אולי אפ"ל שבאלול היא סוג התשובה השני וכנראה בחוש שאין כסופה בחי' ואשובה כמו שמצינו בסוף ימי הספירה כמ"ש וירד ה' על הר סיני, שאז מתגלה כזקן עתיק יומין בבחי' הארת שער החמישים, אלא מסתיימת בימי הדין של ר"ה, במשפט הגדול. וכן משמע מלשון רבנו בתורה א' תנינא אות יג וְאֵנוּ רוֹאִין רְחֻמֹתוֹ בְּפֹה שֶׁקָּבַע לָנוּ רֹאשׁ הַשָּׁנָה, שֶׁהוּא יוֹם הַדִּין, בְּרֹאשׁ הַדֵּשׁ, כִּי זֶה הוּא חֶסֶד גְּדוֹל, כִּי אִיךָ הָיִינוּ מְרִימִין פְּנֵינוּ לְבַקֵּשׁ פְּפֻרָה מֵאֵתוֹ יְתַפְּרֵךְ, עַל כֵּן עָשָׂה עִמָּנוּ חֶסֶד וְקָבַע יוֹם הַדִּין רֹאשׁ הַשָּׁנָה בְּרֹאשׁ הַדֵּשׁ, שְׂאֵז בְּכִיכּוֹל הוּא יְתַפְּרֵךְ בְּעֶצְמוֹ מְבַקֵּשׁ פְּפֻרָה, בְּכַהֲנֵת: 'הִבִּיאוּ עָלַי פְּפֻרָה, הַנְּאָמַר בְּרֹאשׁ הַדֵּשׁ (כְּמוֹ שֶׁאָמְרוּ רַבּוֹתֵינוּ זְכוֹרִים לְבְרָכָה (יד) שְׁבוּעוֹת ט), וְעַל כֵּן אֵין לָנוּ בּוֹשָׁה בְּיוֹם הַדִּין לְבַקֵּשׁ פְּפֻרָה, מֵאַחַר שֶׁהוּא יְתַפְּרֵךְ בְּעֶצְמוֹ מְבַקֵּשׁ אֵז פְּפֻרָה, כְּנ"ל.

נמצא שימי אלול הם סוג תשובה אחר, וא"כ עוד יותר קשה למה סיכם את התורה שלנו בענין אמירת תהילים באלול דווקא, ולא בימי הספירה.

ובאמת כבר מבואר שתשרי וניסן הם ימי תשובה, עיין לשון רבנו בתורה מט אות ו - וְזֶה בְּהִינֵת בְּרֹאשִׁית, בְּיַ"ת רֹאשִׁית, הֵינּוּ שְׁנֵי רֹאשִׁית. וְהֵם רֹאשׁ הַשָּׁנָה וְנִסָּן, שְׁנֵים נִסָּן הוּא רֹאשׁ הַשָּׁנָה. וְאִיתָא בְּתַקּוּנִים (תְּקוּן כ"א מ"ה): 'וְהוּא נִקְרָאת קַבְלָה, כִּד אִיהִי בֵּין תְּרִין דְּרוּעִין דְּמִלְכָּא'. וְתְרִין דְּרוּעִין, הֵם תְּשַׁרְי וְנִסָּן. וְהֵם יְמֵי תְשׁוּבָה, כִּי בָּם הוּא יְמֵי תְשׁוּבָה. כִּי 'בְּנִיסָן עִתִּידִין לְגֵאל' (ר"ה יא), וְאֵין הַגְּאָלָה אֵלָּא עַל יְדֵי תְשׁוּבָה, כְּמוֹ שֶׁכָּתוּב (ישעיה' נ"ט): 'וְכָא לְצִיּוֹן גּוֹאֵל'

ואולי אפ"ל ששתי סוגי תשובה אלו תלויות במחלוקת רבי יהושע ורבי אליעזר מתי נברא העולם, עיין ר"ה כו ובתוס' שם בשם ר"ת שבאמת אינה מחלוקת. ויש בזה שתי גרסאות, גרסתינו הרגילה שבניסן בפועל ובתשרי כמחשבה, אבל יש גרסת רבי דוד שפירא להפך, שבתשרי בפועל ובניסן כמחשבה, וזה מתאים להא דאמרו שרבי אליעזר

שמותי (לפי' שהכוונה מכית שמאי) לכן מדבר מצד הדין דהיינו (בשרש הדבר) מתי עלה במחשבה וזה בניסן, ומודה שבתשרי נעשה בפועל. ואולי לכן גם התשובה בניסן היא בחי' תשובה עלאה שער הנ' שהקב"ה משלים לנו, ואילו בתשרי תשובה תתאה בחי' נגלה יותר, שכביכול גם הקב"ה מביא כפרה על עצמו. ואולי לכן לא כל כך נוהגים ישראל לחשוב את ימי ניסן כימי תשובה, ולכן גם לא נוהגים כ"כ באמירת תהילים כמו באלול, כי תשובת ניסן היא יותר נעלמת כנ"ל.

מוהר"ן בלק"ה ק"ש (הלכה ה' אות י') מביא את המחז"ל שעמדו על הסתירה בין הפסוק המובא אצלנו "שובו אלי ואשובה" (מלאכי ג) ובין הפסוק "השיבנו וכו' ונשובה" (איכא ה כא), וביארו שיש ויכוח בין כנ"י להקב"ה מי צריך להתחיל, אבל מוהר"ן מביא שבאמת אין מחלוקת, רק אי הכנה, כי באמת הקב"ה כל כוונתו שנצטק "השיבנו אליך", אבל ישראל לא מבינים כוונתו ומבינים כפשוטו שמתנה את "ואשובה אליכם" בזה שישראל ישובו תחילה.

ואולי גם הויכוח בין ישראל להקב"ה יתפרש עפ"י הנ"ל בשני ביאורים, כי בניסן ישראל מוענים על חלק התשובה שאנו צריכים לעשות בעצמינו, שאנו מוענים שא"א בלי עזרתו ית', והקב"ה אומר "שובו אלי" בכל יכולתכם ואני אשלים "ואשובה" (וזה גם הטעם שלא אומר מפורש תצטקו השיבנו, כי רוצה שתקרא התשובה על שם ישראל, ע"י שיעשו כל שביכולתם)

אבל באלול, שאז התשובה היא יותר בבחי' מוחין דקטנות, תשובה תתאה, לכן גם ההכנה לה היא בסליחות ווידיים דהיינו על ריחוק הנגלה לעין. לכן לא זוכים בה לבחי' תשובה עלאה כבניסן, אז ישראל מוענים להקב"ה "השיבנו", כי כביכול אתה גרמת לנו, שהרי כל סיבת הריחוק מתחיל ממיעוט הירח כידוע, והקב"ה אומר לו, אלא שובו אתם, שהרי הכל התחיל מקטרוג הלבנה, שהיא בחי' כנ"י, לכן תחילה אתם צריכים לתקן את הקטרוג, ע"י שפלות והכנעה, ואז אוכל לשוב, ולהחזיר בחי' שני מלכים בכתר אחד, בחי' והיה אור הלבנה כאור החמה.

באותו ענין הנ"ל שהקב"ה כל רצונו שיצטקו השיבנו, לכאורה קשה למה לא יבקש שובו כפשוטו, ומה יועיל שיצטקו השיבנו ולא ישובו? ואם בגלל המבואר סוכה דף נב: אמר רבי שמעון בן לקיש יצרו של אדם מתגבר עליו בכל יום ומבקש להמיתו שנאמר צופה רשע לצדיק ומבקש להמיתו ואלמלא הקדוש ברוך הוא שעוזר לו, אינו יכול לו, שנאמר ה' לא יעזבנו בידו ולא ירשיענו בחשפטו. א"כ היכן כאן התשובה הרי הוא ית' משיב אותנו. ועיין מזה בפתיחה להשתפכות נפש שמבאר עפ"י הגמ' עבודה זרה ה': תנו רבנן, מי יתן והיה לבכם זה להם ליראה. אמר להם משה לישראל כפויי טובה בני כפויי טובה, בשעה שאמר הקדוש ברוך הוא לישראל "מי יתן והיה לבכם זה להם", היה להם לומר תן לנו אתה וכו'. ובמהרש"א שם כתב שאע"פ שאמרו הכל בידי שמים חוץ מיראת שמים, אע"כ בכמה כתובים מבואר שהקב"ה יכול להמות לב בני"א לטובה, ומשמע שאע"כ נחשב מכח בחירה, כיון שהם בקשו זאת, כי עיקר הבחירה על הרצון והבקשה. עוד מדייק שם מתום' שדייקא הקטנים יותר צריכים לזה דהיינו לבקש תן אתה/ו¹⁷

נמצא שבימי הספירה ובימי אלול צריכים אנו להרגיל עצמינו באמירת תהילים ובכוונה וצעקות להשי' השיבנו אתה ותן לנו אתה יראת שמים. וסגולה מיוחדת יש דייקא ללשונו של דוד בתהילים, והצעקה בעצמה היא כבר חלק חשוב בתשובה, דלא כלימוד התורה שכתוב בה לא המדרש עיקר, אלא המעשה. כי לצעוק תהילים זה כבר מעשה עצום, וכמובן צריך להביא לעוד יותר מעשה, דהיינו עזיבת החטא וקבלה לעתיד ולידום למחרפו ולהעביר על מדותיו ולהאמין בצדיק האמת וכו'

מענין לעניין באותו עניין של תשובה שזוכים ע"י תהלים

התשובה עצמה צ"ע כיצד מועילה היתכן שאדם שעבר עבירות המורות ובהרמה וקבלה שבלב כבר ביטל ומחק הכל ונקרא צדיק

- א. ירושלמי מסכת מכות פרק ב הלכה ו שאלו לחכמה חוטא מהו עונשו אמרה להם "חטאים תרדף רעה" שאלו לנבואה חוטא מהו עונשו אמרה להן "הנפש החוטאת היא תמות" שאלו לקודש' בריך הוא חוטא מהו עונשו אמ' להן יעשה תשובה ויתכפ' לו, היינו דכתיב "על כן יורה חטאים בדרך" יורה לחטאי' דרך לעשות תשובה.
- ב. צ"ע מה החילוק בין הנבואה לקב"ה ואולי שזה דין וזה לפנינו משרת הדין. ראיתי מתרצים עפ"י האלשיך עה"פ תהילים סב כי אתה תשלם לאיש כמעשהו דהיינו שמעניש לא לפי רוממותו ית' שחטאו לו אלא לפי שפלות החוטא והיינו חסד אבל החכמה ונבואה רצו להענישו כראוי לפי רוממותו ית'.

קה (הריצ"ח) (שיעור בזהר פקודי שאמר בפרשת ראה תשנב) מדבר מזה שהמהרש"א שאל הרי הכל בידי שמים חוץ מיראת שמים והחזו"א תירץ שכיון שהוא מבקש זה מפקיע מבחי' בידי שמים, עי"ש שמדבר בענין נהמא דכסופא, וע"י שמבקש כבר עושה כלי ונחשב שלו. עוד עי"ש בתחילה רצה הקב"ה לברא את העולם במדת הדין וכו', עמד ושתפה למדת הרחמים, ומקשה שצ"ע מה כאן השותפות? אלא זה שע"י תפילה ברחמים אתה נעשה שותף ועי"ש עוד בר"פ)

- ג. מבואר ביחזקאל פרק [לג י] וְאָתָּה בֶן אָדָם אָמַר אֶל בֵּית יִשְׂרָאֵל כֵּן אָמַרְתֶּם לֵאמֹר כִּי פִשְׁעֵינוּ וְחַטָּאתֵינוּ עָלֵינוּ וְכֵן אָנֹכְנוּ נִמְקִים וְאִיךְ נִחְיֶה: (יא) אָמַר אֲלֵיהֶם חִי אֲנִי נְאֻם יְיָ וְיָדוּד אִם אֶחְפֹּץ בְּמֹת הָרָשָׁע כִּי אִם בְּשׁוֹב רָשָׁע מִדְּרָכֹו וְהָיָה שׁוֹבֵו מִדְּרָכֵיכֶם הָרָעִים וְלָמָּה וְלָמָּה בֵּית יִשְׂרָאֵל: (יב) וְאָתָּה בֶן אָדָם אָמַר אֶל בְּנֵי יִשְׂרָאֵל עֲמֹךְ צְדָקָת הַצְדִּיק לֹא תִצְלַנּוּ בְּיוֹם פִּשְׁעוֹ וְרָשַׁעַת הָרָשָׁע לֹא יִקְשָׁל בָּהּ בְּיוֹם שׁוֹבו מִרְשָׁעוֹ וְצְדִיק לֹא יִכְשַׁל לְחַיֹּת בָּהּ בְּיוֹם חַטָּאתוֹ:
- ד. ופירושו בקידושין דף מ: – ר"ש בן יוחי אומר אפילו צדיק גמור כל ימיו ומרד באחרונה איבד את הראשונות שנאמר צדקת הצדיק לא תצילנו ביום פשעו ואפילו רשע גמור כל ימיו ועשה תשובה באחרונה אין מזכירים לו שוב רשעו שנאמר (יחזקאל לג י) "ורשעת הרשע לא יכשל בה ביום שובו מרשעו".
- ה. **צ"ע קשה כיצד מועילה התשובה הרי היא רצון בא לעקור מעשה ועיין קדושין נט:** שמחשבה לא מוציאה מידי מעשה וכעין זה במשנה כלים פרק כה משנה ט' – כל הכלים יורדין לידי טמאתן במחשבה, ואינן עולים מידי טמאתן אלא בשנוי מעשה, שהמעשה מבטל מיד המעשה ומיד מחשבה, ומחשבה אינה מבטלת לא מיד מעשה ולא מיד מחשבה. וכן בש"ע או"ח ס"ג סעיף יא לחי העומד מאליה אם הניח לחי אחר ועי"ז דחה בידים את הלחי הראשון שעמד שם לא יוכל לשוב לסמוך עליו בשבת אם יפול הלחי השני שהניח אלא מערב שבת, אבל אם רק במחשבה לא סמך עליו יוכל בשבת לסמוך עליו.
- ו. ועיין מסילת ישרים שאמנם הוא חסד ה' – וזה לשונו בסוף פרק ד וְאִם תֹּאמְרוּ, אִם כֵּן מִדַּת הַרְחֵמִים לָמָּה הִיא עוֹמֶדֶת, כִּי כֵּן שְׁעָל כָּל פְּנִים צְרִירֵי לְיָקֻדֵךְ בְּדִין עַל כָּל דְּבָר? הַתְּשׁוּבָה, וְדַאי מִדַּת הַרְחֵמִים הִיא קִיּוּמוֹ שֶׁל עוֹלָם, שְׁלֹא הִיא עוֹמֶד וּלְתַתָּה כָּלֵל וְכָלֵל, וְאֵף עַל פִּי כֵּן אֵין מִדַּת הַדִּין לֹקְחָהּ, וְזֶה – כִּי לְפִי שׁוֹרֵת הַדִּין מִמֶּשֶׁ הִיא רְאוּיָה שֶׁהַחֹטֵא יִעֲנֵשׁ מִיָּד תַּכְּף לְחַטָּאוֹ בְּלִי הַמִּתְנַהֵג כָּלֵל, וְגַם שֶׁהַעֲנֵשׁ עֲצֻמוֹ יִהְיֶה בְּחָרוֹן – אֵף כִּי רְאוּיָה לְמִי שֶׁמִּמְרָה פִּי הַבוֹרָא יִתְבַּרֵּךְ שְׁמוֹ, וְשְׁלֹא יִהְיֶה תַקּוּן לְחַטָּא כָּלֵל, כִּי הִנֵּה בְּאֵמַת אֵיךְ יִתְקַן הָאָדָם אֶת אֲשֶׁר עָוַת וְהַחֹטֵא כִּיבָר נַעֲשֶׂה? הֲרִי שֶׁרָצַח הָאָדָם אֶת חֲבֵרוֹ, הֲרִי שֶׁנָּאֵף, אֵיךְ יִכְשַׁל לְתַקַּן הַדְּבָר הַזֶּה? הַיּוֹכֵל לְהַסִּיר הַמַּעֲשֶׂה הַעֲשׂוּי מִן הַמְּצִיאֹתָא אֲמַנֵּם, מִדַּת הַרְחֵמִים הִיא הַנּוֹתְנַת הַכֶּף הַשְּׁלֵשָׁה דְּבָרִים שׁוֹכְרֵנוּ, דְּהֵינּוּ, שִׁיתָן וְזִמְן לְחַטָּא וְלֹא יִכְחַד מִן הָאָרֶץ מִיָּד כִּשְׁחָטָא, וְשֶׁהַעֲנֵשׁ עֲצֻמוֹ לֹא יִהְיֶה עַד לְכֻלָּהּ, וְשֶׁהַתְּשׁוּבָה תַתַּן לְחַטָּאִים בְּחֶסֶד גָּמוּר, שֶׁתַּחֲשֵׁב עַקִּירַת הָרָצוֹן פְּעֻקִירַת הַמַּעֲשֶׂה, דְּהֵינּוּ, שְׁבִהִית הַשֵּׁב מִפִּי אֵת חַטָּאוֹ וּמוֹדָהּ בּוֹ, וּמִתְבַּוְּנֵן כִּי רַעְתוֹ וְשֶׁב וּמִתְחַרֵּט עָלָיו חֶרְטָה גְמוּרָה דִּמְעָקְרָא בְּחֶרְטַת הַנְּדָר מִמֶּשֶׁ, שְׁהוּא מִתְנַחֵם לְגַמְרֵי וְהָיָה חָפֵץ וּמְשׁוֹתֵק שְׁמַעוּלָם לֹא נַעֲשֶׂה הַדְּבָר הַזֶּה וּמִצְטַעַר בְּלַבוֹ אַעַר חֹק עַל שֶׁכֶּבֶר נַעֲשֶׂה הַדְּבָר, וְעוֹזֵב אוֹתוֹ לְהִבָּא וּבוֹרֵךְ מִמֶּנּוּ, הִנֵּה עַקִּירַת הַדְּבָר מְרִצּוֹנוֹ יִחֲשֵׁב לוֹ פְּעֻקִירַת הַנְּדָר וּמִתְפַּפֵּר לוֹ. וְהוּא מַה שֶׁאִמַּר הַכְּתוּב (ישעיה ו, ז), "וְסָר עוֹנֶךָ וְחַטָּאתֶךָ תִּכְפֹּר", שֶׁהָעוֹן סָר מִמֶּשֶׁ מִהַמְּצִיאֹת וְנִקְרָא בְּמַה שֶׁעָבְשׁוּ מִצְטַעַר וּמִתְנַחֵם עַל מַה שֶׁהָיָה לְמַפְרַע. וְזֶה חֶסֶד וְדַאי שְׁאִינוּ מְשׁוֹרֵת הַדִּין, אֵף עַל כָּל פְּנִים הִנֵּה הוּא חֶסֶד שְׁאִינוּ מְכַחֵשׁ הַדִּין לְגַמְרֵי, שֶׁהֲרִי יֵשׁ צַד לְתַלּוֹת בּוֹ, שֶׁתַּחַת הָרָצוֹן שֶׁנִּתְרָצַח בְּחַטָּא וְהַנְּהָא שֶׁנִּתְנַהֵג מִמֶּנּוּ בָּא עִתָּה הַנְּחֻמָּה וְהַצֶּעַר, וְכֵן אֲרִיכוֹת הַזְּמַן אֵינְנוּ וְתַרוּן עַל הַחַטָּא, אֵלָּא סְבָלְנוֹת קִצַּת לְפַתַּח לוֹ פֶּתַח תַּקּוּן, וְכֵן שְׁאֵר כָּל דְּרָכֵי חֶסֶד, כְּעִינֵן (סנהדרין קד, א), "בְּרָא מִזְבֵּחַ אֲבָא", או, "מִקְצַת נֶפֶשׁ כָּכֵל הַנְּפֹשׁ" (קהלת רבה ז, כה), הַמְּזַכְרִים בְּדְבָרֵי חֻכְמִים, דְּרָכֵי חֶסֶד הֵם לְקַבֵּל אֶת הַמּוֹעֵט כְּמִרְבּוֹ, אֵף לֹא מִתְנַגְּדִים וּמְכַחֵשִׁים מִמֶּשֶׁ מִדַּת הַדִּין, כִּי כִּבֵּר יֵשׁ בָּהֶם טַעַם הַגּוֹן לְהַחֲשִׁיב אוֹתָם. אֵף שֶׁיִּתְרַו עֲבָרוֹת בְּלֹא כְלוּם אוֹ שְׁלֵא יִשְׁגַּח עָלֵיהֶם, זֶה הִיא נֶגֶד הַדִּין לְגַמְרֵי, כִּי כִּבֵּר לֹא הִיא מְשֻׁפֵּט וְדִין אֲמַתִּי בְּדְבָרִים, עַל כֵּן זֶה אֵי – אֲפֹשֶׁר לְמַצָּא כָּלֵל:
- ז. רבי אלחנן וסרמן קבוצ הערות הקשה מקדושין מ: שרשב"י אמר (עפ"י יחזקאל לג יב) שצדיק שמרד כיון שתהה על הראשונות מפסיד מצוותיו מן הדין ע"י שרצון עוקר מעשיו הראשונים וכן הדין ברשע ותוהה על הראשונות ושואל א"כ על איזה חסד דיבר המסילת ישרים.
- ח. עיין בזה מאמר הרי"ח סופר שמביא מאמר חז"ל בטוטה עבירה מכבה מצוה ואינה מכבה תורה ומטיק שצדיק תוהה מפסיד רק מצוותיו ולא תורתו עי"ש בסוף המאמר.
- ט. בספר המקנה על קדושין מ: דייק שתוהה על הראשונות מדובר דווקא שמרד נמצא הוא רצון עם מעשה (עי"ש למד מהפסוק בשו"ב הצדיק מצדקתו ועשה עוול והוא לא הפסוק שהביאה הגמרא שלנו מפרק לג אלא מפרק יח אמנם בגמרא שלנו אפשר לדייק זאת שרשב"י בבביתא שנקט ומרד כנ"ל עיין בזה במאמרו של הרי"ח סופר שהקשה כן גם על רש"י שאת הגמרא שלנו כאן ציין בפרק יח ולא בפרק לג שהביאה הגמרא שלנו).
- י. ולפי דברי המקנה תירץ בספר שמועות קדושין א (לרבי בירנצויג ישראל אות תשסה) על קדושין מ: את קושיית ר"א וסרמן שבתשובה החסד הוא שאפילו רק התחרט בלא מעשה ואילו תוהה דווקא מרד כנ"ל דהיינו מעשה, אבל דחה מהרמב"ם תשובה ג' ג' שלא הזכיר דבעינן שיעשה מעשה כדי שיפסיד כל מצוותיו אלא בחרטה בלבד. ותירץ עפ"י תוס' סנהדרין לו: שמה שרואים כופרים מתים כדרכם אינה סתירה לחז"ל שד' מיתות בי"ד לא בטלו דיש לומר שמשלמים להם שכרם בעוה"ז ולכאורה קשה הרי צדקת הצדיק לא תצילנו כנ"ל אלא שהרשע עברותיו הפסידוהו שכרו לעוה"ב ואילו בעל תשובה נמחקין עברותיו לגמרי. עוד עיין בזה מאמר הרי"ח סופר שהביא את המקנה ודחה מהרמב"ם אבל דקדק ברמב"ם כפל לשון תוהה ותירץ עפ"י היסוד שלמד הר"א ורסמן מהרמב"ל שיש שני גדרים בכל מצווה עשית רצון ה' והתיקון שנעשה, אלא שא"כ יוקשה תירוץ הר"א ורסרמן על המסילת ישרים עי"ש.
- יא. המרפסין אגרי נצבים [ל ב] הקשה על הר"א וסרמן שאינו דומה חרטת צדיק לחרטת רשע כי אינו דומה מפקיר נכסיו למפקיר חובותיו. אבל אינה קושיא כלל כי רשב"י בעצמו שם בקדושין מ' אמר שאין חילוק בין צדיק תוהה לרשע תוהה.
- יב. רבי אלחנן וסרמן תרץ קושייתו הנ"ל עפ"י הרמח"ל בדרך ה' שבכל מעשה מצוה ב' חלקים השפעת המצוה על האדם שמסיר ממנו החושך ומעלה אותו מדרגה וחלק שני עשית רצון ה' וכן איתא ברמב"ן פ"ש כי תצא על מצות שילוח הקן [כב ב] שבכל מצוה יש לבד מהשכר גם תיקון האדם (משמע שהשכר אינו התיקון אדם אלא על עשית רצון ה') ולפ"ז האבות שלא נצטוו קיימו המצוות רק בשביל התועלת והתיקון ולפ"ז מבאר שגם בעבירה יש עבירה על רצונו ית' ועוד הקלקול שגורמת. ולפ"ז מבאר שהחרטת התוהה על הראשונות היא מצד הדין מבטלת את עשית רצון ה' במצוה או עבירה, אבל את התיקון או הקלקול שנעשה לא מבטלת ורק חרטת התשובה היא חסד שגם הקלקול שגרם מתבטל, ונמצא שצדיק התוהה על הראשונות מפסיד שכרו כיון שהשכר הוא על עשית רצונו ית' ולא על התיקון שנעשה.
- יג. החיד"א (אהבת דוד דרוש ט"ב לשבת תשובה עמ' קמד ד"ה אכן חקרו כת הקודמים איך כשיתרחק האדם וכו') מקשה איך אתי דיבור של וידוי ומוציא ממעשה העבירות והרי קימלין לא אתי דיבור ומבטל מעשה. ותירץ שהחוטא תפוס ביד הקליפה והקדושה שבו ברחה ונכנסה קליפה במקומה וע"י החרטה והיודוי בלב נשבר יצא מרשות הקליפה ונכנס ברשות גבוהה והקליפה שבקרבו נתגרשה וחזרת הקדושה וכל זה הוא מעשה ומבאר שכיון שעי"י היודוי נעשה כל זה שהקליפה נתגרשה והקדושה חוזרת כל זה הוא מעשה רב והרי זה מעשה שעוקר מעשה.
- יד. ועיין כעין זה בתורה קט צדיק תוהה על הראשונות ונאנח ונה מנתק עצמו מחבל הקדושה וקושר עצמו לחבל הטומאה ורשע התוהה על הראשונות שנה ונאנח מנתק עצמו מחבל הטומאה וקושר עצמו להיות ניוון מחבל הקדושה
- טו. הריצ"ח תרץ (במדבר תשנ"ח (שיעור בווהר)) (נרמו כבר גם בתשנ"ו עקב דקה 21) עפ"י רבינו בספר המידות ערך תשובה חלק ב' אות א' 'יום שאדם עושה בו תשובה הוא למעלה מהזמן' ומעלה כל הימים למעלה מהזמן, וכן יום הכפורים הוא למעלה מהזמן: וכן מבואר בתורה עט תנינא שתשובה היא איחוד הזמנים שזה בחי' למעלה מהזמן וכמבואר בתחילת לק"ה ר"ה ה' ויש דין בש"ע שלעקור מעשה אפשר רק ע"י מסירת מודעה לפני המעשה. א"כ ניחא שכיון שתשובה היא שנקשר בספירת הבינה בחי' יובל עלמא דחרותא שהוא למעלה מהזמן, כי הזמן הוא במידות אבל בינה היא למעלה מהמידות בחי' "או ישיר" א' שעל הו' מידות דהיינו בינה הספירה השמינית. לכן המילה אז היא משמשת לעבר ולעתיד כי היא בחי' מעל הזמן. ולכן ע"י תשובה

אפשר שהמודעה שמוסר עכשיו, תחשב כאילו נמסרה לפני המעשה, דהיינו שהיא תתייחס גם על העבר, כי ע"י התשובה עלה ללמעלה מהזמן. (לגבי מסירת מודעה אין להקשות שלא יפטור מעונש ב"ד או קרבן כי באמת שום תשובה לא פוטרת מכפרה שמחייב הבי"ד)

טז. עוד עיין מסילת ישרים עם ביאור מאור המסילה שתיירץ לחלק בין מצוה שאפילו למ"ד א"צ כוונה אם כיוון שלא לצאת לא יצא, אבל עבירה לא תועיל לפטור אותו אם כיוון שלא לעבור. לכן בתוהו על מצוותיו מן הדין מועיל לבטלן כי לומדים מנדר שמחשבתו של עכשיו כאילו היתה בשעת העשיה וכאילו כיוון אז שלא לצאת. אבל מתחרט על עבירה זה חידוש שהרי אם בשעת העבירה חשב שלא לעבור לא היה מועיל. לכן א"א להקשות מתוהו על תשובה.

יז. ועיין תורה טו דף פב: שם ביארנו שהמסילת ישרים נתקשה כיון שלומד מנדר שהוא דיבור לעבירה שהיא גם מעשה לכן צ"ל שזה חסד. אבל לפי רבינו שעיקר ההוצאה לפועל בדיבור אין חילוק בזה מנדר וכיון שעקר את הדיבור נעקר המעשה ממילא.

יח. תירוצי הריצ"ח עפ"י רבינו שמועיל תשובה כיון שעולה למעלה מהזמן ראיתי כעין זה במכתב בספר קבוצת כתבי אגדה (שטרן בן יששכר) עמ' רכב אבל לא ביאר שנחשב כמסירת מודעה.

יט. ונ"ל שזה רמז בגמ' מנחות כט שהעולם דומה לה' הבא לטמא פותחין לו למטה והבא ליטהר כיון שחטא לא מסתיע מלתא שיעלה מעצמו לכן מסייעין לו לעלות לפתח מן הצד הרי שיש סיעתא דשמיא לשב שמעלין אותו וזה החסד וגם ידוע שעולם התשובה הוא עולם הבינה בחי' עוה"ב בחי' מעל הזמן

כ. רבינו אמר אם את המאמין שאפשר לקלקל תאמין שאפשר לתקן משמע שהקלקול והתיקון בחי' אחת דהיינו שזה חידוש שאדם יכול לקלקל בעולמות ע"י חטא וא"כ מי שחידש זאת גם יכול לחדש שתשובה מבטלת את הקלקול הוזה נמצא לפ"ו שהקלקול שאדם מקלקל אינו מן הדין אלא הוא חידוש כמו התיקון (גם משמע שרבינו פנה אל אדם שסבר שכיון שקלקל הרבה לא תועיל לו תשובה טענה זו איתא בנביא יחזקאל [לג י,יא] כן אמרתם לאמר כי פשעינו וחסאתינו עלינו ובם אנו נמקים. והקב"ה אומר ליחזקאל אמור להם חי אני וכי דהיינו שהקב"ה נשבע שאינו כן ואם ישו בו יחיו וגם מוסיף לומר שהעיקר זה הסוף צדקת הצדיק לא תועיל לו אם תהא לבסוף על הראשונות וכן רשעת הרשע לא יכשל בה אם לבסוף ישוב בתשובה.

כא. החפץ חיים תירץ שהמסילת ישרים דיבר בתשובה מיראת העונש שזדון נהפך לשגגה שם לא תוהו על הראשונות ממילא אין שם קושיא מקדושין אבל תשובה מאהבה אה"נ אינה חסד וצ"ע הרי מצד הדין שרצון עוקר מעשה היה צריך להיות מודון שגגה וא"כ לזכות נהפך בחסד.

כב. ורבי אלחנן וסרמן דחה דמשמע במסילת ישרים שאין חילוק בין מיראה או אהבה בשניהם מצד הדין לא נמחק העוון ע"י חרטה.

כג. גם הקשה הר"י קרלינסקי בקובץ קול תורה מט עמ' חצר (עפ"י יסוד שלמד מאבן ישראל להגרי"ס דרוש ב' שביאר (עפ"י קדושין נט: מחשבה לרבי יוחנן עוקרת מחשבה) שבתשובה מיראה רצון עוקר רצון ונשאר הודון בלא רצון לכן נהפך לשגגה ולפ"ו מקשה על הח"ח אם נחלק בין תשובה מיראה למאהבה נמצא הביאור שמיראה הרצון עוקר רצון ונשאר מהזדון שגגה א"כ הרי זה דין ולא חסד ודווקא מאהבה שם לכאורה הוא חסד כי הרצון עוקר רצון ואעפ"כ הודון לא נהפך לשגגה אלא לזכות. את קושיית הר"י וסרמן תירץ לחלק בין עוה"ז לעוה"ב (עיין לעיל בשם שמועות קדושין על מסכת קדושין נראה ששניהם כינוי לדבר אחד) עפ"י סעדיה גאון אמונות ודעות מאמר ה' שתוהו על הראשונות מקבל שכרו בעוה"ז מוכח שהגמ' לא דברה בעוה"ז אלא רק שבעוה"ב מפסיד התוהו את שכרו וכן מדויק לשון הגמ' אפי' צדיק גמור ומרד באחרונה משמע שמדברים לפני מיתה נמצא שחרטה עוקרת מעשה רק לעוה"ב אמנם מצד הרחמים השב בתשובה גם בעוה"ז לא נידון בידי שמים. וטעם שחרטה מבטלת שכר עוה"ב כיון שבכוחה להחליש איכות המעשה ונידון כלא לישמה שעל זה אין שכר עוה"ב אלא עוה"ז.

כד. עוד עיין מאמר תוהו על הראשונות הרב י"ח סופר בספרו גדולה תשובה ובקובץ תורני באר יצחק ח"ג שואל האם צדיק התוהו על הראשונות ואח"כ חור בתשובה האם איבד את מצוותיו כמבואר בקדושין מ: שעקירת רצון כעקירת מעשה ושאל את רבו וענה לו שתוהו על הראשונות רק מנתק עצמו ממצוותיו אבל הן לא נאבדות ומצא לזה הרב סופר זהר מפורש ח"ג דף קא. עה"פ אשרי נשוי פשע כסוי חטאה. מבואר שם שאת המצוות של התוהו על הראשונות נותנים לצדיק שנפטר קודם ומנו ולא הספיק להשלים חלוקו. אבל רשע ותוהו על הראשונות ושב כראוי בכל ליבו כמבואר במסילת ישרים (פ"ד) ואח"כ חור לטורו נאבדו עוונותיו הראשונים לגמרי עפ"י המבואר שם שהוא חסד ה' להיות חרטתו כחרטת הנדר והעון סר ממש מהמציאות וזה חסד.

כה. עיין פתח עינים על קדושין מ: להחיד"א כמה תירוצים מדוע הרשע מקבל שכרו בעוה"ז והרי מטובו ית' היה ראוי לשמור לו לעוה"ב ולבסוף תירץ בעצמו עפ"י האריז"ל שמצוות הרשע לוקחת הסט"א לכן אין לו כלום לעוה"ב אלא שמתובו ית' שאינו מקפח שכר בריה משלם לו כעין זה בעוה"ז עי"ש עוד תירוצים כיון שכל מאווייו הן עוה"ז או דאולינן בטר רובו. עכ"פ מבואר שגם עם הרשע מתחסד הקב"ה אלא שמתחסד עימו בעוה"ז ואילו עם הבעל תשובה בזה ובבא

כו. עוד עיין בזה תשובות והנהגות לרבי משה שטרנבוך ח"ב סימן רצו מקשה למה שוגג צריך תשובה הרי גם מעיקרא לא רצה לעבור

כז. ראיתי בחבצלת השרון לה' מרדכי קרליבך פ' בראשית עמ' כו בנושא קושיית המנח"ח אם גוי שייך בתשובה שהקשה מאנשי נינוה. וביאר עפ"י רבי אלחנן וסרמן הנ"ל וכתב שגוי רק כששב בכל ליבו מתקבלת אבל ישראל כמו בקרבן שמכפר אפילו כשלא מכווין כל כך ואנשי נינוה ע"י ששבו בכל ליבם נתקבלה תשובתם על אי עשית רצונו ית' אבל קלקול לא שייך בהם. עוד כתב שהחסד של תשובה נתחדש במתן תורה דלפני זה עמדה החכמה ואמרה הנפש החוטאת היא תמות ולכן אדה"ר אע"פ שמצד הקלקול כיון שהיה בצלם אלקים חטאו קלקל כל העולמות אבל לא יכול היה לתקן בתשובה כיון שלא נתחדש החסד הוזה עדין. עוד כתב שם בשם הגר"ח על יומא פו: כיצד זדון נעשה זכות בתשובה מאהבה תירץ כיון שהוא נחשב הכשר למצות התשובה.

כח. עוד בגדר תשובת הגוי עיין ספר משחת שמן ח"ד אות יב בביאור הקושיא על תרח אבי אברהם שהקב"ה הבטיח ואתה תשוב אל אבותיך בשלום משמע שחור בתשובה מדוע א"כ נקרא מת בחייו כמאחז"ל ש"ע"כ כתיב וימת תרח בחרן. מדוע תשובתו לא תינקב רשעתו למפרע. עי"ש.

כט. וצ"ע ראשית דאיתא שתשובה קדמה לעולם ב' במדרש איתא שפגש אדה"ר את קין ושאלו מה נעשה בדינו ואמר ששב ונתכפר לו מוכח מכאן שדווקא אדה"ר לא תיקן מה שקלקל כיון שקלקל הרבה. (הגה- ואולי כוונתו שהתשובה מעיקרא לכן נח אינה כתשובה שנתחדשה במתן תורה) (הגה- ראיתי בשם קובץ הערות שבמתן תורה נתחדש שהתשובה עוקר את העבירה למפרע וזה החילוק בין ישראל לגוי)

ל. סוגיא הנ"ל היא לגבי רשע ששב או צדיק שנפל אבל לא דברו כלל בתינוק שנשבה ולא בתשובת הצדיקים שתופס שמדרגתו היא עבירה ורוצה לשוב ממנה למדרגה גבוהה ממנה דהיינו שתופס שגם הוא תינוק שנשבה אלא שנשבה בתוך גבולות הש"ע. ועל זה מדבר רבינו בתורה ו', סוד התשובה ותשובה על תשובה. שבכל פעם תופס שמדרגתו היא בחי' דם כלפי המדרגה הבאה שהיא א' על דם ורק על ידה יזכה להיות אדם.

לא. בתורה ו' מבואר שבהרהור תשובה רק מתחיל לשוב ע"י שמומן עצמו לשוב דהיינו שתיהיה לו הויה ומאו ועד שגומר תשובתו מאיר לו שם אהי-ה באחורים אבל הויה תיהיה לו רק כשוכה שיאיר לו שם אהי-ה ביושר והיא התשובה השלימה. בפשטות מדובר שם על עוון תאות כבוד וגטות הרוח ועד שיעמוד בנסיקן קבלת בוינות בהכנעה וידם וישתוק למחריפו עד שיזבח כל דמיו העכורים

לב. בגמ' קדושין המקדש עמ"נ שאני צדיק גמור חוששין שמא הרהר תשובה וכן בתחילת צדקת הצדיק שבהרהור תשובה כבר נקרא צדיק גמור מבואר שצדיק גמור אין הכוונה שתיקן מדותיו ולא שעמד בנסיקן, אלא שמתחרט על מעשיו ומקבל על עצמו מכאן

- ולחבא, ובוה מתקשר לשם של הבינה אהי-ה אנא זמין למהוי, אני רוצה להוולד מחדש, ומבואר במסילת ישרים שרק מכח חסד הש"י שהרצון הזה מוחק למעלה את עברותיו הקודמות הוא נקרא צדיק, אבל אם לא נמחק לא נקרא צדיק ברצון לבד, בתורה ד' בשיחות השייכות לה מובא מעשה מהבעש"ט על צדיק שהבעש"ט אמר עליו שלמעלה תיקן הכל ורק למטה עוונותיו חוקקים ושבורים עצמותיו כיון שעדין לא התוודה לפני צדיק אמיתי. מבואר שכיון ששב בהרהור נעשה צדיק גמור הכל זה נוגע ללמעלה אבל קלוקל העוון בעצמותיו נשאר עד שיתקנו ולזה צריך תיקון השייך לזה ולוקח זמן
- לד. עוד עיין גליון רינונה של תורה נצבים וילך שע שמדבר כיצד מחשבת תשובה מועילה מביא מעשה מרבי זירא בתענית ח: שחידש שקבלת תענית מעוררת רחמים בשעת קבלה כאילו כבר התענה וראייתו מדינאל י" ב' שכתוב כי מן היום אשר נתת לבך להבין ולהתענות לפני אלקיך נשמע דבריך. ועיי"ש מהרש"א שר' זירא חידש שאע"פ שהקב"ה מצרף מחשה טובה למעשה היה אפשר לחשוב שזה רק אחרי המעשה וקמ"לן שמיד בשעת המחשבה. ועיי"ש מאירי שזה תקף בכל קבלה. וכן נפסק להלכה עיין חקרי לב ח"א יו"ד סי' קס שביאר את הרמ"א בחו"מ לד כב בדין עדות מומר שכשר מיד כשמקבל על עצמו לשוב אע"פ שלא התחיל עדיין להתענות ולשוב. עוד עיין אור זרוע ח"א סי' קיב בני קרח שהיו רשעים וכבר נפלו לשאול ואש סביבם ורק בהרהור תשובה אחד כבר זכו לרחם הקדש ונעשו נביאים ואמרו שירה.
- לה. ועיין ליקוטי אמרים לר' צדוק אות טז (ד"ב ובוהר ח"א סב). שמחשבה מבטלת מחשבה ונעשה הודוין לשוגג והוא מתכפר בתענית ויסורים
- לו. עוד בעניין תשובה ראיתי בספר משחת שמן ח"ב סימן כא מביא קושיה הכלל שלא הניתק לעשה אין לוקים עליו א"כ מדוע מצות תשובה לא עושה את כל העבירות ניתק לעשה ולא ילקו. ודן שם באריכות האם ע"י הרהור תשובה נקרא צדיק גמור אע"פ שעדין לא השלים כפרתו או לא. ומביא במחלוקת אחרונים בזה עיי"ש. ולפ"ז רוצה לתרץ שכיון שכתוב והיה אם בן הכות הרשע אזי רק למ"ד שבהרהור תשובה מתבטל ממנו שם רשע כי נקרא צדיק הוא מנתק את הלאו אבל למ"ד שלא נקרא צדיק עד שיתכפר לו לא מנתק את הלאו.
- לז. עיין ר' צדוק הכהן ספר צדקת הצדיק - אות מ (הרב עופר ארוז מבאר העניין בליקוטי שעורים מס' 1 דיסק מספר 86 טרק 5 בענין משיח בן יוסף הנהגת הבחירה ובן דוד הנהגת הידיעה)
- צדקת הצדיק אות מ- עיקר התשובה הוא עד שיאיר ה' עיניו שיהיו ודונות כזכויות, רצה לומר שיכיר ויבין שכל מה שחטא היה גם כן ברצון השם יתברך¹²⁷, כמו שאמרו ז"ל (ברכות ל"א סוף ע"ב)¹²⁸ שלושה פסוקים וכו' ואתה הסבות את לבם (מלכים - א י"ח ל"א)¹²⁹ ואשר הרעותי וגו' (מיכה ד' ו'), וכטעם ידיעה ובחירה שביאר הארז"ל בסוף ספר ארבע מאות שקל כסף, ששניהם אמת כל אחד במקום בפני עצמו במקום הבחירה שם אין מקום לידיעה, ובמקום הידיעה שם באמת אין מקום לבחירה¹³⁰, וכשמשיג לאור זה העצום אז שבו כל ודונותיו בלתי יוצאים מעומק ידיעת השם יתברך והוא ודעתו ורצונו הכל אחד:
- לח. ומאחר שהשם יתברך רצה כן הרי הכל זכויות וזכה לכפרה גמורה שביום הכפורים שזה סוד השעיר לעזאזל עשוהו האדם עצמו היה עובר עבודה זרה גמור והוא לא יהיה, שהוא יסוד כל המצוות לא תעשה, וכל העבירות והחסרות מרצון השם יתברך. רק שהשעיר הוא על ידי רצון השם יתברך שהוא מצווה לשלחו לו נעשה עוד מצוה ולא עבירה. וכך פירשוהו חז"ל (פרקי דרבי אליעזר פרק מ"ז/1)¹³¹ ועיין ברמב"ן פרשת אחרי שאנו נותנים חלק לעזאזל שהוא הרע מצד מה שהשם יתברך צוה לתת לו ונמצא העבירה מצוה:

¹²⁷ ר' צדוק הכהן ספר ליקוטי אמרים - אות טז וזהו בדבר האסור בפירוש בתורה שאין הסוף הטוב נגלה בו אלא על ידי המתקה ותיקון דהיינו על ידי התשובה מאהבה שזונות נעשים זכויות שעל ידי גודל האהבה ה' יתברך מאיר לו מעין העתיד איך החטא שלו מסודר בא מששת ימי בראשית והוא רצון ה' יתברך ממש אבל קודם זה הרי נגלהו בעולם הזה הוא רק רע לבד הסרה והיפך מרצון ה' יתברך,

¹²⁸ ברכות דף לא/ב - ואמר רבי אלעזר חנה הטיחה דברים כלפי מעלה שנאמר ותתפלל על ה' מלמד שהטיחה דברים כלפי מעלה ואמר רבי אלעזר אליהו הטיח דברים כלפי מעלה שנאמר ואתה הסבות את לבם אחרונים אמר רבי שמואל בר רבי יצחק מנין שחזר הקדוש ברוך הוא והודה לו לאלוהו דכתיב ואשר הרעותי:

¹²⁹ ר' צדוק הכהן פוקד עקרים - אות ד ויש עוד חסרון שמשורשו בעולם העליון כנודע בסוד שליטת האדם בליעל ועל זה נאמר (מיכה ד' ו') ואשר הרעותי דהשם יתברך הוא הגורם לזה בכריאת היצר הרע ועל זה אמר אליהו מלאך הברית להמליץ בעד ישראל בטענה (מלכים - א י"ח, י"ז) ואתה הסבות את לבם אחרונים היינו בהחזרת הפנים והפיכת עורף שמוה נמשך קלוקל הברית בלב חומד והתחלת ההסבה הוא מהשם יתברך בכריאת היצר, וזהו ההתנצלות שאמר השם יתברך לעצמו על דור המבול אחר שקיבלו עונשן דלא אוסיף וגו' כי יצר וגו' מנעוריו (בראשית ח, כ"א) ומשעה שננער ממעי אמו דהיינו שיש בו חסרון משורש שלא בבחירתו:

דברי סופרים - אות לח וזהו התשובה השלימה שמגיע לעולם התשובה שמינה דינין מתעריין, שמשם מקור הדינין ומתגלה המקור של כל מציאות הרע בעולם הוא על ידי התפשטות הדינין עד שהגיע לעולם התמורות דזה לעומת זה ששם יוצא הפסולת דעשו שורש הרע ועל כן כל הרע חל עליו, וכן בקדושה למעלה מעלה כשמתגלה ומתברר כי הכל בא מצד השורש עליון הרי ממך הכל ואתה הסבות את לבם אחרונים (עיין ברכות ל"ב ריש ע"ב):

ספר תקנת השבין - אות י וכל חטא הדור צריך להיות גם בראש הדור שמץ ממנו, כי כל ישראל קומה שלימה וראש הדור כולל כל הדור פרנס לפי הדור כידוע, וכשבירת משה רבינו ע"ה הלוחות בחטא ישראל בעגל שזה גם כן חטא מעין דוגמא אבל הוא כיוון לשם שמים וכשאמר לו אחר כך יישר כוחך ששיבירת או פעל סליחה וכפרה גם לישראל כי נתברר דגם חטאם היה כעין עבירה לשמה, וכן דבור אליהו הוצרך הוא להקריב בחוץ שזה נקרא כגוים וכדרך עובדי עבודה זרה אבל הוא עשה מפורש בדבר ה' ולשם שמים, ועל ידי זה מצא מקום לטעון גם בעד ישראל ואתה הסבות את לבם אחרונים שגם חטאם הוא על ידך ואתה רצית שיעשו כן ועל כרחם היה שיעשו כרצונך דלא יאמרו עבדא דזכי למריה ופעל לעורר תשובה בקרב כל ישראל, ומכל מקום לא נפטר מן העונש בעולם הזה על חטאים הגדולים ההם כמו שנאמר (מלכים - א י"ט, י"ז) והיה הנמלט מחרב חזאל וגו' והשארתי וגו' הברכים אשר לא וגו', וכל החוטאים נענשו וכמו בעגל וביום פקדי ופקדתי אף על פי ששבו בתשובה שלימה מאהבה דנעשה כזכויות מכל מקום צריך כפרה ככל עבירה לשמה ועל כן הוצרכה יעל לברכה דמה שנאמר תבורך מנשים וגו' הוא להגן עליה מיסורים:

¹³⁰ בעניין הידיעה והבחירה לפי הנ"ל משמע שיש תירוץ אלא שאנחנו לא מבינים אותו והקושי הוא להבין את החילוק בין עולם לעולם כי הארז"ל שם בארבע מאות שקל כסף תירץ שהידיעה באצילות והבחירה בכריאה.

ורבינו שאמר שא"ל להבין בגוף צ"ל כוננתו להבין את החילוק בין אצילות לבריאה דהיינו כיצד הידיעה באצילות לא מכריחה את הבחירה בכריאה כי קשה לנו להבין הרי הקב"ה אחד אבל באמת יש בחי' ששני עולמות הן עולם אחר לגמרי ואין שום קשר ביניהם ושום הכרח הידיעה באחד שיכריח את הבחירה בשני.

¹³¹ פרקי דרבי אליעזר - פרק מה - אמ' סמאל לפני הב"ה רבון כל העולמים על כל אומות העולם נתת לי רשות ועל ישראל אין אתה נתת לי אמ' לו הרי יש לך רשות עליהם ביום הכפורים אם יש להם חטא ואם לאו אין לך רשות עליהם לפי' נתנתי לו שוחד ביהו"כ שלא לבטל את ישראל שלא יקריבו את קרבנם שנ' גורל אחד לה' וגורל אחד לעזאזל גורלו של הב"ה לקרבן עולה וגורלו של עזאזל שעיר חטאת וכל עונותיהם של ישראל עליו שנ' ונשא השעיר עליו את כל עונותם אל ארץ גזירה